

— Omul sa fie mulțumit cu saracia sa, căci, daca e vorba, nu bogatia, ci liniștea colibei tale te face fericit. Dar voi sa faceți după cum va trage inima, si Dumnezeu sa va ajute si sa va acopere cu aripa bunatatii sale. Eu sunt acum batrana, si fiindcă am avut si am atat de multe bucurii in viata, nu inteleg nemulțumirile celor tineri si ma tem ca nu cumva, cautand acum la batranete un noroc nou, sa pierd pe acela de care am avut parte pana in ziua de astazi si sa dau la sfârșitul vieții mele de amaraciunea pe care nu o cunosc decât din frica. Voi stiti, voi faceți; de mine sa nu ascultați. Mi-e greu sa-mi părăsesc coliba in care mi-am petrecut viata si mi-am crescut copiii si ma cuprinde un fel de spaima când ma gândesc sa raman singura intr-insa: de aceea, poate ca mai ales de aceea, Ana imi parea prea tanara, prea așezata, oarecum prea blanda la fire, si-mi vine sa rad când mi-o inchipuiesc carciumarita.

— Vorba scurta, răspunse Ghita, sa ramanem aici, sa cârpesc si mai departe cizmele oamenilor, care umbla toata saptamana in opinci ori desculți, iara daca duminica e noroi, isi duc cizmele in mana pana la biserica, si sa ne punem pe prispa casei la soare, privind eu la Ana, Ana la mine, amandoi la copilaș, iara d-ta la tustrei. Iaca liniștea colibei.

— Nu zic, grai soacra așezata. Eu zic numai ce zic eu, va spun numai asa, gândurile mele, iara voi faceți după gândul vostru, si stiti prea bine ca, daca voi va duceți la moara, nici vorba nu poate fi ca eu sa raman aici ori sa ma duc in alta parte: daca va hotarati sa mergeți, ma duc si eu cu voi si ma duc cu toata inima, cu tot sufletul, cu toata dragostea mamei care incearca norocul copilului ieșit in lume. Dar nu cereți ca eu sa hotărâsc pentru voi.

— Atunci sa nu mai pierdem vorba degeaba: ma duc sa vorbesc cu arandasul, si de la Sf. Gheorghe cârciuma de la Moara cu noroc e a noastra.

— In ceas bun sa fie zis, grai batrana, si gând bun sa ne dea Dumnezeu in tot ceasul!

De la Ineu drumul de tara o ia printre păduri si peste țarini lasand la dreapta si la stanga satele așezate prin colturile văilor. Timp de un ceas si jumătate drumul e bun; vine apoi un pripor, pe care il urci, si după ce ai coborât iar in vale, trebuie sa faci popas, sa adapi calul ori vita din jug si sa le mai lași timp de răsuflare, fiindcă drumul a fost cam greu, iara mai departe locurile sunt rele.

Aici in vale e Moara cu noroc. Ori din care parte ar veni, drumețul se bucura când o zărește din culmea dealului pleșuv, cad, venind dinspre locurile rele, ea il vestește ca a scapat norocos, iara mergând spre ele, la moara poate sa gaseasca ori sa aștepte alți drumeți, ca sa nu plece singur mai departe.

Si fiindcă aici se opresc toti drumeții, încetul cu incetul s-a făcut bătaură înaintea

morii, si oarecum pe nesimțite moara a încetat a mai macina si s-a prefăcut in cârciuma si loc de adapost pentru tot drumețul obosit si mai ales pentru acela pe care noaptea-l apuca pe drum. In cele din urma, arandasul a zidit cârciuma la un loc mai potrivit, departe de cateva sute de pași de la râuleț, iara moara a ramas părăsită, cu lopetile rupte si cu acoperamantul ciuruit de vremurile ce trecuseră peste dansul.

Cinci cruci stau înaintea morii, doua de piatra si trei altele cioplite din lemn de stejar, împodobite cu tircalamul si vopsite cu icoane sfinte; toate aceste sunt semne care-l vestesc pe drumeț ca aci locul e binecuvântat, deoarece acolo unde vezi o cruce de aceste a aflat un om o bucurie ori a scapat altul de o primejdie.

Dar binecuvântat era locul acesta mai ales de când veniseră carciumarul cel nou cu nevasta lui tanara si cu soacra-sa cea batrana, căci ei nu primeau pe drumeț ca pe un străin venit din lume, ci ca pe un prieten așteptat de multa vreme la casa lor. Abia trecuseră dar cateva luni după Sf. Gheorghe, si drumeții mai umblați nu mai ziceau ca o sa faca popas la Moara cu noroc, ci ca se vor opri la Ghita, si toata lumea știa cine e Ghita si unde e Ghita, iar acolo, in vale, intre pripor si locurile cele rele, nu mai era Moara cu noroc, ci cârciuma lui Ghita.

Iara pentru Ghita cârciuma era cu noroc. Patru zile pe saptamana, de marți seara pana sambata, era mereu plina, si toti se opreau la cârciuma lui Ghita, si toti luau cate ceva, si toti plateau cinstit.

Sambata de cu seara locul se deșerta, si Ghita, ajungând sa mai răsufla, se puneau cu Ana si cu batrana sa numere banii, si atunci el privea la Ana, Ana privea la el, amandoi priveau la cei doi copilași, căci doi erau acum, iara batrana privea la catesipatru si se simțea intretinuta, căci avea un ginere harnic, o fata norocoasa,

doi nepoți sprinteni, iara sporul era dat de la Dumnezeu, dintr-un câștig făcut cu bine.

Duminica dimineața Ghita puneau calul la teleaga si batrana se ducea la biserica, fiindcă batranul, fie iertat, fusese cojocar si cantaret de strana, si asa, mergând la biserica, ea se ducea parca sa-l vada pe el.

Când batrana pleca la biserica, toate trebuiau sa fie puse bine la cale, căci altfel ea odata cu capul nu ar fi plecat. Inca sambata dupaamiazazi sluga trebuia sa raneasca grajdul, curtea si locul de dinaintea cârciumii, in vreme ce batrana si Ana gateau cârciuma pentru ziua de duminica. Duminica in zori batrana primenea copiii, se gatea de sarbatoare, mai dadea o raita prin împrejur, ca sa vada daca in adevar toate sunt bine, apoi se urca in teleaga.

Ana si Ghita ii sarutau mana, ea mai sărută o data copilașii, apoi zicea: "Gând bun sa ne dea Dumnezeu!", isi facea cruce si dadea semn de plecare.

Dar ea pleca totdeauna cu inima grea, căci trebuia sa plece singura si sa-i lase pe dânzii singuri la pustietatea aceea de cârciuma.

Daca aruncaai privirea împrejur, la dreapta si la stanga, vedeai drumul de tara șerpuiind spre culme, iara la vale, de-a lungul râulețului, cat străbate ochiul, pana la campia nesfarsita, afara de cativa arini ce stateau gramada din jos pe podul de piatra, nu zareai decât iarba si mărăcini. La deal valea se stramteaza din ce in ce mai mult; dar aici vederile sunt multe si deosebite: de-a lungul râulețului se intind doua șiruri de sălcii si de răchite, care se indeasa mereu, pana se pierd in crângul din fundul văii; pe culmea dealului de la stanga, despre lneu, se ivește pe ici, pe colo marginea unei păduri de stejar, iara pe dealul de la dreapta stau răzlețe rămășițele inca nestarpite ale unei alte păduri, cioate, rădăcini ieșite din pamant si, tocmai sus la culme, un trunchi inalt, pe jumătate ars, cu crengile uscate, loc de popas pentru corbii ce se lașa croncănind de la deal înspre câmpie; fundul văii, in sfarsit, se intuneca, si din dosul crângului depărtat iese turnul tuguat al bisericii din Fundureni, învelit cu tinichea, dara pierdut oarecum in umbra dealurilor acoperite cu păduri posomorâte, ce se ridica si se grămădesc unul peste altul, pana la muntele Bihorului, de pe ale cărui culmi troienite se rasfrang razele soarelui de dimineața.

Ramanand singur cu Ana si cu copiii, Ghita privește împrejurul sau, se bucura de frumusețea locului si inima ii rade când Ana cea inteleapta si așezata deodata isi pierde cumpătul si se arunca rasfatata asupra lui, căci Ana era tanara si frumoasa, Ana era frageda si subțirica, Ana era sprintena si mladioasa, iara el insusi, inalt si spătos, o purta ca pe o pana subțirica.

Numai cateodata, când in timp de noapte vântul zgaltaia moara părăsită, locul ii parea lui Ghita străin si pustiicios, si atunci el pipaia prin întuneric, ca sa vada daca Ana, care dormea ca un copil imbaiat langa dansul, nu cumva s-a descoperit prin somn, si s-o acopere iar.

III

Cat tin luncile, ele sunt pline de turme de porci, iara unde sunt multe turme, trebuie sa fie si mulți pastori. Dar si porcarii sunt oameni, ba, intre mulți, sunt oameni de tot felul, si de rând, si de mana a doua, ba chiar si oameni de frunte.

O turma nu poate sa fie prea mare, si asa, unde sunt mii si mii de porci, trebuie sa fie sute de turme, si fiecare turma are cate un pastor, si fiecare pastor e ajutat de către doi-trei băieți, boitarii, adeseori si mai mulți, daca turma e mare. E dar pe lunci un întreg neam de porcari, oameni care s-au trezit in pădure la turma de grășuni, ai căror părinți buni si străbuni tot pastori au fost, oameni care au obiceiurile lor si limba lor păstorească, pe care numai ei o inteleg. Si fiindcă nu-i negatorie fara de paguba, iara pastorii sunt oameni sărăci, trebuie sa fie cineva care sa răspundă de paguba care se face in turma: acest cineva este "samadaul",

porcar si el, dar om cu stare, care poate sa plateasca grăsunii pierduți ori pe cei furați. De aceea samadaul nu e numai om cu stare, ci mai ales om aspru si neindurat, care umbla mereu calare de la turma la turma, care știe toate înfundăturile, cunoaște pe toti oamenii buni si mai ales pe cei rai, de care tremura toata lunca si care știe sa afle urechea grăsunului pripășit chiar si din oala cu varza.

Si daca lumea zice ca locurile de langa Moara cu noroc sunt rele, n-ai fi avut decât sa-l întrebi pe vreunul dintre samadai, si el ti-ar fi putut spune pentru ce nu sunt bune si cine le primejduiește; dar samadaul e, mai presus de toate, om tăcut, si daca il întrebi asemenea lucruri, el răspunde: "Nu știu, n-am văzut, am atatea si atatea turme in răspunderea mea si nu ma pot strica cu oamenii". El știe ce știe, numai pentru nevoile lui.

Veneau cateodata pe la cârciuma lui Ghita si porcari, niște oameni îndeobște inalti si bine făcuți, cu camasa neagra si cu parul strălucitor de untura cea multa si căzut in plete lungi si răsucite asupra grumajilor goi; oameni erau si ei, chiar oameni cinstiți, care mananca, beau si plătesc.

Intr-o zi de luni au venit trei inși in caruta cu osiile de fier, ușurică si trasa de doi cai frumoși, dintre care insa unul mai mare si altul mai mic. In caruta nu era nici scaun, nici fan, ci unul dintre porcarii unsuroși mana caii, stand in picioare, iara ceilalți doi ședeau pe leutrela vopsite in verde, ca si când n-ar fi venind decât de aci din apropiere.

"Astia nu prea imi par a oameni buni", isi zise Ghita când ii văzu sărind din caruta si privind împrejur, ca unii ce au mai fost pe aici si acum nu găsesc nici locul, nici oamenii ca odinioară.

Ei intrebara daca n-a fost samadaul pe acolo, puseră sluga sa deshame caii, sa-i adape si sa le dea ovăz, apoi intrara, baura fiecare cat trei inși la un loc si plecara cu un "noroc bun".

— Bine, dar n-au plătit, grai batrana nedumerita.

— Lașa, ca m-am inteles eu cu dâșii, răspunse Ghita, apoi se duse pe ici in colea, ca nimeni sa nu-i vada fata si ca nu cumva nevasta sa-l intrebe: "Ce ai, Ghita?" Peste puțin sosi si samadaul, vestitul Lica Samadaul, la Moara cu noroc.

Lica, un om de treizeci si sase de ani, inalt, uscățiv si supt la fata, cu mustata lunga, cu ochii mici si verzi si cu sprâncenele dese si împreunate la mijloc. Lica era porcar, insa dintre cei ce poarta camasa subțire si alba ca floricelele, pieptar cu bumbi de argint si bici de carmajin, cu codoristea de os împodobit cu flori taiate si cu ghintulete de aur.

El isi opri calul înaintea cârciumii, arunca o privire la Ana, apoi alta la batrana care şedeau pe laita de langa masa cea mare din umbra cerdacului, trase cu ochii o raita pimplă, apoi întreba unde-i carciumarul.

— Noi suntem, răspunse batrana ridicandu-se.

— Ştiu, grai Lica, dar cred ca vor fi si oameni pe aici. Eu întreb de carciumarul; cu el vreau sa vorbesc.

Lica le zise aceste asa, ca orişicine sa poata înţelege ca are graba si ca nu vrea sa mai lungească vorba: batrana pleca dar fara de întârziere sa caute pe Ghita, iar Ana ramase privind ca un copil uimit la călăreţul ce statea ca un stâlp de piatra înaintea ei.

Daca Lica ar fi fost alt om, el n-ar fi statut asa cu privirea pierduta in vânt, ci s-ar fi bucurat de vederea femeii frumoase, care-l privea oarecum pierduta si sperata de barbatia înfăţişării lui.

— Ungurul a murit? întreba el când văzu pe Ghita.

— Da!

— Si tu ai venit in locul lui!

— Da!

— De la Sf. Gheorghe?

— Da, răspunse Ghita, aruncând o privire furisata asupra femeilor, ca sa vada daca ele nu cumva se tulbura.

— E Ghita, ginere-meu, grai batrana, si, mulţumită lui Dumnezeu, ne merge bine de când suntem aici.

Lica isi apuca, zâmbind, mustata intre buze.

— Aici, zise el, le merge bine la toti oamenii cu minte. N-ai decât sa te pui bine cu toata lumea, sa le zici "noroc bun" celor ce vin si se duc si poţi sa dai mulţumită lui Dumnezeu. N-au trecut pe aici nişte oameni?

— De! răspunse Ghita chibzuit, suntem la drum si trece multa lume.

— Vorba vine, trei oameni...

— Trei, patru, zece... grai Ghita cam in gluma, lumea trece mereu. Eu nu stau aici

ca sa tin seama despre cei ce vin si trec, si asa nici nu-i prea știu. De la o vreme te obicuiesti cu oamenii, incat nici nu te mai uiți la fetele lor. Apoi, cine știe daca nu e si cate unul care s-ar mârni daca ai bate drumul cu vorbe despre dansul. De carciumar sa nu întrebi niciodată, căci el vede si aude atat de multe, incat trebuie sa uite degrab' si sa nu mai tie nimica minte.

— Asa-i, grai Lica. Întrebam numai ca sa vad daca nu cumva mi-ai putea spune, fiindcă sunt oamenii mei. Au plecat sa vada o pădure, pe care voiam sa o luam de la toamna pentru turme, si nu știu acum daca au trecut înaintea mea, ori e sa-i aștept aici.

— Asa o fi, răspunse Ghita hotarat, dar eu nu-ti pot spune daca intre cei ce au trecut astazi pe aci vor fi fost si ei.

— Cum nu!? striga batrana cu nerăbdare. Cei trei porcari ce au băut atat de mult si n-au plătit.

Pe Ghita il trecu un fior de junghi prin inima si, oricât de mult ținea la soacra-sa, acum el ar fi fost in stare sa-i pună degetul pe gura.

— Muierile vad mai bine si se vede ca au mai putina treaba, zise el stapanindu-se.

— Daca n-au plătit, grai Lica, apucandu-si iar mustata intre buze, era fiindcă știau ca voi veni eu ca sa plătesc pentru dâștii.

Grăind aceste, el descăleca si-i făcu lui Ghita semn sa intre cu dansul, pentru ca sa faca socoteala.

"Batrana e tot mai cuminte decât mine", isi zise carciumarul, si intra cu voie buna in urma lui.

— Batrana ar putea sa-si tie gura, grai Lica după ce se văzu singur cu Ghita. Ma cunoști?

— Nu! răspunse Ghita, răcit in tot trupul.

— Atunci ma știi de nume. Eu sunt Lica, samadaul... Multe se zic despre mine, si dintre multe, multe vor fi adevarate si multe scornite. Tu vezi un lucru: ca umblu ziua-n amiaza mare pe drumul de tara si nimeni nu ma oprește in cale, ca ma duc in oraș si stau de vorba cu domnii. Voi fi făcut ce voi fi făcut, nu-i vorba, dar am făcut asa, ca orișicine poate sa creada ce-i place, insa nimeni nu știe nimic. De

aceea am sa dau seama despre douăzeci si trei de turme de porci. M-ai inteles?

Nu doara c-as putea plăti tot ce se poate pierde intr-un an, ci pentru ca de la mine

nimeni nu cuteaza sa fure, ba sa-l ferească Dumnezeu pe acela pe care as crede ca-l pot bănuî. M-ai inteles?! Eu voiesc sa ştiu totdeauna cine umbla pe drum, cine trece pe aici, cine ce zice si cine ce face, si voiesc ca nimeni afara de mine sa nu ştie. Cred ca ne-am inteles!?

Ghita ar fi avut multe de zis, dar Lica se întoarse o data in calcai si, pe când carciumarul isi veni in fire, drumeţul dăduse pînteni calului.

— Un om prea cumsecade, grai batrana, privind in urma lui. Cine a fost asta?

— Lica Samadaul! răspunse Ghita.

— Lica Samadaul!? striga Ana. Si cate rele nu mai zicea lumea despre dansul!

— Asa e lumea... grai Ghita. Sa nu crezi nimic pana ce nu vezi cu ochii.

El singur nu si-ar fi putut da seama daca a grăit aceste cuvinte din amaraciune ori numai dorind sa ascunda înaintea nevastei gândurile grele ce-l cuprinsesera.

— Nu-i vorba, adause Ana, e oarecum fioros la fata.

— Asta-ti pare tie, grai Ghita. Are si el necazurile lui.

IV

— Oamenii sunt mulţi si de multe feluri, grai carciumarul in ziua următoare, privind când la nevasta, când la soacra-sa. Iti inchipuieste ca unul se duce sa cumpere ceva, bunaoara ca Lica Samadaul, care se ducea sa vada pădurile. Asta e treaba lui, si cine ştie daca nu l-as supără, daca nu l-as păgubi, poate, spunandu-le altora c-a trecut pe aici. El se duce sa targuiasca, si daca vine in urma lui altul, care din întâmplare voieşte sa cumpere tot acele păduri, si eu spun ca Lica a trecut pe aici, acest al doilea cumpărător grăbeşte, soseste la vreme si poate sa-i strice târgul. Voi înţelegeţi?

— Asa e, răspunse batrana.

— Ori poate sa vie unul care are si el păduri de dat si umbla după Lica pentru ca sa se inteleaga cu el: daca-i spun ca Lica a trecut pe aici, il folosesc poate pe el si pe Lica, dar il păgubesc pe acela la care Lica plecase, iara eu n-am sa folosesc, nici sa păgubesc pe nimeni.

— Asa e, zise iar batrana. Ai toata dreptatea, noi nu suntem puşi aici pentru ca sa le dam drumeţilor ştire despre cei ce vin si cei ce trec.

— Noi nu ştim nimic si ne căutăm de treaba noastra! adause Ghita scurt si hotarat.

De aici înainte, carciumarul, carciumarita si soacra carciumarului nu-si mai aduceau aminte de oamenii ce treceau pe drum, iar altfel lucrurile se petreceau tot ca mai nainte.

Dar inca in acea zi Ghita se duse cu treaba la Arad, cumpără doua pistoale si isi lua o a doua sluga, pe Marti, un ungur inalt ca un brad. Peste cateva zile se duse apoi la Fundureni si se întoarse cu doi catei flocosi. Mai avea el un câine la casa, dar acesta era leneș, se deprinsese cu oamenii si nu latra pe nimeni. El puse dar căței de mici in lanț si nu le dadea drumul decât atunci când nu erau oameni la cârciuma, apoi slobozea si porcii si asmuțea căței asupra lor. Ii radea inima când vedea cum căței prind si cum scot sânge din urechile grăsunilor, si voind sa-si deprindă câinii la asmutat, se deprinsese si el atat de mult, incat aștepta cu oarecare nerăbdare zilele in care nu erau oameni la cârciuma, si atunci petrecea ceasuri întregi cu câinii sai.

Ana nu-i putea suferi pe acești câini si se supără cu atat mai mult când batrana zicea ca e bun câinele la casa, fiindcă omul poate sa doarma mai liniștit când se știe păzit de niște câini buni. Asa era; insa Ana simțea ca de catva timp bărbatul ei s-a schimbat si ii pareea ca, de când are câini, tine mai puțin la nevasta si la copii.

Ca om harnic si sarguitor, Ghita era mereu așezat si pus pe gânduri, dar el se bucura când o vedea pe dansa vesela: acum el se făcuse mai de tot ursuz, se aprindea pentru orișice lucru de nimic, nu mai zambea ca mai nainte, ci radea cu hohot, incat iti venea sa te sperii de el, iar când se mai hârjonea cateodata cu dansa, isi pierdea lesne cumpătul si-i lașa urme vinete pe brațe. Adeseori Ana ar fi voit sa-l întrebe: "Ghita! ce-i cu tine?", insa ea nu mai indraznea sa-i vorbească dezghețat ca mai nainte, căci se temea ca nu cumva el sa se manie si pe dansa, ceea ce nu făcuse inca pana atunci.

Asa sosiră zilele de toamna.

Intr-o zi de joi, când locul de dinaintea cârciumii era plin de oameni, sosi o turma de grăsuni mari si frumoși, tot unu ca unu.

Unul dintre boitari, un baietan ca de șaptesprezece ani, intra in cârciuma si cauta pe Ghita.

— Sanatate si voie buna de la Lica Samadaul! zise el îndrăzneț. Ti-a lasat vorba sa ne dai sa mancam si sa bem; au sa vie si celelalte turme in urma si ne-a spus ca sa-ti lasam cinci grăsuni din turma si sa ti-i alegi după plac.

— Bine plătește Lica! zise unul din drumeți.

— Are de unde! adause altul.

— Mai știi!? intampina al treilea. Are turme multe, si porcarii beau si mananca

mult.

Ghita-si increti fruntea. Vorbele boitarului si apoi vorbele drumeților erau parca sa-l scoata din sărite. El simțea ca, daca nu primește, se trage in degete cu Lica; dar aici, fata cu oamenii, nu putea sa primească.

— Bine, zise el, calcandu-si pe inima. Lasati, ca ma inteleg eu cu Lica. Mancati numai si beți; grija mea de plata.

Baietanul ieși, iar Ghita se întoarse spre oameni si mai adause:

— Ce știu eu cat vor fi mâncând oamenii lui? Eu vreau sa am socoteala curata.

— Asa-i! ziseră oamenii.

— Bine, Ghita, de ce n-ai primit grăsunii? întreba in urma batrana.

— Ce sa fac eu cu grăsunii lui? răspunse el cam necăjit.

— Sa-i tai, sa-i vinzi, sa-i ingrasi. Ghita, ia grăsunii, ca ramai fara bani. Dac-ar avea omul bani gata, n-ar plăti in grăsunii. Trebuie sa primești ce-ti dau oamenii, fiindcă nimeni nu-ti poate da ceea ce nu are. Omul e cinstit si te plătește cinstit: de ce sa-l superi fara nici un folos? Acum iti da, acum ia, căci nu știi ce are sa fie mâine.

— Lașa, ca mai vin si alte turme... grai Ghita cam cu jumătate de gura. Sa ma mai gândesc, sa mai vad ce cheltuiala fac oamenii.

— Gând bun sa-ti dea Dumnezeu!

Nici Ghita n-ar fi cerut decât un gând bun de la Dumnezeu, dar ii era greu sa se oprească asupra unui gând, fie el bun, fie rau.

Turmele treceau una cate una pe dinaintea cârciumii; când una se vedea din depărtare, cealalta pornea mai departe, si locul se deșerta, dar peste puțin iar se umplea. Si cum turmele plecau una cate una, Ghita întreba mereu cate mai sunt, si pe cat numărul turmelor ramase in urma scadea, pe atat el prindea pofta de a-si opri cei cinci grăsunii.

— A zis Lica sa-mi opresc cinci grăsunii, ii zise in cele din urma unuia dintre porcari.

— Noi nu știm nimic, răspunse acesta.

— Apoi, adause altul cam in gluma, noi plătim înainte, ori nu plătim deloc.

Peste puțin sosi si Lica, ceru un pahar de vin, isi întreba de turme, apoi zise "noroc

bun!" si pleca mai departe fara sa fi descălecat macar.

Ghita ramase cuprins de gândurile omului pagubas. El era om cu minte si înțelegea cele ce se petrec. Aci, la Moara cu noroc, nu putea sa stea nimeni fara voia lui Lica: afara de arandas si afara de stăpânire mai era si dansul care stăpânea drumurile, si in zadar te înțelegi cu arandasul, in zadar te pui bine cu stăpanirea, căci, pentru ca sa poți sta la Moara cu noroc, mai trebuie sa te faci si om al lui Lica.

Iar Ghita voia cu tot dinadinsul sa ramaie la Moara cu noroc, pentru ca-i mergea bine.

"Trei ani, numai trei ani sa pot sta aici, isi zicea el, sa ma pun in picioare, incat sa pot sa lucrez cu zece calfe si sa le dau altora de cârpit."

Dar acești trei ani atarnau de Lica. Daca se punea bine cu dansul, putea sa-i mearga de minune, căci oamenii ca Lica sunt darnici. E numai vorba ce va fi cerând Lica pentru ceea ce da.

Ghita intaia oara in viata lui ar fi voit sa n-aiba nevasta si copii, pentru ca sa poata zice: "Prea puțin imi pasa!" Se gandea la câștigul pe care l-ar putea face in tovărășie cu Lica, vedea banii gramada inaintea sa si i se împăienjeneau parca ochii: de dragul acestui câștig ar fi fost gata sa-si pună pe un an, doi capul in primejdie. Avea insa nevasta si copii si nu putea sa faca ce-i placea.

"Sa vedem! isi zise el in cele din urma, voind sa-si alunge gândurile rele. Deocamdată, e mai bine ca el sa-mi fie dator mie."

Asa zicea el, insa de cu seara, când isi strânse banii ca sa-i pună in lada, el simți ca nu are dreptate.

Ghita nu era omul care se știe bucuros dator, dar cu atat mai puțin omul care da bucuros de la sine, si asa ii venea parca sa zică: "Am sa ma pun frumos pe langa dansul, ca sa-mi plateasca".

Era legat, si omul când se simte legat e supărăcios. Chiar atunci seara Ghita isi bătu sluga, pe ungurul, fara a-si da seama pentru ce, iar când Ana il muștra, fara de voie, pentru aceasta, el ii arunca vorbele:

— Ei! frate, da-mi pace! Parca nu tot pentru voi imi mistuiesc viata!? Ana tăcu, dar ochii i se umplură de lacrimi, fiindcă vorbele ii pareau grele.

— Ei ! si tu te mârhești numaidecât, zise el amarat. Ar fi voit sa mearga la ea, sa-i ceara iertare, si sa o împace, dar nu putea; era in el ceva ce nu-l lașă, si asa ieși afara, ca sa fie singur cu gândurile sale.

Si daca ar fi știut Ana ce gandea si ce simțea el, când statea asa singur si posomorât, ea s-ar fi dus la el si l-ar fi mangaiat, dar el tacea, si asa ea nu indraznea sa-l supere, ci se întreba mereu ce o fi avand soțul ei.

Duminica, după ce batrana plecase la biserica, Ghita-si răsuflă veninul asupra lui Laie, apoi se făcuse mai vesel decât de obicei. El petrecea cu Ana si cu copiii in umbra arinilor, luase de zgarda pe Cula, câinele cel mare si leneș, isi pusese baiatul pe el si-l invata sa calareasca, si-l invata mereu, cu toate ca Ana se necajea, temandu-se ca nu cumva copilul sa cada ori câinele sa-l muște.

Deodata, ceilalți câini, care erau slobozi, începură sa latre, iar Cula, auzind lătratul lor, se repezi si el latrand in partea despre deal, încotro ii auzea pe dâșii latrand. Ana tipa inspaimantata, deoarece copilul era sa cada; insa Ghita nici nu ținu seama de dansa, ci, strângând zgarda, se îndrepta si privi ingrijat in toate părțile.

Nu zări nimic.

— Se vede c-au dat de catelul-pamantului, ori au simtit vreo vulpe prin împrejur, zise el, lasandu-i sa latre mai departe.

— Ghita! grai Ana jeluindu-se. Eu nu știu cum te-ai făcut tu de la o bucata de vreme: vezi ca-mi vine rau când vad copilul pe câine, si parca in ciuda mea il tii mereu.

— Saracul de mine! răspunse el cam răstit. Când e vorba sa-mi fac si eu o pofta, proasta, buna, cum ar fi, top! ca mi se supără nevasta! Haid'l adause apoi, luând copilul in brațe si dând cu piciorul in câine.

— Nu, Ghita! Nu vreau! striga Ana sperziata, apoi fugi după câine, il lua de zgarda, il aduse la locul unde fusese si incepu sa-l roage pe Ghita cu staruinta ca sa-si pună iar baiatul calare pe el.

— Uite, era o prostie! grai Ghita muiat si se lașa pe iarba. Ana lua ea insasi copilul, il puse calare pe Cula si-l purta fricoasa la dreapta si la stanga, privind mereu la soțul sau, ca sa vada daca el nu zâmbește.

Ghita nu zambea. Privind la copilul ce tipa rasfatat si privind la soția sa, il apuca o înduioșare din ce in ce mai adanca: ii era parca n-a vazut-o de mult si parca era sa se despartă de dansa.

— Ano, zise el in cele din urma alene, ia vino, șezi langa mine! După ce ea se așeza langa dansul, el o privi lung si întristat, ii netezi parul de pe frunte, apoi grai incet:

— Ce zici tu! n-ar fi bine sa plecam noi la Sf. Dimitrie de aici?

— Pentru ce? întreba nevasta uimita.

— Nu ti se urăște tie in singurătatea asta?

— Mie? nu!

— Nu ti-e frica?

— De ce?

— De ce? De toate! Tu auzi cum latra câinii; au dat de vreo urma, de vreun gandac, de vreun vierme si latra, fiindcă n-au alta treaba: mie insa mi se răcește măduvă in oase când ii aud latrand. E grozava viata asta, Ano, e grozava; stai aici in pustietate, si te sperii de nimic, si-ti mistuiesti viata cu năluciri deșerte.

— Ce ai, Ghita? striga nevasta cuprinsa de ingrijare.

— Ce am? răspunse el cu amaraciune. Am o nenorocire; pierd ziua de astazi pentru cea de mâine. Eu nu ti-am vorbit niciodată despre lucruri de aceste, dar trebuie sa fii si tu om, Ano, si sa te gândești la viata, căci nu pot sa-ti vie mereu toate de-a gata. Astazi stau aici si nu ma supără nimic, dar imi fac eu insumi gânduri rele despre ziua de mâine, si aceste gânduri nu-mi lașa tihna sa ma bucur de ziua de astazi. Si poate ca gândurile mele sunt deșerte, poate ca ziua de mâine

are sa fie tot buna, dar o voi pierde temandu-ma de cea de poimâine. Si cat vom sta aici, nu mai scap de nevoia aceasta.

— Atunci sa plecăm, Ghita.

— Da, sa plecăm, dar întreaba-ma daca ma pot hotari sa plec. Vezi tu, asa cum sunt, imi vine greu sa plec.

— Atunci sa ramanem aici. Tu știi mai bine cum are sa fie bine.

— Poate ca știu. Ano, dar nu pot, zise el cu amaraciune. Ar trebui sa ma silească cineva, sa ma impinga. Mi-e greu sa-i vorbesc maichii, pentru ca ea ne-a zis sa nu venim aici; mi-e rușine; iara tu ești buna, Ano, si blanda, dar ești ușoara la minte si nu înțelegi nimic: sunt cu tine ca fara de tine; in loc de a-mi alunga gândurile cele rele, ma lași sa ma mistuiesc cu ele, si când nu mai știu ce sa fac, tu te uiți la mine cu mila, si atata tot.

— Ce sa fac, zise ea mahnita, daca asa m-a lasat Dumnezeu? Ghita se lașa pe coate si ramase asa întins pe pamant si cu privirea pierduta in depărtare.

Intr-un târziu, Ana isi ridica capul si privi indrazneata la el.

— Fiindcă tu le fierbi toate in tine si mie nu-mi spui nimic, zise ea. Apoi tot eu sunt de vina daca nu ştiu ce te pune pe gânduri...

V

Pe când acestea se petreceau in umbra arinilor, din sus, despre deal, veneau trei călăreţi in pas, tinandu-se mereu in albia râuleţului, unde erau acoperiţi de şirul de sălcii si de răchite.

Câinii, care simţiseră la depărtare de cateva împuşcături, o luara spre dâşii, latrandu-i cu neastampar din ce in ce mai mare.

— Sa fie ai dracului de câini! grai Lica, oprindu-si calul. Pe cat se vede, la cârciuma nu e nimeni si nici drumul nu umbla, dar daca nu-i alintam câinii, pas sa se mai teama de noi!

El se dete dar jos de pe cal, pleca înainte, si când cei doi câini se apropiara si voira sa sara la el, el se laşa pe iarba si începu sa-i cheme cu vorbe alintatoare la sine. Câinii se opriră zăpăciţi in cale si, mai ales după ce descalecara si ceilalţi doi oameni, începură sa-i mai slabeasca. In cele din urma, ei parca-si detera cu socoteala ca au a face cu nişte oameni pacinici, care s-au pus la odihna aici, departe de curtea păzită de dâşii; ei se întoarseră dăra încet si oprindu-se din când in când ca sa mai latre o data spre cârciuma de la care veniseră.

Lica se ridica iar in picioare si ii chema din nou la sine, inşa de cate ori el voia sa se apropie de ei, începeau sa latre.

Peste jumătate de ceas isi petrecu astfel cu cei doi catei deprinşi a scoate sânge din urechile porcilor; dar in cele din urma ii netezi cu mulţumirea omului care a dat o noua dovada despre dibacia sa.

— Buni catei! dar tot eu sunt nasul lor, zise el, si iar ii netezi si, asa pas cu pas, se apropia de cârciuma părăsită.

Ghita uitase de mult ca au latrat o data câinii, când Lica sosi la cârciuma si-l deştepta cu cateva ghionturi din somn pe Laie, care dormea pe laita de sub cerdac, ca sa-l trimită după stăpanul lui.

— N-ar fi mai bine sa ma duc eu? grai unul din oamenii lui Lica.

— Lasa-l sa vina el la noi, grai Lica. Ghita sari in picioare când afla ca Lica a sosit la cârciuma si se schimba la fata, dar nu se gândi mult, ci pleca cu paşi hotărati si cu vinele încordate spre cârciuma.

Ana ramase o clipa tulburata, apoi făcu iute un pas spre el.

— Ghita! stai! zise ea. înainte de toate il trimite pe Laie pe vale in sus de-a lungul răchitelor. Ea privi lung si aspru in ochii lui. Nu ma înțelegei tu, acum, când eu incep a te înțelege pe tine!? zise ea incet. Asa a fost vorba intre noi, ca sa trimitem pe Laie înainte, sa ne aștepte acolo. Du-te, Laie, urma ea; ia-o pe vale in sus, in dosul răchitelor, pana la crâng, si daca-i intalni pe părintele, sa-i spui ca venim mai târziu, fiindcă a venit Lica Samadaul, cu alți doi oameni, si trebuie sa mai stăm cu dânșii; sa ne mai aștepte, si ne astepti si tu. Ai inteles? Sa te duci mereu in dosul răchitelor, ca sa nu vada nimeni.

— Da, răspunse Laie, si pleca printre arini spre albia râulețului. Acum înțelegea si Ghita gândul nevestei sale, il înțelegea si parca nu-i venea sa plece, parca-i venea sa zică: "Ano! greșești când crezi ca trebuie sa te temi de Lica".

Apoi iar ii venea sa mearga la dansa, sa-i mulțumească pentru gândul ei cel bun; insa nu putea sa zică, nici sa faca nimic; se temea ca o va tulbura, si asa pleca cu inima îndoită spre cârciuma, lasand-o pe dansa cu copiii sub arini.

Când se afla aproape de cârciuma, el privi spre râuleț si văzu pe Laie fugind peste drumul de tara, ca sa apuce șirul de răchite.

"Prostul dracului! ma da de gol", isi zise el ingrijat.

— Se vede ca l-am bătut astazi, adause apoi, privind pe Lica. L-am trimis sa-mi aduca plasa cu peste si uite cat e de sprinten. Noroc bun sa dea Dumnezeu!

— Minunați catei! răspunse Lica, netezind pe unul dintre câini si privind la Ana, care se vedea venind despre arini cu un copil in brațe si cu altul de mana. M-au simtit cale de o jumătate de ceas si-am pierdut o mulțime de vreme ca sa-i

momesc.

Ghita înțelese unde bate Lica cu vorbele sale si ar fi avut pofta sa dea o data cu piciorul in câinele care incepu a se linguși pe langa dansul.

— l-am auzit latrand, răspunse el, dar știam ca nu pot sa fie decât oameni de aceia de care aștept in toate zilele.

— Trebuie sa știi un lucru, urma Lica. Câinii au pentru oameni un latrat anume si trebuie sa înțelegei limba lor, pentru ca sa te folosești de ei, fiindcă mai ales atunci când ar trebui sa sara, ei nici nu latra decât o data, de doua ori. Altfel, locul e

minunat: cale de un ceas nu se poate ivi nimeni fara ca sa-l zărești. Dar sa intram, adause el alene, fiindcă avem o vorba împreuna.

— Si mai multe, răspunse Ghita, intrând cu pas hotarat in urma lui. Catva timp ei stetera tacuti, fata in fata, hotarati amandoi si simțind fiecare ca si-a găsit omul.

— Iaca, grai Lica in cele din urma, luând de la brâu un teanc de bucăți de piele înșirate pe o veriga de sarma. Aceste sunt semnele turmelor mele. Eu pun semn la urechea din dreapta, jos, pentru fiecare turma altul, asa, cum il vezi taiat in aceste bucatele, pe care ti le las aici. Daca trec porcii pe drum, sa te uiți la semnul lor, sa tii bine minte pe omul care-i mana si taci.

Ghita privi lung la el, dar nu răspunse nimic.

— Cred ca ne-am inteles? adause Lica.

— Eu cred ca nu!

— Cum asa?

— Apoi vezi, grai Ghita răspicat si aspru, daca ma uit in toate părțile, nu vad pe nimeni si stau singur aici in pustietate. Am doi câini minunați, cum ziceai, si tot ati venit trei inși fara de știrea nimănui. Puteti sa ne omorâți pe toti cati suntem aici, si nimeni n-are sa știe ca voi ne-ati omorât; puteti sa luați ce va place, si daca suntem oameni cu minte, n-avem sa ne plângem nimănui, fiindcă voi sunteti totdeauna mulți si tari, iar noi suntem totdeauna putini si slabi. Imi ziceai sa fac asa: e oare cu putinta sa zic ba?!

— Carevasazica, ne-am inteles.

— Înțelegerea cu de-a sila nu se poate. Daca voiai sa te înțelegi cu mine, trebuia sa vii pe drum, iara nu pe poteca. Eu pot zice ca fac pe dorința ta si tot nu fac decât asa cum imi vine la socoteala.

— Asta-i treaba mea! zise Lica hotarat. Ori imi vei face pe plac, ori imi fac rând de alt om la Moara cu noroc.

— Lica, grai carciumarul, nu cred ca poți sa ma tii de frica. Daca ești om cu minte, cauta sa te pui la buna înțelegere cu mine.

— Eu nu cunosc înțelegere mai buna decât asta! In inima omului poate sa fie orișice; destul numai sa simtă, ca vai si amar de el daca nu-mi face pe plac.

Ghita se apropie un pas.

— Daca ar fi numai atat, Lica, zise el așezat, n-as zice nimic. Tu ceri, la urma urmelor, un ajutor de la mine si ti l-as da bucuros daca te-as sti cine ești si daca n-ar trebui sa ma tem ca mâine ai sa ceri mai mut. Apoi, tu nu ești singur, ca mine, Lica, si daca-ti fac tie pe plac, am socoteala cu alții.

— Asta-i treaba ta! striga Lica mânios. Adu-mi cheile!

— Ce fel de chei?

— Toate cheile: de la saltarul mesei, de la dulap, de la orice lada, răspunse Lica rece. Cel ce vine aici vine sa-si faca bani; ti-ai făcut si tu de când ești aici: am sa ma împrumut de la tine.

Ghita ramase catva timp încremenit si cu ochii tintiti la dansul.

— N-am sa te prad, adause Lica; am sa iau cu împrumut si sa plătesc cinstit, cu camata, cu carnetele carnetelor, se intelege, când imi vine la socoteala. In scris n-am nevoie sa-ti dau, fiindcă nu poate sa-ti fie de nici un folos: daca trăiesc si-mi merg trebile bine, am sa plătesc cu prisos, iara daca mor fara de vreme ori daca-mi merge rau, tot n-ai de unde sa iei.

— Sa-ti dau bani numarati.

— Ce sa mai pierdem vremea numarand!?

— Atunci ia cat iai, dar fii cuminte si mai lașa, ca sa nu simtă nevasta si soacra-me, grai Ghita, aratand saltarul, in care erau si banii, si cheile.

— Asa ne înțelegem! zise Lica. Ghita ar fi avut pofta sa sara la el si sa-l sfasie in bucăți, dar nu putea, pentru ca ceilalți doi erau in apropiere si ar fi trebuit sa mantuie prea iute cu dansul, li era parca-i seaca sângele din vine când vedea pe Lica la banii ce-si adunase para cu para, dar acum era legat si trebuia sa se stapaneasca.

— Da, ne înțelegem, zise el apropiindu-se, si daca vei fi avand vreo supărare din partea mea, sa nu-mi mai vad banii cu ochii.

Lica se întoarse si se rânji la el.

— Asa-i ca te-ai făcut blând ca un mieluşel!? ii zise apoi. Ghita se cutremura.

Toate ca toate, dar bataia de joc il scotea din minți. El făcu, oarecum fara de voie, un pas spre Lica, il apuca de amandoua brațele, il ținu strâns înaintea sa si grai cu glas inabusit:

— Nu te mișca, daca nu vrei sa fie moarte de om! Simțind ca Ghita e mai tare, Lica privi ingrijat spre usa si grai iute:

— Ce vrei cu mine?

— Nimic! răspunse Ghita, nimic nu vreau. Tu vezi prea bine ca am nevasta si copii si ca nu-ti pot face nimic. Imi iai banii: sa-ti fie de bine! Mi-ai luat liniștea sufletului

si mi-ai stricat viata: sa-ti fie de bine! Dar sa nu crezi ca ma tii legat, sa nu crezi ca te prinde sa ma iai in bataie de joc. Tu poți sa ma omori, Lica, tu cu oamenii tai: eu pot sa te duc pe tine la spanzuratoare. Nu te juca dar cu mine. Gandeste-te ca tu m-ai făcut sa nu mai am multe de pierdut si baga de seama sa nu mai pierd si cele ce am! Sa-ti fie frica de mine!

Lica se dete un pas inapoi.

— Ti-e frica, urma Ghita, trecandu-si cu amandoua mâinile printre peri in sus. Ti-e frica si nu ti-e rușine sa-ti chemi oamenii intr-ajutor.

— Se înțelege ca nu, răspunse Lica zâmbind. Mi-ar fi rușine dac-as veni fara dâșșii la tine.

Ghita isi pierduse bunul cumpăt si tocmai pentru aceea se simțea in strâmtoare fata de Lica, pe care nimic nu putea sa-l scoata din sărite.

— Voiesc si eu sa intre, ca sa vada ca ti-e frica, zise el. Săriți, mai oameni! striga apoi si se opri neclintit in mijlocul casei.

Unul din porcari intra iute in casa, iar cellalt se ivi pe prag, unde ramase privind in ochii lui Lica.

— I-a venit pofta sa se prindă la harta cu noi, grai Lica.

— Ba sa ma ferească Dumnezeu, răspunse Ghita. Sunt om cuminte. Voiesc numai sa va arat ca nu mi-e frica de voi.

— Dar ni-e frica noua de tine, zise Lica. Tu însuti ziceai sa-mi fie frica: iti spun ca-mi este si nu știu daca te voi mai putea apuca vreodată asa la strâmtoare cum te tin acum. Tu ma înțelegi. Mie nu mi s-a pus inca om in cale fara sa mi-l fi curatit din drum.

— Nici nu voiesc sa ma pun in calea ta.

— Dar ai putea sa te pui, ai putea sa faci ceea ce pana acu n-ai făcut, fiindcă nu ma știai cine sunt. Du-te, ii zise apoi Lica lui Raut, care statea in prag, leaga-l pe sluga, apoi ada nevasta cu copiii in casa.

Ghita se repezi înainte, il apuca pe Raut de piept si-l arunca spre mijlocul casei,

apoi închise usa si grai inecat de spaima:

— Nu bagati nevasta in trebile noastre; nu va atingeți de mine, ca nu e bine. Lica, tu ești om chibzuit: nu-ti baga capul in primejdie, nu te face de rușine; fii talhar, Lica, dar nu pungaș prost, care se da de gol: intreaba-ma unde e sluga mea si apoi vorbește cu mine.

Lica privi zăpăcit la tovarășii sai.

— Voi l-ati văzut fugind pe vale in sus; sa stiti ca nu se întoarce decât după ce veți fi plecat voi de aici. L-am trimis la popa din Fundureni, ca sa-i spună ca stau de vorba cu voi.

— Asa-i, zise Raut ca speriat din somn. Nu l-am mai văzut de atunci.

Lica simți ca si-a pierdut pamantul de sub picioare.

— Pentru asta am sa te tin minte cat voi trai, zise el privind aspru in fata lui Ghita.

— Nu umbla cu vrăjmășie, răspunse Ghita apropiindu-se de dansul, ci te gândește ca, daca nu m-ai prins astazi, n-ai sa ma prinzi cat vei trai pe fata pământului. Lica, tu trebuie sa înțelegi ca oamenii ca mine sunt slugi primejdioase, dar prieteni neprețuiți.

— Am zis eu ca vreau sa mi te fac sluga!? întreba Lica, schimbându-si deodata fata.

— Daca n-ai zis si nu vrei sa zici, atunci haid' sa vorbim ca prieteni, ii zise Ghita dezghețuți. Sa aduc vin si sa ne cinstim ca niște oameni de buna înțelegere. Am eu atata minte ca sa inteleg ca nu pot sta la Moara cu noroc fara de a ma fi pus in înțelegere cu tine. Nu vreau sa ma tii numai de frica, ci umblu sa intru la învoiala cu tine. Sunt gata sa-ti fac pe plac: dar atunci sa fii si tu om cu minte si sa înțelegi ca, daca e sa fiu de folos, lumea trebuie sa ma creada om cinstit si stricat cu voi.

— Asa e! grai Lica. Lumea — da, insa noi cum trebuie sa te credem?

— Cum ma veți fi știind; sa vedem, răspunse carciumarul, intinzându-i mana. Pe vrăjmașul pe care nu-l poate birui tot omul cu minte si-l face tovaras.

Lica primi mana.

— Banii mi-i lași, urma Ghita cam cu jumătate de gura.

— Adică ii iau cu mine, răspunse Lica; ce-i in mana nu-i minciuna.

— Dar sa știi ca nu ma tii legat cu ei, grai Ghita si pleca sa aduca vin rece din pivnița.

— Asta a fost prostia mea, grai Lica, după ce se văzu singur cu tovarășii sai. Tot era mai bine sa ascult de tine si sa tin sluga la cârciuma.

— Lașa, poate ca e mai bine asa! răspunse Raut.

— Sa vedem! grai celalalt. Eu ma tem ca ne tine cu minciuna.

— Asta e treaba mea! zise Lica, ridicandu-si capul.

VI

Ca om care isi petrecea viata pe drumuri, Lica venea des pe la Moara cu noroc, cate-o data, cate de doua, ba si cate de mai multe ori pe saptamana. El venea, descăleca, bea cate un pahar de vin, manca ceva si iar se ducea.

Numai arareori se intampla ca el sa stea mai mult; insa mai ales duminica el venea adeseori cu cate doi-trei tovarasi, si atunci era in voie buna.

Lui Ghita ii parea totdeauna bine când Lica venea fara de veste la cârciuma. Ana fusese muncita de gânduri grele, care o imbatranisera oarecum intr-un singur ceas si care ii veneau iar de cate ori il vedea pe Lica.

Dar plecând Lica, ea-l întrebase pe Ghita despre cele petrecute si el ii răspunse ca n-a fost nimic, ca ce putea sa fie!? si ca Lica e omul lui. De aceea, Ana tăcuse atunci, si de atunci tacea mereu si privea numai din când in când furișat la Lica, zicând in sine: "Trebuie sa fie om rau si primejdios".

Zilele treceau insa, precum ele treceau, Ana se simțea tot mai părăsită. De când se împrietenise cu Lica, Ghita parca fugea de dansa, parca-i ascundea ceva si se ferea sa nu ramaie singur cu dansa.

— Ghita, ce ai tu cu omul asta? il intreba ea intr-una din zile după plecarea lui Lica.

— Eu!? ii zise el cam speriat. Ce sa am? Nimic! Ceea ce am cu toti drumeții: vine, sta de vorba, mananca, bea si plătește.

Ana privi lung in fata bărbatului sau.

— Dar de obicei plătește peste ceea ce se cuvine, ii zise ea aspru.

— Asa sunt oamenii cu dare de mana.

— Ghita! grai nevasta așezat. Nu vorbi cu mine ca si când ai avea un copil înaintea ta. Tu ești barbat si trebuie sa știi ce faci. Te întreb numai; nu vreau sa te descos: tu iti da seama daca ai ori nu ceva sa-mi spui. Fa cum știi, dar eu iti spun, si nu ma lașa inima sa nu-ti spun, ca Lica e om rau si om primejdios: asta se vede din ochii lui, din rânjetul lui si mai ales din căutătură ce are, când isi roade mustata cu dinții. E om patimas, Ghita, si nu e bine sa te dai prea departe cu el.

— Dar nu ma dau deloc! răspunse bărbatul.

— Bine! grai nevasta. Tu fa cum știi, dar sa nu zici apoi ca nu ti-am spus.

Ghita ar fi voit sa vorbească, insa ii era greu, după ce zisese o data ca n-are nimic cu Lica; isi puse dar numai de gând ca ii va vorbi alta data.

Si, la drept vorbind, ce ar fi avut el acum sa ii spună?! Toate cele petrecute erau parca date uitării, si asa poate ca nici nu era bine ca Ana sa afle despre ele. Ce-i drept, Ghita se uita mereu la urechile porcilor, ba a găsit in mai multe rânduri si porci cu semne de ale lui Lica, insa Lica venea si se ducea fara ca sa-l întrebe ceva, si asa nu avea decât sa tina minte si sa taca. Lica nu-l intreba nimic, nimic nu-i spunea si nimic nu cerea de la dansul.

Cu toate aceste, Samadaul parca știa tot ce se petrecea la Moara cu noroc, si aceasta il nedumerea cateodata pe carciumar.

Si mai mare i se făcu nedumerirea, când intr-o zi Lica ii trimisese sase porci, dintre care patru nu erau însemnați cu nici unul dintre semnele insirate pe veriga de

sarma. Ghita a statut mult la lupta cu sine; dar in cele din urma tot i-a primit, pentru ca sa nu se strice cu Lica, si tot nu i-a grăit Anei, fiindcă se temea ca ea va stăruia sa nu-i primească.

De aici înainte el in adevar se ferea de dansa, iara ea isi dadea silința sa nu-l supere.

Astfel sosi timpul când bruma cade si vântul scutura frunzele copacilor si rărește pădurile.

De când venise toamna, drumul era mereu umblat, si nici chiar duminica nu era părăsită cârciuma de la Moara cu noroc. Toamna se tin târgurile cele bune; toamna are omul cate ceva de vândut; toamna fac neguțătorii trebile cele bune; si lui Ghita ii mergea dar acum chiar mai bine decât peste vara, si abia se intampla cate un ceas pe saptamana ca sa fie singur la cârciuma. Si cu cat se apropia ziua de Sfanțul Dimitrie, drumul era cu atat mai umblat.

Intr-o zi de luni erau cinci care la Moara cu noroc si șapte oameni sub cerdac, când sosi si Lica dimpreună cu Buza-Rupta, cu Saila Boarul si cu Raut, omul de care numai arareori se despărțea.

Lica nu statea niciodată sub cerdac, nici in cârciuma, ci in odaia de alaturi, in care erau o masa maricica, cateva scaune de paie si doua paturi pentru drumeții mai aleși, care se intampla sa maie peste noapte la Moara cu noroc. Altfel in aceasta odaie isi petrecea carciumarul ziua, cu nevasta si cu copiii, fiindcă odaia in care se culca el era in alta parte, cu intrarea prin bucătărie si cu ferestrele la deal, cata vreme aici ferestrele erau spre drum, incat, sezand la masa, putea sa vada cu o privire si cârciuma, si drumul, si locul de dinaintea cârciumii.

Asta data insa Lica nu intra drept in odaia aceasta, ci se opri sub cerdac si prinse vorba cu oamenii, intrebând pe fiecare dintre dâșii de unde vine, unde merge si in ce treaba umbla. Intr-un târziu, el il trase apoi pe Ghita la o parte si-i zise incet:

— Când vine jidovul pentru câștigul de la St. Dimitrie?

— Arandasul? răspunse Ghita tot mai incet, gandeam sa ma duc eu la el.

— Da, arandasul. Nu te duce, grai Lica. Lasa-l, ca vine el. Am o vorba cu dansul.

— Bine! Sa te vestesc când are sa vie?

— Nu-i nevoie. Aflu eu; grija mea de dansul! Deși ei vorbiseră incet si mai ales Lica parea a voi sa păstreze taina despre cele ce se vorbea, el rosti cuvintele "jidovul", "arandasul" si "grija mea de dansul" destul de tare, pentru ca oamenii de sub cerdac sa le poata auzi, apoi privi cam speriat împrejurul sau si adause:

— Dar sa intram in casa. Intrând, Lica isi arunca biciul pe masa, un semn ca voia sa pe- treaca in draga voie. Fusesse certat cu Buza-Rupta si cu Saila Boarul, Raut ii

impacase si acum voia sa se cinstească cu dâșii. Despre arandas Lica nu mai vorbi nici un cuvânt.

Peste puțin sosiră trei țigani la cârciuma, unul cu vioara, altul cu clarinetul si al treilea cu timbala: Lica ii puse pe laita din cârciuma si le porunci sa cânte.

Si fiindcă țiganii cantau, oamenii se îngrămadiseră la usa cârciumii, si asculta si Ana cu batrana si cu copiii, căci numai rar se nimereau trei țigani deodata pe la Moara cu noroc.

Lui Lica ii veni de la o vreme pofta sa joace si, apucand pe Buza-Rupta, ieși din cârciuma si incepu sa framante pamantul, incat parul răsucit in plete lungi ii zbură in vânt.

Dar jocul fara de muiere nu are nici un rost. De când umbla pe la Moara cu noroc, el nu grăise nici zece vorbe cu Ana; acum insa el se duse la ea, o apuca de mâini si-i zise:

— Haid' sa te joc o data, sa zici ca ai fost jucata! Ana se dete in laturi. El o cuprinse cu amandoua brațele.

— Dar daca n-am pofta de joc!? grai ea cu hotarare si se desfăcu incet din brațele lui.

— Vine pofta!

— Si la mai mult! adause Buza-Rupta, tragand cu ochiul.

— Ei! nu vreau! grai Ana rece si se dete inapoi. Lica se retrase cam necăjit.

— Saracul de mine! grai Ghita asa in gluma. Dar nazuroasa mi s-a mai făcut nevasta! Joaca, muiere; parca are sa-ti ia ceva din frumusețe...

Ana isi calea pe inima si se dete la joc. La inceput se vedea c-a fost prinsa de sila; dar ce avea sa faca? La urma urmelor, de ce sa nu joace? Încetul cu incetul, ea prinse voie buna; se cam tulbura când Lica se apropia de dansa; sângele ii navalea in obraji când el o apuca de brâu ca s-o invarteasca; dar asa era acum si altfel nu putea sa fie si ea se dete din ce in ce după par. In cele din urma, tot se arata copila rasfatata de odinioară, si Ghita fierbea in el când ii vedea fata străbătută de plăcerea jocului.

— Sa-ti fie de bine! grai Lica peste catva timp obosit. Dau mărturie ca te tii mai bine decât mine.

El o strânse apoi in brațe, o ridica de la pamant, se invarti cu ea o data, o sărută si o puse pe laita.

Ana isi stampara obraji cu palmele, privind cam ametita împrejur, in vreme ce Lica se plimba in sus si in jos, stergandu-si sudorile cu maneca de la camasa, apoi se opri si grai:

— Ce cârciuma ciracului mai e si asta!? De ce nu-ti tii o slujnica? Oamenii de la usa zambira pe sub mustata, Ana tresari si se ridica roșită ca bujorul, iara batrana privi la o parte, facandu-se ca nu intelege vorbele lui Lica.

"De! isi zise ea, ce sa-i faci, asa e omul! Oricât de bun ar fi, tot are cate un pacat. Fie cat de mic, dar tot il are."

Ghita nu zise nimic, ci-si puse numai de gând ca are sa o tie minte si asta. Înspre seara, Saila Boarul pleca cu Buza-Rupta spre Ineu, Raut o lua, după ce schimba cateva semne tainice cu Samadaul, spre padurea de la Fundureni, iara Lica se opri la drumetji si grai privind inspre apus, de unde se ridicau niște nori grei spre cer:

— Se schimba vremea, precum se vede; dar tot mi-e ca am sa raman aici peste noapte. Am bani la mine si locurile sunt cam rele, mai ales acum toamna.

El ramase dar peste noapte la Moara cu noroc.

VII

De când drumurile erau mai umblate, se vorbea mereu despre nenorociri întâmplare mai ici, mai colo, prin partea locului; cotitura de la Moara cu noroc, altadata vestita de rea, era in sa in anul acesta scutita, si drumetji scosese ră vorba ca, de când Ghita a venit la Moara cu noroc, locurile nu mai sunt primejdioase cale de o zi jur împrejur. Jandarmii de la Ineu se țineau cu toate acestea mereu pe drumuri si abia trecea zi data de la Dumnezeu fara ca ei sa dea pe la cârciuma lui Ghita.

Ghita se bucura când veneau jandarmii si isi dadea toata silința sa se pună bine cu dânșii: le dadea mancare si băutură, fara ca sa primească banii când ei voiau sa plateasca, ii ținea de vorba si umbla mereu in voile lor.

Era in sa intre dânșii unul, Pinte a căprarul, un om scurt si îndesat, cu ochii mari, cu umerii obrajiilor ieșiți si cu fălcile late, cu mustata tunsă si cu o tăietură in frunte, dar mai presus de toate om așezat si tăcut la fire, cu care Ghita se făcuse prieten bun. Ce-i drept, el nu vorbise in sa intre patru ochi cu Pinte a; dar asa sunt oamenii: e cate unul pentru care simți din clipa ce l-ai văzut tragere de inima, fara ca sa-ti dai seama pentru ce. Asa era si Pinte a. Când venea pe la Moara cu noroc, se vedea ca se simte bine la cârciuma si pleca totdeauna cam anevoie; apoi el ținea la Ana, la copii, netezea căinii lui Ghita si-ar fi fost orisicand gata sa dea cu ciomagul daca cineva, chiar la drept vorbind, ar fi îndrăznit sa-l graiasca de rau pe Ghita. De aceea simțea si Ghita ca Pinte a e oarecum singurul om cu care ar putea

sa vorbească mai pe fata, si acum, când se văzu peste noapte sub același acoperamant cu Lica, ar fi dorit sa-l aiba si pe Pinte a in apropiere.

Toate gândurile rele se grămădiseră deodata in capul lui si-l cuprinsese o neliniște ca niciodată mai nainte.

Sufletul i se pusese in tulburare când Lica ii spusese ca are o vorba cu arandasul. Tulburarea ii crescua când Lica ii sărută nevasta si ii arunca vorba despre slujnica. In sfarsit, Ghita-l cunoștea destul de bine pe Lica, pentru ca sa știe ca el nu se teme

de oamenii rai si de locurile rele, si asa se întreba mereu: "Pentru ce a ramas el la cârciuma? Pentru ce le-a spus drumeților ca are bani la sine? Ce avea de gând sa faca? Pentru ce a vorbit, pentru ce a vorbit!?"

"Pentru ce?! pentru ce?! isi zise el in cele din urma deznădăjduit. Cine știe?! Le va fi zis asa din întâmplare, fara ca sa fi gândit la ceva, iara eu ma fierb in mine pentru ele."

El uitase încetul cu încetul învoiala făcută cu Lica, si numai din când in când isi mai aducea aminte de banii pe care ii pierduse atunci. Acum se gandea la toate, si la învoiala, si la bani, si la porcii cu semn străin, pe care ii primise de la Lica, si la urmările ce puteau sa aiba acestea, si un glas tainic parca-i șoptea mereu: "A venit vremea sa te rafuiesti".

Nu trecuse nici jumătate de an de zile de când se afla la Moara cu noroc, si trebile ii mergeau din ce in ce mai bine: avea porci la ingrasare, doua vaci cu lapte, caruta pe razoare, doi cai buni, avea bani in lada, nu prea mulți, dara destui pentru ca sa poata trai un an, doi dintr-insii. Dar acum, când trebile mergeau mai bine, Lica voia sa-i vorbească arandasului, fara îndoiala pentru ca sa-si faca rând de vreun alt om la Moara cu noroc.

Dara Ghita nu voia sa plece; nu-l lașa inima sa paraseasca locul la care in scurt timp putea sa se faca om cu stare.

Si iar se gandea la învoiala pe care o făcuse in strâmtoarea sa, la banii sai, la primejdiile ce-l împresurau, la iarna ce se apropia si la zilele bune pe care le avusese când nu avea nici porci la ingrasare, nici vaci cu lapte, nici caruta pe razoare, nici cai sprinteni, nici bani bine numarati in lada. Si când se gandea la aceste, ii venea oarecum sa se bucure ca Lica il scoate fara de voie de la Moara cu noroc si-l scapa asa zicând de toate nevoile. Dar Ghita era om cu minte si simțea ca are sa-i para toata viata rau daca va pleca de la Moara cu noroc. De aceea, de cate ori isi aducea aminte ca Lica se afla sub același acoperamant cu dansul, il cuprindea o vie ingrijare. Ar fi voit sa mearga la el si sa-l întrebe: "Omule, ce vrei sa faci, ce vrei sa ceri de la mine? Vorbeste-mi verde-n fata, ca sa ne înțelegem."

Si iar ii venea sa-si zică: "Ce-mi pasa!? Eu nu dau nimic; sunt gata sa tin piept cu el.

Si daca pier, atata paguba!" Si mai ales acesta era gândul care-l stapanea pe Ghita: nimic nu era in el mai tare decât pornirea de a se pune împotriva lui Lica si de a nu da nici cat e negru sub unghie indarat.

Dar pe când se intarea in aceasta hotarare, el era singur si părăsit. Ana, pe care o privea cu atata drag mai nainte, încetul cu încetul se instrainase de dansul si nu mai era vesela ca mai nainte, când se afla singura cu dansul. El insusi se instrainase de dansa. Din clipa in care ea si-a aratat bănuielile pe fata, se stinsese

orice tragere de inima pentru dansa din sufletul lui. Si-ar fi dat adesea toata viata pentru ca sa mai poata simți, fie chiar pe o singura clipa, bucuria pe care o simțea odinioară când privea la dansa; dar in zadar: ea nu mai era pentru dansul ceea ce fusese; chipul ei frumos, trupul ei fraged, firea ei dulce nu mai putea sa strabata pana la inima lui plina de amaraciune. Din dragoste către dansa si către copii venise la Moara cu noroc; din dragoste pentru dansa si pentru copii se bagase in strâmtoarea in care se afla; si acum tocmai ea era cea dintâi din rândul acelora care nu tin seama de strâmtoarea lui si de greutatea cu care se lupta, chiar si ea il credea rau, când nu putea sa-i inteleaga purtarea.

De aceea acum, când simțea trebuința de un suflet in care sa-si caute sprijinire, Ghita nu se gande la Ana, care dormea liniștita langa dansul, ci la Pintea, care-l mangaiase adeseori cu privirile sale pline de încredere. La început ar fi fost in stare sa-si pună caii la caruta si sa plece acu in vreme de noapte la Ineu, ca sa-l caute pe Pintea; încetul cu încetul, insa, gândurile s-au lămurit in sufletul lui, si in cele din urma simtindu-se mai tare, el isi zise: "Adică de ce sa pun eu mai multa încredere intr-un om străin decât in nevasta mea!?"

De abia se înnoptase, toti dormeau la cârciuma, si chiar Ghita, mai impacat cu gândurile sale, ațipise, când câinii începură sa latre si o luara din ce in ce mai neastamparati pe vale in sus.

Ghita tresari speriat din somn, sari din pat, se apropie de fereastra si privi afara in noaptea întunecata.

El nu zări nimic, dar simți ca se apropie vreun om cunoscut, deoarece câinii se întorceau scheunand inapoi.

Peste vreun sfert de ceas el văzu, in sfarsit, trecând pe sub fereastra si inaintand spre usa cârciumii un om si o femeie inalta si lata in umeri.

Asta era adica! Acum intelegea pentru ce a ramas Lica la Moara cu noroc, si-i era rușine de gândurile rele ce-si făcuse.

"Parca-i un voinic de codru!" zise el retragandu-se de la fereastra.

— Cine-i? striga in clipa aceea unul dintre slugi, Marti, ungurul.

— Oameni buni! răspunse un glas bărbătesc. Ghita se tulbura din nou. Precum văzuse prin întuneric, ii pareea ca omul ce venea cu femeia nu era Raut; acum, când ii auzi glasul, nu mai putea sa se indoiasca despre aceasta; era un om cu desavarsire necunoscut. Atunci cum de-l cunoșteau câinii? Cum de-l lașa sluga sa treaca? De ce nu venise Raut insusi?

"De ce? de ce?" isi zise el necăjit. E grozav când omul isi face spaima din toate

nimicurile.

Cu toate acestea, îi veni gândul să se duca să vadă cine a venit.

— Ce-i, Ghita? întreba Ana, care se deșteptase din somn și se ridicase din pat.

— Ce să fie! îi răspunse bărbatul. Nimic! Raut se întoarce. Cine știe, va fi uitat ceva; va fi având să-i spună ceva lui Lica.

— Nu era glasul lui Raut, Ghita, grai nevasta. Te rog, du-te și vezi. Ce fel de oameni sunt aceia care umbla-n vreme de noapte?

Acum nici vorba nu mai putea fi ca el să se duca, căci o ar fi neliniștit pe ea și mai tare.

— Fii pe pace! îi zise el. L-am văzut eu cu ochii, și dacă n-ar fi oameni cunoscuți, nu i-ar fi lăsat Marti să treacă.

— Marti!! întâmpina nevasta. Mie nu-mi place Marti deloc.

— Ei, apoi tu banuiești pe toată lumea, grai Ghita. Fii cuminte și te liniștește.

Ana se liniștește, deși tremura în tot trupul. Pe când ațipise din nou, câinii începura iar să bata.

— Ce-i asta!? striga carciumarul. Ca din senin îl cuprinse spaima și parcă-i venea să se îndoiască dacă a văzut bine când a văzut acea femeie înaltă și lăta în umeri ca un voinic de codru. El sari dar din nou jos și iar se duse la fereastră.

Om și femeia se duceau cu pași grăbiți. Insa parcă era alt om, parcă era Lica, el însuși. Dacă ar fi știut că Ana doarme, Ghita ar fi plecat să se încredințeze.

— Se duc, grai el, dar încet.

— Bine, Ghita, răspunse Ana. Să dormim.

— Să dormim. Insa ea nu putea să doarmă. Fusese trezită din somnul cel dintâi, tulburată de gânduri grele, și în cele din urmă o apucă niște fierbințeli care n-o mai lasau să se astâmpere. Ghita fu peste puțin cuprins de un somn adânc; afara începu să bata vântul, iar ea era frământată de muncile nopților petrecute pe nedormite în culcușul învrajmasit.

Târziu după miezul nopții câinii se miscau de a treia oară.

Ana își opri răsuflarea, se dete tiptil din pat și se apropie de fereastră.

Lica se întorcea singur despre Fundureni la cârciuma. Acuma ea le înțelegea toate: el a fost undeva și a făcut ceva cu știrea lui Ghita.

— Doamne! zise ea îngrozita. Ce-a căzut pe capul meu! Dar Ghita era bărbatul ei: ar fi dorit sa-i fi secat lumina ochilor in clipa când a ajuns la fereastra, pentru ca sa nu vada si sa nu știe nimic, si i se raci tot sângele când se gândi ca vor fi aflat si alții.

Era târziu, marți dimineața, când Lica ieși cam nedormit la lumina zilei.

Ploua, si le spunea oamenilor ca avuse dreptate când zicea ca are sa se schimbe vremea si ca tot era mai bine daca pleca ieri, pentru ca nu era silit sa umble pe ploaie.

Ghita luase hotararea sa nu aștepte decât plecarea lui Lica, apoi sa-si pună caii la caruta si sa se duca la Ineu, ca sa-l caute pe Pinte. Insa el dormise bine peste noapte, si mai ales acum, după ce-l văzu pe Lica, isi schimba gândul. La urma urmelor, nici nu prea știa ce-ar fi avand sa vorbească cu Pinte. Gândurile pe care le avuse in seara trecuta se strecurasera toate, incat parca le visase numai, si de când știa ca si Lica are o slăbiciune, el ii pareea un om mai bun in felul lui decât cum il crezuse si ii era greu de bănuielile pe care si le făcuse in nedumerirea sa asupra lui.

Iara Ana intaia oara in viata ea simți tragere de inima pentru Lica si-i zise la plecare, din toata inima, "noroc bun!", căci soarta soțului sau era acum legata de a lui.

După plecarea lui Lica, ea il trase pe Ghita la o parte si-i grai:

— Am o vorba cu tine: nu acum, dar când iti prinzi vreme.

— Bine, răspunse el pus pe gânduri. Spune-mi acum.

— Nu acum, Ghita, ii zise ea, ci când vom putea vorbi in tihna. Cauta-ti de rând cu oamenii; precum vezi, voiesc sa plece.

Facandu-si socoteala cu drumeții, Ghita se întreba mereu ce va fi avand nevasta sa-i spună, si grabea mai mult decât de obicei, dar pe când drumeții erau gata de plecare, iata ca sosi si Pinte, insotit de alți doi jandarmi, la cârciuma.

El venea mai iute si era mai tăcut decât de obicei.

— Ce fel de oameni, asa, mai însemnați, au trecut ieri pe aici? întreba el, după ce intra cu tovarășii sai in odaia de langa cârciuma si trase usa după sine.

— Nu-i mai tin minte, răspunse carciumarul rece.

— Ei, trebuie sa aflui! grai Pinteia scurt si hotarat. Ghita privi lung la el, apoi la ceilalti doi si grai dezghețat:

— Daca voi ati sta mereu aici, atunci as putea vorbi cum imi place mie; dar voi veniți numai din când in când, si asa, trebuie sa fiți oameni cu minte si sa nu cereți sa-mi bag capul in primejdie ori sa va spun minciuni. Eu nu știu de ce ma intrebati,

dar pot sa va spun ca la asemenea întrebări n-am sa răspund niciodată. Daca nu va este destul atat, luati-ma strâns legat si duceti-ma cu voi.

— La nevoie asa o sa facem, răspunse Pinteia, deși ai si tu toata dreptatea.

De aci inainte ei vorbiră despre altele, in vreme ce Pinteia le făcu tovarășilor sai semn sa iasa.

Ramanand singur cu Ghita, el privi catva timp jos, tinta inaintea sa, apoi grai:

— Lui Lica ii spui tot si mie nu-mi spui nimic!

— Nu i-am spus lui Lica pana acum nimic. Va fi știind, răspunse Ghita, dar de la mine nu.

Pinteia privi lung si aspru in fata carciumarului, ca si când ar voi sa afle adevărul din ochii lui.

— Atunci, zise el intr-un târziu, poate ca ai vreo sluga. Ghita dete din umeri.

— Nu-mi vine sa cred; dar va sa fiu cu ochii in patru. Deodata el tresari ca deșteptat printr-un gând, care-i luminează tot capul.

— Cunoști tu pe Lica? întreba el iute.

— Il cunosc.

— Bine?

— Bine! n-am fost prinși împreuna?! Nu impreuna am stat inchisi? !

— Tu ai fost inchis? întreba Ghita tulburat.

— Da! Furaserăm niște cai, Lica si eu, si ne-au dat de urma; au împușcat pe Lica la picior, căci altfel nu ne dadeam prinși.

— Vasazica, tu ai fost prins o data? grai Ghita inca o data.

— Ce dracu! striga Pinteia râzând, as fi oare ceea ce sunt, daca n-as fi dovedit ca știu toate potecile si toate apucaturile tovarășilor mei de mai nainte? Dar ce vrei sa-ti spun despre Lica?

Ghita-si pierduse rostul si incepu a se teme de omul la care ținuse atat de mult mai nainte.

— Voiam sa te intreb, zise el cam cu jumătate de gura, daca Lica are slăbiciune pentru muieri.

— Pentru muieri? răspunse Pinteia. Pentru nimic. Nu-i vorba, il apuca din când in când, dar slăbiciune nu are. El are o slăbiciune, una singura: sa faca, sa se laude, sa tie lumea de frica si cu toate acestea sa rada si de dracul si de muma-sa. Sa rada de noi, Ghita, de noi, urma el mai aprins; dar, Ghita, sunt de treizeci si opt de ani: ma spânzur daca împlinesc patruzeci fara ca sa-i arat ca mai sunt si alții mai si mai decât dansul! Mi-a făcut una pe care n-am sa i-o uit toata viata.

— Atunci inteleg! grai carciumarul incalzindu-se din nou. Ieri imi zicea sa-i aduc o slujnica la cârciuma, ca sa-i pun adica om de panda in casa mea!

Si acum Ghita alegea in el vorbele cu care sa-i faca lui Pinteia împărtășire despre cele petrecute intre el si Lica si statea la lupta cu sine daca nu ar fi poate mai bine sa taca.

— Pentru ca trebuie sa știi, urma el cam cu jumătate de gura, Lica a umblat mult după mine...

— Stai! striga Pinteia taindu-i vorba. Ada-i una. Lasa-ma sa ti-o aleg eu, si grija mea de dansa!

— Bine, grai Ghita, daca socotești tu...

— Dar acu nu mai pierdem vremea: cine-a fost ieri pe aici?

— Pinteo, nu ma întreba, ca nu pot sa-ti răspund.

— Stai sa ne înțelegem, grai Pinteia mâhnit. Dintre doua, una: ori vorbești cu mine pe fata, ori ma lași dracului! Înțeleg sa nu le spui altora, dar mie?

— Tie ti-as spune, răspunse Ghita, dar daca iti spun tie, spun la toata lumea, fiindcă tu ești dator sa le spui si altora. Uite! intreaba-i pe drumeți, intreaba-l pe sluga, sileste-l sa-ti spună, dar nu te mira daca-l voi alunga de la casa mea.

— Te inteleg, zise Pinteia mai dumerit. Sa fie precum zici tu. Știi tu de pielea cui e vorba? Asta-noapte l-au calcat doi inși pe jidovul, l-au bătut, de anevoie se mai

pune in picioare, si-au luat, după cum spune el, peste — Dumnezeu știe cati bani de la dansul.

Ghita parca nu înțelegea bine.

— Pe care jidov, întreba el, pe arandasul?

— Da! pe arandasul. Treaba asta nu putea s-o faca altul decât Lica. El are obiceiul de a se pune cu putini la cale, pentru ca sa se știe mai adăpostit de prostia altora. Ghita nu se mai indoia ca acei doi au fost Saila si Buza-Rupta, care plecaseră ieri seara spre Ineu; insa el nu putea vorbi.

— Lica nu putea sa fie, zise el hotarat. Pe el il cunoaște arandasul.

— Apoi da! răspunse Pinte, tocmai. Erau cu fetele acoperite, si arandasul zice ca i se parea ca si când ar fi fost Lica.

— Ei bine, nu se poate! grai Ghita îndărătnicit. Lica a dormit asta- noapte aici, in casa mea, si n-a plecat decât abia acum.

Pinte stete catva timp pe gânduri.

— Când a venit? întreba el.

— Ieri pe la amiazazi.

— Cu cine a stat?

— Va sa afli de la slugi. Se poate ca el a pus treaba la cale; eu am cuvinte sa o cred asta.

— Ferească Dumnezeu! grai Pinte ridicandu-se. Un lucru sa știi si sa-l tii totdeauna minte: Lica nu se bizuie niciodată pe alții. Pune caii si-ti ia slugile, ca sa vii cu mine. Ceilalți doi raman aici.

VIII

Ana ramase cu inima inclestata când Ghita ii spuse ca trebuie sa plece cu Pinte si cu slugile la Ineu. Deși vedea insa din fata lui ca e ceva neobicinuit la mijloc, ea se mai liniști când se gândi ca Pinte e omul lui Ghita, ba parca numai acum înțelegea pentru ce Ghita si-a dat silința sa se pună bine cu Pinte, si-i parea bine ca pleaca tocmai cu dansul.

Dar inima, cu toate aceste, ii batea mai tare decât de obicei si temerile ce se deșteptaseră peste noapte in sufletul ei nu mai slabeau.

— Maica! ii zise ea intr-un târziu batranei. Cum ti se par lucrurile aici la noi la cârciuma?

— Cum mi se par? răspunse batrana. Le vezi si tu ca mine. Merg bine.

— Da, merg bine aici in cârciuma, urma nevasta; dar la noi in casa? Nu-l vezi tu pe Ghita ca e mereu pe gânduri, ca nu se mai da in vorba cu noi? nu vezi tu ca de catva timp parca nu mai suntem nevasta si barbat?

— Asa sunt vremile, grai batrana. Ghita e om harnic si sarguitor si asa se gândește mereu ca sa adune ceva pentru casa lui. Are si el, ca tot omul, o slăbiciune: ii rade inima când isi vede sporul. E buna slăbiciunea asta si nu trebuie sa te mânănești pentru ea: rabda, ca de folosul tau rabzi, si nici nu ai prea mult de rabdat.

— Bine, maica, zise Ana, dar daca el ar incepe sa caute câștig nelegiuit? E vorba si de noi; ar trebui sa ne spună si noua ce face.

Batrana stete catva timp pe gânduri, apoi grai întristata:

— Nu știu, fata mea, si nici nu caut sa-mi dau seama. E multa nenorocire in lume si oamenii si-o împart intre dânșii: daca ti-a căzut o parte mare, si bataie de cap, si sfat, si bogăție, si marirea lumeasca, toate sunt in zadar.

Ana statea dusa in gânduri, când auzira zureitul unei trasuri boierești cu trei cai si cu fecior pe capra.

Ghita nefiind acasa, Ana si batrana ieșiră sa primească pe cei veniți. Afara ploua ca din ciur. După ce feciorul sari de pe capra si deschise usa cu geamuri a trăsurii, se ivi o doamna ca de douăzeci si opt de ani, inalta, cu obrazii plini, cu ochii mari albaștri si cu parul auriu, imbracata de sus pana jos in negru si de mana cu un copil ca de cinci ani, slab si bolnăvicios.

Ea ii făcu un semn feciorului, trecu iute sub cerdac, apoi privi la Ana, ca si când ar voi s-o intrebe unde-si poate găsi un adăpost mai retras.

Ana o duse in odaia de langa cârciuma.

— Dar frumoasa e, bat-o s-o bata! grai batrana plecând in urma lor. In clipa când erau sa intre in odaie, străbătu un fulger printre nori si căzu un tunet puternic, de care se cutremura toata valea.

— Vai de mine! striga drumeata oprindu-se sperata in prag, inchideti ferestrele, ca ne trăsnește pe toti aici in cârciuma.

— E minunea lui Dumnezeu, acu toamna, grai batrana facandu-si cruce si grăbind sa inchida ferestrele. Dar nu va temeti, domnișoara: Dumnezeu nu-l lovește decât pe acela pe care vrea sa-l pedepsească.

— Da, Dumnezeu, grai drumeata, asa, pentru dansa, totdeauna Dumnezeu si numai el.

— Poftiti ceva? o intreba Ana, după ce ea se așeza.

— Sa stea ploaia, ca sa pot pleca mai departe, ii răspunse asta cam peste umăr. Ana se retrase si închise usa in urma sa. In vremea aceasta, vizitiul deshamase caii si-i dusesese la grajd, iara feciorul se retrăsese sub cerdac, unde statea rezemat de un stâlp si privind din când in când la jandarmii care ședeau in cârciuma.

— E foarte trista, grai Ana apropiindu-se de dansul. El se îndrepta si curățî maneca, pe care se rezemase cu mana, apoi răspunse:

— Da, e trista.

— Unde mergeți? intreba carciumarita.

— Nu știu, grai feciorul privind mai cu dinadins in fata ei, ca sa vada daca-i poate vorbi. La Ineu, pare-mi-se. N-am mai umblat pe aici. Pe aici sunt pădurile cu turme de porci?

— Da, ii răspunse Ana, in toate părțile cat vezi cu ochii. Are turme?

— Asa se zice, grai feciorul dând din umeri.

— Dar pe cine jelește?

— Pe barbatu-sau. S-a împușcat acu trei saptamani.

— S-a împușcat!? striga Ana sperziata. Pentru ce?

— Nu știu, răspunse feciorul, dând iar din umeri. D-ta înțelegi, adause apoi peste puțin departandu-se, ca asta nu e moarte fireasca si ca trebuie sa fie o taina la mijloc.

— Sarmana femeie! grai Ana induiosata. Pe când Ana ii povestea batranei cele ce aflase despre drumeata cea frumoasa, se întoarse si vizitiul de la grajd si se puse pe laita de sub cerdac.

— Le dau dracului toate, si cai, si caruta, si stapana, zise el amarat. Imi vine s-o las aici in pustietate si sa ma duc pe ici încolo.

— Taci, mai, ca te aude! ii zise feciorul tragand cu ochiul si destul de tare pentru ca stapana sa-l poata auzi, cum trebuia sa-l auda si pe vizitiu. Fii cuminte, urma apoi mai incet, si se așeza in fata cu el. Nu știi tu ca de cate ori venim pe la Ineu, ne întoarcem incarcati ca stupul?

— Ai vorbit cu carciumarita? întreba vizitiul.

— As! Ti-ai găsit omul! răspunse feciorul. Asta nu-ti incarca socoteala. Lașa, ca am eu omul meu la Ineu, unde stăm cu stapana.

— Daca i-ar da Dumnezeu Samadaului un gând bun... grai vizitiul; sa ne mai amane pana duminica cel puțin.

Feciorul trase iar cu ochiul, drept semn ca acum va sti sa o pună si aceasta la cale, apoi ei ramasera tacuti fata-n fata, privind tinta unul la altul, ca si când fiecare ar avea sa-i spună celuilalt ceva, dar sta pe gânduri si nu afla vorba potrivita ori nu cuteaza sa se dea fara șovăire pe fata.

— La ce te gândești tu acum? întreba vizitiul intr-un târziu.

— Hm! ii răspunse feciorul zâmbind pe sub mustata. Pare-mi-se ca tot la ceea la ce te gândești si tu. Dar ce ne pasa noua!? urma el, peste puțin, mai deschis. Nu-i asa?! Ce-ti pasa tie? ! Ce-mi pasa mie?! Un lucru știu: ca de cate ori venim la Ineu, ne întoarcem cu bani, cu bani mulți.

— Dar eu tot as vrea sa știu de unde ia stapana noastra banii, ii intampina vizitiul, pentru ca, drept sa-ti spun, eu nu cred sa aiba ea tocmai atatea turme, pentru cate ia banii.

— Nici eu nu știu, grai feciorul, privind cam ingrijat împrejur.

— Nici eu nu știu, adauga apoi mai incet si plecandu-se spre masa, dar de când cu moartea stăpânului parca bănuiesc un lucru. Uite! eu numai acum incep sa inteleg. Tu știi ca de Samadaul se vorbesc multe. Bine! De cate ori ne întoarcem de la Ineu, ea pleaca peste cateva zile in sus, in Tara Nemțearca. Apoi lanțul de aur, pentru care erau sa-l inchida pe stapanul nostru, daca nu se impusca, il tin minte de când fuseserăm in rândul trecut la Ineu.

— Adică tu crezi ca Samadaul fura si ea vinde, grai vizitiul cu îndoiala.

— Nu cred; iti spusesei ca parca mi-ar veni sa bănuiesc. Sa vedem de aci înainte. Las' pe mine! Zic, las' pe mine, căci dac-ar fi sa fie, ne-a văzut Dumnezeu pe amandoi, si pe mine, si pe tine.

— Cum adica?

— Las' pe mine! răspunse feciorul sărind în picioare ca să primească poruncile stăpânei, care ieșise sub cerdac spre a vedea dacă ploaia n-a mai slăbit, cel puțin, căci de vreme bună parca nu mai era nădejde.

Nerăbdătoare cum era, ea dăduse porunca să prindă caii, căci nu voia să mai aștepte peste noapte la cârciumă, și să-i prindă cât mai neîntârziat, ca să n-o apuce noaptea pe drum.

Feciorul și vizitiul începură să facă gura ca nu pot pleca pe astfel de vreme, că omorârea cailor, că e greu pentru dânșii, că drumul e rău; însă hotărârea ei era neștrămutată. În zadar o sfătui și Ana să rămână peste noapte la cârciumă și să nu se teamă, deoarece în curând are să sosească și Ghita, ba sunt chiar și jandarmi la cârciumă.

— Noi nu știm cât stăm aici, grai unul dintre jandarmi; dar tot e bine să rămânem aici; sunt aproape două ceasuri și, cum e drumul, anevoie mai sosiți cu ziua la Ineu, iară locurile sunt rele.

— Ce să vă plătesc ca să veniți cu mine? întreba ea.

— Nu putem, răspunse jandarmul. Trebuie să stăm aici până ce nu ne va veni altă poruncă.

— Puneți caii! striga drumeata îndărătnicită. Voi știți că nu cer nimic degeaba de la voi, adăuse apoi peste puțin și, aruncând o bucată de hârtie pe masă, ceru socoteala.

Ana luă hârtia, privi nedumerită la ea, apoi întreba cam sfîșită:

— Nu s-ar putea să-mi dați altă? Lipsește un colț, și eu nu prea mă pricep la bani. Drumeata scoase zâmbind o pungă mare și plină de hârtii noi-nouțe, luă una dintre ele și i-o dăduse, apoi se găti de plecare.

Ana privi înduioșată în urma ei. Vederea acestei nenorocite îi dăduse liniștea pierdută, dimpreună cu simțământul de încredere al omului care se simte mai norocos decât alții. De când Ghita plecase, ea era cuprinsă de fel de fel de temeri. Nu știa nimic despre cele petrecute la casa arandasilor, căci Ghita nu avuse timp să-i vorbească, iar jandarmii nu aveau voie să se deie pe față, ca unii care stateau să păzească casa: cu toate acestea, după cele petrecute peste noapte la cârciumă și după plecarea grabnică a lui Ghita, ea nu se mai îndoaia că e la mijloc ceva ce poate să pună capul lui Ghita în primejdie. Din când în când iar își schimba gândurile! Ii părea peste putință ca Ghita să se amestece în treburi rele. Nu! își zicea ea, Ghita e om drept și blând la fire, dar e om cu minte și nu voiește nici să aude, nici să vadă, nici să știe nimic, nu voiește să atâte mania oamenilor răi. De când aflase despre soarta drumetei, gândul acesta bun nu o mai parasea și îl aștepta cu nerăbdare pe Ghita, ca să-l mângâie prin o vorbă bună.

Catva timp după plecarea trăsurii ploaia mai îngadui și începu să bata vântul, iar înspre Bihor ceata din când în când se mai rarea și cerul parca era să se mai lumineze.

— Da, Doamne, să se mai însenineze! grai Ana, care statea înaintea cârciumii, privind când în calea sotu-sau, când înspre norii care treceau repede pe deasupra văii înspre apus.

Dar timpul trecea și caruta lui Ghita tot nu se mai iveau în culmea dealului, pe drumul pustiu, iar Ana tot mai mult se lăsa în voia presimțirilor ei.

IX

Plecând cu Pinte și cu slugile la Ineu, Ghita avu pe drum destul timp să se gândească la strâmtorările sale.

El nu se mai îndoia că oamenii cu fetele acoperite, care îl calcasera pe arandasul, nu erau alții decât Buza-Rupta și Saila Boarul. Erau doi oameni cu care nu avuse nici o daravă mai înainte și pe care nu i-a văzut niciodată în viața sa; însă ei petrecuseră mai multe ceasuri cu dansul și pleaseră de-a dreptul de la cârciuma lui ca să-l calce pe arandasul, și asta putea să dea loc la bănueli. Mai multă grijă îi făcea lui Ghita un alt lucru: se temea că nu cumva să se dovedească ceva asupra lui Lica. Înaintea judecătorului, față în față cu crucea și cu lumânările aprinse, el nu putea tăgădui că-a avut daraveri cu Lica și trebuia să spună toate cele petrecute, și din două una: ori Lica ajungea să fie dovedit și pus la pedeapsă, și atunci nici el, Ghita, ca om însoțit cu un făcător de rele, nu putea să scape cu obrazul curat, ori Lica scapa, și atunci Ghita trebuia să se teamă de răzbunarea lui. Cu cât mai mult se apropia dar de Ineu Ghita, cu atât mai puțin se gândea la cele petrecute peste noapte. Era vorba de el însuși; făcuse fie la strâmtoare, fie din slăbiciune, lucruri care puteau să dea loc la bănueli grele; nu se simțea cu desăvârșire nevinovat și se temea că nu cumva să se dea asta data pe față și vina lui. Dacă ar fi fost un om mai cu inima deschisă, el i-ar fi vorbit lui Pinte fără șovăire și l-ar fi rugat să potrivească lucrurile pe cât era cu putință așa ca să nu iasă la iveală daraverile sale cu Lica; simțea însă că s-ar strica cu Pinte, care-l ura din toată inima pe Lica, dacă i-ar vorbi acum despre aceasta. Se muștra dar că nu a făcut-o pe când erau singuri, încât îi putea vorbi în tihnă și îi le putea spune toate din fir în par, ca să nu-l mai lase în nedumerire asupra purtărilor sale față cu Lica.

După ce intrară în Ineu, Ghita începu să schimbe la fete. Ii era greu că tocmai acum, după cele petrecute peste noapte la casa arandasului, oamenii îl vedeau în caruta cu un jandarm. Dacă s-ar fi simțit nevinovat, el s-ar fi mângaiat cu gândul

ca, mai curând ori mai târziu, i se va dovedi nevinovăția și vor rămâne de rușine toți aceia care îl cârtesc acum și se ivesc pe la porțile, ca să-l vada în strâmtorarea lui; aceasta mângâiere însă el o pierduse de mult.

Ei traseră la cazarma de jandarmi. Pe când slugile deshamau caii, oamenii începură a se aduna în partea cazărmii, ca să vada cele ce se petrec, și precum oamenii se adunau, Ghita simțea că i se împăienjenesc ochii.

— As vrea să-ți grăiesc o vorbă! îi zise el lui Pinte. Pinte, care de la Moara cu noroc până aici abia grăise câteva cuvinte, privi lung la el.

— Atât ar mai trebui, răspunse apoi, după ce slugile se mai departară; nu mai rămâne decât să ne vada cineva vorbind în taină. Fii om cu inimă și te lașă pe mine!

E greu, e foarte greu când ai voi să-ți graiești cuiva o vorbă, care-ți vine din fundul inimii, și nu poți; e însă mai greu când simți că numai această vorbă poate să alunge gândul rău pe care și-l face despre tine un om la care ții; greutatea aceasta o simți Ghita întreaga când îl văzu pe Pinte departându-se. El se trase, mai mult purtat de o pornire firească decât dinadins, la o parte, ca să nu-l mai vada oamenii adunați la poartă, apoi rămase sub zidul cazărmii, o casă lungă, veche și cu acoperământul înalt ce statea la dreapta curții împrejmuite cu zid netencuit.

"Da, își zise el într-un târziu, sunt un om fără de suflet: n-ăs fi trebuit eu să plec și fără de a o fi întrebat ce are să-mi spună."

Pe când el statea aici, Pinte, care se ținu de vorbă, îl lua înainte de toate pe Laie și-l duse înaintea comisarului, un om înalt și uscățiv, cu mustata lungă și răsucită, neastamparat și cam aspru la vorbă.

Laie, biet, nu știa de ce e vorba; însă îi fusese destul să privească o dată în fața stăpânului său, pentru că să simtă că e vreo primejdie la mijloc; văzându-se dar fața în fața cu comisarul, el începu să tremure și să spună că el nu știe nimic, fiindcă are de lucru la grajd, iară seara se culca devreme. Atât era destul pentru că comisarul să se simtă întărit în bănuielile sale și să-l ia mai de scurt. Astfel, Laie mărturisă, cu inima înclăștată, că într-o duminică Lica Samadul, venind cu doi tovarasi la Moara cu noroc, l-a deșteptat cu ghionturi din somn, că în urma stăpânului-sau l-a trimis la popa din Fundureni, dar el nu s-a dus, ci s-a ascuns într-un crâng; cu toate acestea, câteva zile în urmă, ducându-se pe vale în sus, ca să aducă vacile de la iarbă, s-a întâlnit cu Lica și cu Raut, care l-au luat între bătăi și i-au zis că-i sfărâma oasele dacă va mai îndrăzni să stea de pandă. De atunci s-a ferit de Lica și de oamenii lui, care nu l-au întrebat niciodată nimic și cărora nu le-a spus nimic.

Auzind aceste mărturisiri, Pinteau-si increti sprâncenele. Il cunoștea destul de bine pe Lica pentru ca sa știe ca el nu a venit in duminica aceea degeaba la Moara cu noroc; insa el nu se putea lașa pe mărturisirile deșirate ale lui Laie.

Comisarul, ca om mai pripit, era, dimpotrivă, încredințat ca a dat de urma unei fapte ascunse pana acum; aducandu-i-se dar Marti, incepu sa-l intrebe, inainte de toate, asupra acestei fapte.

Marti, care intra mai nesfiit, nu știa nimic despre cele petrecute atunci, duminica, insa, din mărturisirile lui, comisarul afla ca Ghita are o veriga de sarma, pe care sunt insirate semnele turmelor lui Lica, de la care a primit in mai multe rânduri porci, si ca luni, ca ieri, Lica a stat cu Raut, cu Buza-Rupta, cu Saila Boarul si cu Ghita la cârciuma, ca au vorbit cam in taina despre arandasul si ca in amurgul serii BuzaRupta si cu Saila au plecat spre Ineu, Raut a luat-o pe vale in sus la pădure, iara Lica a ramas pana dimineața la cârciuma. Târziu apoi, cam pe la miezul nopții, s-au mișcat câinii, si asa el, Marti, a ieșit afara, si, vazand un om si o muiere, a intreat cine-i. Raut a răspuns atunci: "Oameni buni!" De cu zori insa el iar s-a deșteptat, fiindcă iar se mișcau câinii: a ieșit si a văzut ca Raut se duce cu muierea aceea.

Acu Pinteau știa destul. La inceput el se tulbura. Carevasazica, Ghita era oarecum tovarășul lui Lica: el ii păstră semnele turmelor, primea daruri de la dansul, era inteles cu Saila si Buza-Rupta, care pareau a fi venit la Ineu ca sa-l calce pe arandas. Comisarul ar fi dorit sa fie cineva de fata, ca sa i se poata lauda cum, in mai puțin decât douăzeci si patru de ceasuri, a dat de urma făcătorilor de rele. Pinteau insa, ca om zacas ce era, isi lașa totdeauna vreme si cu atât mai puțin putea sa se pripească acum, când era vorba de niște lucruri pe care nu-i venea sa le creada. Il socotea pe Ghita om cinstit si vrajmas lui Lica, si chiar acum, după cele ce aflase, ar fi fost gata sa-si bage mana in foc pentru dansul: nu putea el sa-si schimbe asa deodata parerea; ii era rușine sa-si faca mărturisirea ca s-a inselat asa de strașnic si, in cele din urma, ținea atât de mult la Ghita, incat il durea inima sa piarda buna părere pe care si-o făcuse despre dansul. Insa tocmai pentru aceea era mai chibzuit decât totdeauna, căci el nu auzise numai singur mărturisirile lui Marti, si un glas tainic ii șoptea mereu: "Si daca totuși te-ai inselat? Si daca totuși ai ramanea de rușine!?" El nu se piri dar, ci-l ruga numai pe comisar sa-l tina prins pe Marti.

— Mie nu prea imi vine sa le cred toate cate ne-a mărturisit, zise el. Lica nu se biziue pe nimeni, nu se da asa lesne de gol, nu se lașa in daraveri cu niște oameni precum il știe toata lumea pe carciumarul de la Moara cu noroc. Nu-i vorba, trebuie sa fie ceva la mijloc, dara lasa-l pe mana mea, ca scot eu adevărul din el.

leșind apoi ca sa-l cheme pe Ghita, care petrecuse tot timpul acesta cuprins de un viu neastampar, el ii zise incet:

— Baga de seama ca, precum stau lucrurile, nu vei putea sa te mai întorci acasa decât pe buna cheazășie.

Ghita ramase ca trăsnet din senin.

— Adică tocmai tu mi-o faci mie asta! zise el cu glasul inabusit de navala sângelui.

— Fii cuminte! îl intampina căprarul. Tu vezi ca n-am încotro. "N-am încotro!" Aceasta e o vorba pe care de obicei n-o înțelege decât acela care o grăiește, căci numai rar se intampla ca un om sa inteleaga strâmtorarea in care se afla alții.

— Bine! zise dar Ghita, si-si ridica capul cu îndărătnicie, ca omul care isi aduna toate puterile si se simte destul de tare spre a nu mai cauta ajutor la alții.

— D-ta ești prieten cu Lica Samadaul? îl întreba comisarul cam aspru, după ce afla de la dansul ca Lica a petrecut ca ieri, cu Saila si cu ceilalți la cârciuma.

Ghita se aștepta la aceasta întrebare; cu toate acestea, ea îi lua parca pamantul de sub picioare. Dar trebuia sa răspundă fara de întârziere.

— Prieten, zise el, tocmai prieten n-as putea zice ca-i sunt; cel puțin el nu imi este prieten; e inasa un om ce are multe daraveri pe drumuri, trece des pe la cârciuma, un om cu care nu as voi sa ma stric.

— Asa! nu ai voi sa te strici! grai cam in bataie de joc comisarul, care numaidecât simți ca aceasta e întrebarea cu care se poate sa-l scoata din sărite pe Ghita. Dar ce folos ai d-ta din aceea daca nu te strici cu el?

— Foloase nu prea am, răspunse carciumarul, dara veți înțelege ca s-ar putea sa am pagube daca m-as strica. Apoi, adauga el mai cu jumătate de gura, omul bea, mananca, el si oamenii lui, iara eu m-am pus ca carciumar pentru asemenea oameni, la marginea drumului.

— Se intelege, urma comisarul apasand asupra vorbelor, el plătește bine.

— Da, răspunse Ghita, începând a se tulbura. Daca nu are bani, imi da porci.

— Vasazica porci iti da? grai acum comisarul apropiindu-se de dansul. D-ta știi ca Lica Samadaul e om bănuিত: de unde știi daca porcii pe care ti-i da nu cumva sunt de furat?

Pe Ghita începură sa-l treaca sudorile reci. Ii pareea un lucru ne- drept sa fie silit a se destăinui fata cu un om pe care nu-l mai văzuse niciodată in viata sa, când era de fata si Pintea, prietenul sau, cu care se stricase tocmai fiindca-l lasase in nedumerire asupra daraverii sale cu Lica. Dar si asta data trebuia sa răspundă si sa spună adevărul, căci nu știa ce va răspunde Lica la vremea lui.

— Am toate semnele turmelor lui Lica taiate in bucăți de piele si înșirate pe o

veriga de sarma; mi le-a dat el insusi, grai Ghita mai liniștit.

— Asa! zise iar comisarul, ti-a dat semnele turmelor sale. Si nu ti s-a intamplat niciodată ca el sa-ti dea porci care nu purtau nici unul din acele semne?

— Da! răspunse Ghita hotarat, ca omul care-si aprinde casa in cap, apoi arunca o privire la Pintea, ca si când ar voi sa-i zică: "Asta ti-o spun tie!"

Comisarul isi pierdu rabdarea in fata cu liniștea lui Ghita.

— Nu știi d-ta, ii zise el aprins, ca numai hot cu hot se insoteste si ca legea il pedepsește pe acela care primește lucruri de furat?

Ghita privi din nou la Pintea si, vazand mania ce se oglindea in ochii lui mari si in sprancenele-i incretite, isi ridica capul si isi potrivi hainele pe trup, in vreme ce vinele de la tâmple din ce in ce i se umflara.

— Domnule comisar, zise el așezat, nu te încrunta la mine, ca n-ai pentru ce. Asa este, am primit semnele turmelor lui Lica pentru ca sa-i pot spune daca trec porci furați din turmele lui pe la cârciuma, ba când mi-a dat porci, pe care puteam sa-i bănuiesc, n-am venit aici sa va spun d-voastre. Dar sa nu-mi arunci mie vorba asta, urma el luandu-si avant, căci, daca-i asa, eu trebuie sa v-o arunc d-voastre! Daca nu stiti sa curățiți drumurile de oameni rai, cum il credeți pe Lica, atunci ramaneti cel puțin drepti si nu-i năpăstuiți pe aceia pe care tot d-voastre ii lasati in strâmtorare!

li parea rau lui Ghita ca grăiește aceste cuvinte si, chiar atunci când le rostea, se mustra pentru ele, căci știa ca-l vor umplea pe comisar de manie; insa el nu se putea stapani, trebuia sa dea odata pe fata gândurile pe care le purtase atata vreme in inima sa, trebuia mai ales acum, când era de fata si Pintea, pe care nu voia sa-l mai lase in nedumerire.

Dar Pintea era cu toate acestea nedumerit, căci el nu aflase tot ce trebuia sa afle, si le aflase chiar si aceste puține numai acum, ca din intamplare, numai pe când Ghita era stramtorat, iara nu mai nainte, pe când se aflau singuri.

Cat pentru comisar, el se făcu roșu ca si racul si era o clipa in care ar fi fost in stare sa ridice mana si sa dea in Ghita; insa el simțea ca de aici înainte il tine strâns pe Ghita si se poate juca cu el, cum pisica se joaca cu șoarecele.

— înțeleg, zise el dar, stapanindu-se. Nu te-ai întovărășit cu Lica decât de strâmtorare. Mie prea puțin imi pasa de ce te-ai întovărășit: destul ca știu ca trebuie sa te pun in rând cu el. A stat Lica toata noaptea singur?

— Nu, răspunse carciumarul adunandu-si din nou puterile. Puțin după ce s-a

inserat a venit la el un om cu o muiere.

— Puțin după ce s-a inserat? Da-ti bine seama: nu cumva era mai spre miezul nopții?

— Tocmai ma culcasem, răspunse Ghita cam tulburat.

— Tocmai te culcaseși? grai comisarul. Eu nu știu când ai d-ta obiceiul sa te culci. Dar sa fie asa. Cine era omul acela?

— Nu știu.

— Nu cumva era Raut, tot Raut, care plecase de cu seara?

— Nu! răspunse Ghita hotarat.

— Ei bine! urma comisarul nerăbdător. Au stat, omul cu muierea, pana dimineața la Lica?

— Nu, răspunse iar Ghita. Au plecat iar peste puțin.

— Peste puțin? O tii bine minte aceasta! Nu cumva era in zori de zi?

— Tocmai ațipisem! grai Ghita cam speriat. Catva timp ei stetera toti trei nedumeriți, ca si când ar fi auzind undeva ceva si ar voi sa-si dea seama ce era ceea ce auziseră, si unde, si cum. Ghita, care nu știa nimic despre mărturisirile lui Marti, nu intelegea unde bate comisarul cu întrebările lui, iar Pinteau si comisarul, vazand mărturisirile celor doi oameni luați la cercetare, isi dadeau silința sa se dumerească asupra lor. Comisarul, care din mărturisirea lui Marti isi făcuse gândul ca Buza-Rupta si Saila au calcat de cu seara pe arandasul, iara spre miază-noapte Raut a venit sa-l vestească pe Lica despre cele petrecute si sa-i aduca poate o parte din lucrurile răpite, credea ca Ghita spune dinadins un neadevăr; el făcu dar cativa pași inainte, privi aspru in ochii lui Ghita si întreba:

— Carevasazica, omul care a venit cu femeia nu era Raut; el a venit numaidecât seara, cum am zice, chiar pe timpul când arandasul fusese calcat, si a plecat peste puțin?

Pinteau făcu un pas inainte, ca sa-i cada mai in fata lui Ghita, isi trase cu mana peste fata si increti sprâncenele. "Daca-i asa, isi zise el, atunci Lica a plecat, l-a calcat pe arandasul si iar s-a întors la cârciuma, iara Ghita e năpăstuit." Purtat de acest gând, el privi drept in fata lui Ghita si-i făcu semn sa zică da.

— Nu pot sa jur, răspunse Ghita, cu toate ca nu-i scapase acest semn. Stateam la fereastra si poate ca n-am auzit si n-am văzut bine. Poate ca era Raut. Apoi,

ațipisem mai nainte de a fi plecat ei si nu pot sa-mi dau seama de timpul care a trecut la mijloc.

— D-ta ai vorbit cu Lica si cu ceilalți despre arandas? grai comisarul stăruitor.

— Da! răspunse Ghita, cam scos din sărite prin aceasta trecere neașteptata de la un lucru la altul, insa numai cu Lica singur, care m-a întrebat când vine arandasul, fiindcă ar fi avand, precum zicea, o vorba cu dansul.

— Numai atat?

— Numai.

— A mai auzit cineva?

— Nu cred, răspunse Ghita stramtorat. Ma luase la o parte.

— Apoi, daca nu aveați alta de vorbit, grai comisarul zâmbind, ce nevoie aveați sa vorbiți in taina?

Ghita dete tulburat din umeri. Pinteau nu se mai putu stapani. El intelegea pentru ce Lica a vorbit in taina si cu toate aceste destul de tare, pentru ca si alții sa-l auda.

— Nu cumva, zise el apasand asupra fiecăreia dintre vorbe, Samadaul a vorbit asa pentru ca sa te pună la banuiala daca se va fi dovedind ca el a calcat pe arandasul?

Pe Ghita-l trecură o data fiorii.

— Asta nu e cu putinta! zise el înecat de navala sânelui. Nu se poate! șopti apoi cu glasul pierit al omului ce-si apara viata. Nu pot sa dovedesc ca atat am vorbit cu Lica si numai atat, cat va spusei; dar pot sa jur pe pâine si sare, pe cruce si pe sfanta evanghelie ca n-am vorbit mai mult, pot sa jur, adause deznădăduit, ca Lica a stat toata noaptea la cârciuma.

— O vom descurca noi si asta, ca sa vezi ca știm sa curățim drumurile de oameni rai! grai comisarul mulțumit de căpătui la care a ajuns, in vreme ce Pinteau isi musca buzele si-si rupea unghiile de la degete, iara Ghita ședea descordat in fata lor.

După cum spusese Pinteau de mai nainte, Ghita nu putu sa se intoarca acasa decât ca om lasat pe chezășie.

Plecând sa-si caute oameni de chezășie, el simți ca ii slăbesc deodata toate

puterile; privirile oamenilor cu care se-ntalnea pe drum il ardeau parca, si asa mergea drept înainte, fara de a mai îndrăzni sa-si ridice ochii de la pamant ori sa privească in laturi.

Cel dintâi la care se duse, cumnatu-sau Andrei, fratele Anei, fiind un om nemaiumblat in asemenea treburi, se cam codi când afla de ce e vorba. Aceasta-l făcu pe Ghita si mai nehotărât. Mergând la popa, un var al sau, ca sa-l roage si pe acesta, el se opri mai adeseori in cale si, daca nu ar fi trebuit sa se gandeasca la Ana si la gospodăria sa, el s-ar fi dat chiar de pe acum prins, ca sa nu se mai pună in sarcina altora. Popa primi bucuros sa-i fie om de chezăşie, ba il si imbarbata, spunandu-i sa nu se mai teama de nimic, daca se simte nevinovat; insa in acelaşi timp ii da sfaturi bune si-l muştra pentru ca s-a dus la Moara cu noroc.

Popa ii făcu totodată si hartia de chezăşie, pe care trebuia sa o dea comisarului inainte de a pleca, si astfel, cam pe la 4 ceasuri dupaamiazazi, Ghita putu sa-si pună caii la caruta si sa plece.

Dar când era sa plece dimpreună cu Laie, ii veni o femeie inalta si smeada, cu buzele subţiri si cu ochii mici, neastamparati, si-l vesti sa mai aştepte, fiindcă vine si Pintea căprarul. Aceasta femeie, imbracata pe jumătate taraneste, era Uta, slujnica pe care o cautase Pintea după înţelegerea ce avuseseră de dimineaţa.

— Bine, grai Ghita, am mare trebuinţa de o slujnica, dar nu toc- mai acum; am sa vin in zilele aceste sa te iau. Dar, adauga el peste puţin, mai stai pe aci pana ce vine căprarul, ca sa vad cum v-ati inteles.

Singur nu-si dadea seama pentru ce, dar era hotarat sa nu o ia chiar acum cu dansul; insa după ce Pintea veni si zise scurt: "Iaca, ti-am adus si slujnica", el nu mai indrazni sa zică nimic, ci-si calea pe inima, deşi parca simţea ca Pintea ii pune aceasta femeie de panda in casa.

Plecând, Ghita mana caii, Pintea şedea langa el, iara Laie se făcuse ghem in fundul căruţei, langa Uta, care-si adusese in pripa si o legătură cu rufe, pe care si-o pusese pe un snop de coceni, ca sa sada bine.

Pintea era tăcut ca de obicei, iara Ghita şedea ca pe spini langa dansul.

— Sa nu te miri! ii zise Pintea intr-un târziu. Eu am porunca sa-ti caut casa pentru ca sa vad daca nu voi găsi ceva ascuns in casa ta. Ştiu ca n-am sa gădesc nimic, dar trebuie sa ma supun la porunca.

Obosit cum era, Ghita nu putu sa-si dea numaidecât seama de- spre înţelesul acestor cuvinte.

— Adică si asta!? zise el cam nepăsător. N-au fost destule cele de pana acum!?

Bine, Pinteo, adauga apoi peste puțin mai viu, spune-mi, tu, pe sufletul tau: ma crezi tu ori nu ma crezi pe mine vinovat?

— Nu ma întreba, ca nu pot sa-ti răspund! grai căprarul apasand asupra vorbelor. Ghita tresari si ochii i se umplură de vapaie.

— Înțeleg, zise el. Aceste sunt cuvinte pe care ti le-am zis eu tie asta-dimineata. Vrei sa mi le aduci aminte. Dar sa știi un lucru: nu se poate sa-i faci unui om mai mare nedreptate decât sa-l mustri pentru o greșeala pentru care-si face el insusi destule muștrări. Daca n-ai destula vreme sa ma cunoști, rușine sa-ti fie de slăbiciunea ochilor tai!

— Noi bănuim pe toata lumea, grai căprarul; asta ni-e meseria.

— Sa-ti fie de bine! răspunse Ghita privindu-l cam peste umăr. Crede-ma ca prea puțin imi pasa daca ma crezi asa ori altfel: eu tot eu raman.

Pintea nu era omul care sa răspundă de asemenea vorbe; ei isi urmara dar calea in tăcere, insirand fiecare gândurile sale. Pintea spusese adevărul când zisese ca bănuiește pe toata lumea. Oricum se sucea si invartea, el nu putea parași gândul ca Lica a fost acela care a calcat pe arandasul si-l cuprindea un fel de nebunie

când se gandea ca si asta data ii va scapa. Il vedea parca râzând pe sub mustata si laudandu-se intre pahare... lara Ghita, fie dinadins, fie din nepricepere, ceea ce pentru Pintea era totuna, se făcuse aparator al lui Lica, se pusese alaturea cu el, ii dăduse mana de ajutor.

Dar si Ghita vorbise din inima când spusese ca prea puțin ii pasa. Acum chiar nici Pintea nu se sfia a-i spune ca-l bănuiește, el se simțea mai bun decât cum il credeau alții, prea bun pentru oamenii in mijlocul carora se afla, si daca mai nainte il apasa gândul ca nu mai poate umbla prin lume decât sub scutul cinstei altora si ca in curând va trebui, poate, sa cada la închisoare, acum iar isi ridica fruntea, deoarece simțea ca toti acei care il osândeau, aflandu-se la strâmtorarea in care se aflase el, s-ar fi dovedit mai slabi, mai nesocotiți ori mai rai decât dansul. "Da, isi zise el, am primit porci de furat de la Lica, dara voi, fiind puși in locul meu, ati fi mers mai departe decât mine ori v-ati fi aruncat cu nesocotița in primejdie". Era o amarnica dezamăgire in aceste cuvinte. In clipa când le zicea, el se simțea mai sarac decât pana atunci. Pierduse toate bucuriile, toata parerea de bine pe care omul o simte când vede pe acela pentru care simte tragere de inima, când ii vorbește, când poate sa-i faca vreo mulțumire, când primește o vorba buna de la dansul, când se gândește la el, pierduse mangaierea ce se revărsa peste sufletul omenesc la vederea podoabelor lumii, căci nimic nu da lumii o mai strălucită podoaba decât omul despre care putem sa ne facem gânduri bune!? Despre Pintea, un fost tovaras al lui Lica, om ieșit din fundul temnițelor ca sa-si urmareasca prietenii de mai nainte, om care bănuiește pe toata lumea, fiindcă

asta ii este meseria; pentru acest om el se depărtase de Ana, soția sa; în acest om pusese el mai multa încredere decât în aceea cu care era legat pe toata viața. Dar Ghita nu se muștra pentru aceste, ci se bucura numai de un nou gând, care încetul cu încetul se strecura printre celelalte și-i umplu în cele din urmă sufletul de mângâiere. La urmă urmelor, toate le făcuse din dragoste către dansa, din dorința de a o vedea veselă și mulțumită, de a o feri de orice supărare, de orice necaz, de orice gând rău. Ce-i pasa lui acum de Pinte, de judecați, de treburile arandasilui, ce-i pasa de gândurile ce-si va fi făcând lumea?... Căci mare drept avea batrana când vorbea de liniștea colibeii; aici și numai aici e limanul de scapare, când, la nevoie, ca totdeauna, lumea te paraseste. Ghita începu să mană mai iute, căci drumul îi parea prea lung. Simțea că ea îl așteapta cu neliniște, îi vedea neastampărul și îi parea o veșnicie la mijloc până ce va putea să o vadă și să-i graiască un cuvânt, numai un cuvânt, numai câteva vorbe: "Ano! nu te nedumeri, nu te întreba la ce mă gândesc când mă vezi tăcut, căci toate le fac numai din dragoste către tine, care ai luminat zilele vieții mele; nu-ți face gânduri rele, ca nu

vreau să împarti necazurile vieții cu mine, ci să le port eu însumi. Ano! te gândește ca-mi trece ca un junghi prin inimă când te vad tristă ori mahnită și ori de ce te-ai întrista ori mahnii, eu nu pot să cred altă decât că eu sunt de vină. Ano! sunt un om bănuț, om lăsat pe cheazășie, am poate să cad la închisoare, dar tu nu te mahnii când vei vedea că jandarmii se pun să ne caute în casă, ci-ți pune toată credința în mine, căci toate vor trece în câteva zile și cata vreme dragostea către tine îmi va lumina calea, ferită vei fi de orice supărare. Uite, în trei zile plecăm de aici și trăim mai departe cum am trăit odinioară. Acum, când simt că pentru tine e mai bine așa, nu mai stau la îndoială, ci plec cu părere de bine."

— Ce-i asta!? striga deodată Pinte, ridicându-se iute în picioare. Ghita tresări ca deșteptat din somn și privi în toate părțile, ca să vadă ce-l speriască pe Pinte.

Era aproape de Moara cu noroc. Nu-i mai despărțea decât un deal. Ploaia încetase; norii se răriseră și razele soarelui furișat din dosul norilor atingeau de asfințit culmile dezvelite ale Bihorului, care de aici nu se vedeau decât ca de câteva palme în dosul dealului, acoperit cu pădurea deasă, ce se întindea la stânga drumului. Pe drum stătea o trăsură boierească fără de cai.

— Mana! grai Pinte. Aici nu e bine. Ghita se ridică și el în picioare, apoi dete frâu cailor, gândurile bune îi pieriră ca și când le-ar fi luat cu mână și mintea îi se opri pe câtva timp în loc.

Sosind la trăsură, ei nu găsiră decât trupul unui copil mort de o lovitură pe care o primise, precum se vede, cu patul pustii în ceafă: el era aruncat la câțiva pași pe iarba, cu hainele lipite de trup, cu ochii ieșiți pe jumătate din cap și cu fața plină de sânge închegat.

În cealaltă parte a trăsurii mai era o mare balta de sânge închegat, și capra de

asemenea era pe ici, pe colo insangerata, deși ploaia spalase sângele de pe ea. Urmele pe drum erau spălăcite, iar pe iarba nici nu se vedeau deloc, fiindcă le spalase ploaia; numai la vale se cunoșteau urme de copite, dar și aceste se pierdeau la depărtare de vreo suta de pași.

Pintea își dădea seama de toate acestea, făcând un ocol împrejur, apoi se întoarse iar la Ghita, care stătea dimpreună cu Laie, încrămențit, în drum, în vreme ce Uta ramase cuprinsă de flori în caruța.

— Ce-a fost aici? zise el tulburat. Îți vine să juri că slugile și-au omorât stăpânul, și tot nu-mi vine să cred. Ei! nu înțeleg, urma apoi peste puțin. Au plecat la vale, pe cât se vede de pe urme, apoi au legat cărpe cu călți la copitele cailor și s-au întors în pădure.

Ghita dădea din umeri.

— Nu cumva ești gata să juri că nici asta n-a făcut-o Lica! grai Pintea, în vreme ce vinele îi se umflară și ochii parca erau să-i iasă din cap.

— Bine! Ți-ai ieșit din fire!? zise Ghita privind buiguit la el.

— Nu, răspunse căprarul, dar minune că nu-mi iese! Pentru că aici e ceva la mijloc, urma el aprins. Să nu pierdem vremea; Uta rămâne aici, iar noi plecăm toți trei să căutăm urma din pădure. La locul mai ses, căci hoțul cuminte nu umbla pe coaste, unde luneca calul și lăsa urme, pe la bălți, unde rămâne urma, pe lângă buturugi, unde se aduna putregaiul și pământul se prăfuieste sub copita calului...

— Haideți! Ghita stătea câtva timp nehotărât.

— Eu nu mă duc, zise el apoi. Am plecat dimineața, așa zicând, fără de veste de acasă, și cine știe ce s-a întâmplat de atunci pe la cârciuma. Mă duc să vad cine a fost aici cu trăsură asta.

— Fără de mine nu poți să te duci! îi zise Pintea aspru.

— Vorba și asta! grai cărciumarul cam nepăsător. Aș vrea eu să vad cine mă oprește să mă duc la nevastă și la copii! că om lăsat pe cheazășie, adăuga el peste puțin.

— Eu te opresc! Am porunca să-ți caut casa și nu te las să intri în ea decât deodată cu mine. Trebuie să înțelegi de ce.

Ghita se întoarse în calcai, sări în trăsură și apucă în o mână frânele, iar în cealaltă biciul.

— Da-te in laturi! zise apoi așezat, când văzu ca Pinteasa să apuce căpăstrul unuia din cai.

Pinteasa nu se mișca.

— Pinteo! grai Ghita zâmbind. Nu ma baga in pacate. Ce vrei tu? Vad un copil omorât in drum, abia cateva împușcături de la casa mea, si tu crezi ca am eu inima in mine sa-mi las copiii mei inca un ceas macar singuri in pustietatea asta! Daca vrei, vino si tu acum, iara daca nu vrei, lasa-ma, ca n-am vreme sa mai aștept... Da-te in laturi! striga apoi hotarat, când văzu ca Pinteasa se incapataneaza, da-te in laturi, striga iar ridicând biciul, ca daca nu, le dau frâu cailor si trec cu caruta peste tine. O loaza ca tine nu ma oprește pe mine in cale!

— Cum ai zis? Loaza!? grai Pinteasa, lasand cam ametit căpăstrul din mana. Acu du-te, daca vrei!

Ghita dete cu biciul intre cai si pleca, părăsind pe Laie in mijlocul drumului.

Era in amurgul serii când Ana văzu caruta lui Ghita in culmea dea- lului despre Ineu, venind la vale si venind, incat era sa crezi ca are sa se sfarame in bucăți. Ana-si opri răsuflarea si inima incepu sa i se bata in piept. Deo- data ea tresari si tot sângele ii navalii in obraji.

Ghita era singur cu o femeie, fara îndoiala slujnica pe care si-o poftise Lica. Nevasta isi uita deodata toate nedumeririle, tot neastamparul cu care-si așteptase bărbatul si nu mai simți in ea decât o singura pornire patimasa, sa mearga la femeia aceea si sa-i traga cu ghearele pielea de pe obraji. Era ametita, tremura in tot trupul si nu se putea mișca din loc, când Ghita se dete jos din caruta si se apropie de dansa.

— Ce-i? zise el privind in fata ei alba ca varul.

— Ce sa fie! Nimic! răspunse ea stapanindu-si mania. El o lua de mana si-o duse in casa.

— Ce s-a intamplat? ii zise apoi. Cine a trecut astazi pe aici?

— Oameni, fel de fel... zise ea înecata.

— Ano! grai bărbatul înduioșat. Nu vorbi asa cu mine, acum, toc- mai acum nu vorbi asa. Ai dreptate sa fii mahnita: m-am dus fara de veste, asa zicând, si nu ti-am spus, precum ar fi trebuit, cum stau lucrurile. Afla acum ca asta-noapte l-au calcat pe arandasul, l-au bătut de moarte si-au luat de la el bani, aur si argintărie, tot ce-au găsit si putut duce. Afla ca m-au luat si pe mine la banuiala, si ca nu im-am intors acasa decât pe cheazășie. Acum, intorcandu-ma de la Ineu, am găsit in

drum o trăsură boiereasca si langa ea un copil ucis si aruncat la marginea drumului. Cine-a mai fost in trăsură aceea? spune-mi, ca sa-l vestesc pe Pinteana. Ana statea ca un stâlp de piatra inaintea lui si asculta cu încordata luare-aminte, inasa cuvintele lui parca ii sunau a sec in urechi si nu puteau sa strabata pana la inima ei, tulburata de alte gânduri.

— O femeie a fost, zise ea, o domnișoara, o văduvă tanara! Mai știi eu cine!? Vor fi dus-o cu dâșii, căci era tanara si frumoasa, urma ea cu patima, plina la fata si la trup, iara voi, barbatii, nu va gândiți decât la d-alde astea.

Ghita ramase nemișcat inaintea ei.

— Ce-i, Ano? Ce ai tu!? zise el ingrijat, si se apropie ca sa o cu- prindă cu brațul si sa-i privească mai dinadins in fata.

— Lasa-ma! ii șopti ea înecata, si-l dete cu cotul la o parte. Lașă- ma, ca-mi vine rau când ma atingi.

— Nu te las! striga el deznădăduit, si o cuprinse cu amandoua brațele. Trebuie sa știi ce ai! Asa nu te-am mai văzut. Aveai sa-mi spui ceva asta-dimineata; grăiește. Tu nu ești bine! E primejdie, sfinte Doamne, e primejdie la casa mea... Ti-a dat cineva ceva! Te-a vrăjit? Ce-i?!

Ana începu sa răsufla din greu, sa se inee de plâns si sa-si stranga pumnii ridicați

— Ce cauta muierea asta aici?! zise ea râzând incat i se vedeau dinții. Ghita, ce cauta? Muierea ce cauta? Ce vrei tu sa faci din casa mea!?

El o lașă din brațe si ramase privind tulburat la dansa, tulburat, dar rece ca sloiul de gheata.

— E oare cu putinta ! ? zise el incet. Mintea mi se oprește in loc. E vorba de oameni morți, omorâți in drum, de o femeie care a fost răpită de langa copilul ei mort, e vorba de cele mai grozave lucruri, si tu nu ai alt necaz pe lumea asta decât pe acela ca eu am adus o slujnica in casa.

— Ce-mi pasa mie de alții! răspunse ea. Mai mult amar n-a fost in viata lor întreaga decât este acum in sufletul meu: e mai grozav sa trăiești cum trăiesc eu decât a fi ucis in drum. Tu nu ma omori, Ghita; ma seci de viata, ma chinuiesi, imi scoți răsuflare cu răsuflare viata din mine, ma lași sa ma omor eu din mine.

— Lasa-ma dracului, nu ma mai harsi si tu, grai soțul mutând un scaun din loc, ca destule am eu pe capul meu...

— Daca le ai, tu ti le faci singur, răspunse ea inrautatita. Hei! Ghita, sa nu te bata

pe tine suspinele mele! Prea ma crezi tu pe mine proasta; insa nu sunt proasta, ci am slăbiciune de tine. Asta-noapte ma gandeam sa-mi iau copiii si sa plec de aici, lasandu-te singur cu păcatele tale; știu ca asa ar trebui sa fac, dar nu pot, iaca, nu pot, nu ma lașă inima, n-am putere si simt ca, orice ai face, eu tot tin la tine, cata vreme nu trebuie sa cred ca-ti cad ca o sarcina pe cap. Nu te mai ascunde de mine... Zici ca l-au calcat pe arandasul? Crezi tu ca eu nu v-am auzit ieri vorbind de dansul? Crezi tu ca eu n-am inteles cele ce s-au petrecut asta-noapte? Crezi tu ca nu l-am văzut pe Lica intorcandu-se in zori de zi de la Ineu?!

Ghita adunase peste zi mult venin si multa manie in sufletul sau, si acum tot acest venin, toata aceasta manie se aduna la un loc: el răsuflă o data din greu, se dete un pas inapoi si grai incet:

— Ce vrei tu sa zici, Ano?

— Știi tu prea bine ce voiesc sa zic! răspunse ea razandu-i in fata. Tu cu Lica, voi, in intelegere, l-ati calcat pe arandasul, dar nu te teme, cad eu sunt prea ticaloasa ca sa te pot da de gol.

— Adică si tu! grai Ghita inecat de manie, apoi se apropie de dansa, pas cu pas, precum păianjenul se apropie de musca prinsa in mreaja maiastra, o măsură cu ochii, isi ridica amandoua mâinile asupra si ramase catva timp nemișcat si gata de a se arunca la ea.

— Da, zise ea razandu-i inca o data in fata, omoara-ma, ca ești mai tare decât mine! Ai început odata, urmeaza mai departe, mergi pana la sfarsit!

El isi încheșta ghearele in umerii ei fragezi, o ținu stransa înaintea sa, apoi intreba:

— Tu zici ca eu m-am inteles cu Lica pentru ca sa-l calce pe arandasul?

— Da! răspunse ea hotarata.

— Tu zici ca asta-noapte eu l-am văzut pe Lica plecând, iara tu l-ai văzut intorcandu-se?

— Da! răspunse iar Ana. El ii scuipa o data in fata, apoi isi lua mâinile de pe ea.

— Mi-e scarba când ma gândesc ca am o nevasta care poate sa mai traiasca cu un om precum tu ma socotești pe mine, zise el, si ieși din casa cu amandoua mâinile in cap.

Iara Ana se lașă pe patul de alaturi si începu sa planga un plâns ușor si alinator.

X

Pintea nu se făcuse degeaba jandarm: de cate ori era vorba sa se pună pe urma făcătorilor de rele, el isi schimba toata firea si-l vedeai ca se face neastamparat ca si copoiul când simte mirosul ierbii de foc; cu atata mai nerăbdător era asta data, când cele petrecute il priveau foarte de aproape, li era ca si când ar fi pus prin întuneric mana pe făcătorii de rele si s-ar fi temând ca-i scapa mai nainte de a se face lumina, ca sa-i poata vedea.

Mai ales depărtarea cu totul grabnica a lui Ghita il scoase cu desavarsire din sărite. Dac-ar fi găsit la Moara cu noroc, fie chiar in lada lui Ghita, ceva din lucrurile furate de la arandasul, el tot n-ar mai fi stat la îndoiala si ar fi zis ca Ghita poate sa fie năpăstuit; acum insa, când il văzu departandu-se, inima i se umplu de manie, si mania il orbește pe om. Nici acum insa mania lui nu era pornita asupra lui Ghita, ci asupra lui Lica, deoarece numai Lica era de vina pentru cele petrecute. Orbit, precum era, de manie, Pintea nu putea sa vada copilul omorât fara ca sa-si zică: "Am sa dovedesc ca tu l-ai omorât, chiar si daca n-ar fi adevarat". El nu-si mai pierdu dar timpul, ci, lasand pe Laie la trăsura din drum, isi dete seama daca pușca ii este bine incarcata si pleca singur cu vinele încordate spre pădure.

Norii se răriseră si luna plina, ieșind pe ici, pe colo in câmpul senin al cerului, arunca umbrele împleticite ale copacilor desfrunziți, ca o mreaja nesfarsita, peste fata pământului; ba chiar si atunci luna se ascundea in dosul norilor, noaptea era destul de luminata pentru ca un om ca Pintea sa poata vedea la depărtare de vreo suta de pași împrejurul sau. Ii era cu toate aceste greu sa afle urma, deoarece pamantul era acoperit cu frunzele căzute in curând, care foșneau in liniștea nopții sub picioarele lui. Timp îndelungat el umbla dar mereu după bălțile ce-i scapau de departe sub razele lunii, după licurirea putregaiului pe la locurile mai umbroase si aruncând din când in când, după obiceiul sau, cate o înjurătură.

Aflând apoi urma unuia dintre cai, el încorda cocosul pustii, intra mai adanc in pădure, urca pana la culme si incepu sa coboare spre valea cealalta.

Era înspre miezul nopții când el dete peste trupul intepenit al unei femei tinere, imbracate in negru. Ea nu era înjunghiata, nu gatuita, nu împușcata: se inabusise cu carpa pe care i-o legaseră peste fata, ca sa-i astupe gura.

Pintea era om otarat; e insa ceva tainic in trupul mort, si in clipa când se lașă in genunchi pentru ca sa-l privească mai de aproape, il trecu un simtamant de înduioșare. Mult nu putea sa-l tina acest simtamant; trebuia sa se piarda in fata părerii de bine pe care o simte tot omul când, după multa căutătură, afla, in sfarsit, ceva. El pipai dar trupul si cauta cu tot dinadinsul ca sa vada daca nu cumva ucigașii au uitat ceva la fata locului; apoi isi potrivi chivără in cap, lua pușca, de curea, peste umăr si ridica iute trupul de la pamant, ca si când ar trebui sa se teama, ca nu cumva sa-l piarda daca va mai zăbovi.

Dar, voind sa faca un pas inainte, el se simți oprit in loc, se mai opinti o data, in vreme ce simți ca-l furnica de-a lungul spinării si ca perii i se ridica in cap, apoi puterile il părăsiră, scapa trupul din brațe si căzu cat era de lung peste el.

Calcase pe căpătui biciului cu care hoții legaseră mâinile femeii la spate si pe care-l uitaseră in zapaceala lor.

Singur in miez de noapte si aruncat ca din senin peste un trup mort, Pinteau nu putu sa creada decât ca e Necuratul la mijloc si nimic nu era mai aproape de mintea lui decât gândul sa se ridice si sa o ia fuga încotro il duc picioarele. Dar ridicandu-se pe jumătate si privind îngrozit împrejurul sau, el simți ca nu poate sa lase trupul aici, il cuprinse iar in brațe si se departa cu pași grabnici, ca si când s-ar sti urmărit de cineva. Si in adevar, el era urmărit.

Laie, pe care-l lasase singur, nu era omul pe care-l poți pune sa stea peste noapte de straja la un mort. Puțin după plecarea lui Pinteau, il apucase uratul. O trăsură părăsită la marginea drumului, bălți de sânge, un copil mort cu totul aproape, aceste nu erau lucruri cu care oameni ca Laie se pot tine de urat. Acum ii vedea parca pe oamenii cu fetele acoperite ivindu-se pe la marginea pădurii, iar peste puțin copilul parca incepea sa se miște. Si cu cat noaptea înainta, cu atat mai furioasa ii pareea fata copilului, pe care, ce-i drept, nu o vedea, dar, după loc si împrejurări, si-o închipuia cu atat mai viu. In cele din urma, el pleca spre Moara cu noroc, iutindu-si din ce in ce pasul. La depărtare de cateva sute de pași, el incepu sa fuga. Vedea oarecum in dosul sau cum copilul se ridica, se lungește, isi întinde brațele ca sa-l apuce si pornește cu pași mari după el; si cu cat fugea mai tare copilul, fara de a-si schimba pasul, cu atat mai mult se apropia.

Când sosi fara de răsuflare la cârciuma, afla pe cei doi jandarmi stand la chibzuiri daca e sa-i mearga lui Pinteau intr-ajutor ori trebuie sa ramana la cârciuma.

— Ce-i? Ce s-a intamplat? intreba unul dintre dâșii, când il văzu pe Laie venind in fuga mare.

Ghita, care statea rezemat de unul din stâlpii cerdacului, se întoarse spre Laie.

— Nu-i bine! răspunse acesta, lasandu-se ametit pe laita. Căprarul s-a dus in pădure ca sa caute urma si m-a lasat pe mine singur, singur cu mortul.

— Si de ce n-ai stat acolo? intreba Ghita. Laie simți ca are sa manance bataie daca va spune adevărul.

— Ba bine ca voi sta, răspunse el cam tulburat, sa ma omoare oamenii cu fetele acoperite! Au venit, adause cu indrazneala, amandoi au voit sa ma omoare. Jandarmii nu mai aveau timp sa se gandeasca daca Laie spune ori nu adevărul; era destul ca trăsură cu copilul mort a ramas singura in drum, pentru ca ei sa se

hotarasca a pleca. Lua deci fiecare cate un cal de la Ghita si plecara in saltate, lasandu-l pe Ghita rezemat de stâlpul cerdacului, cum il găsise Laie.

Pe când Pinteia înainta cu urma găsită mai adanc in pădure, ei se aflau la trăsură, iara pe când el atinsese culmea, unul dintre dâșii, Hantl, un neamț cat un munte, il cauta pe la marginea pădurii.

In același timp din valea cealalta urcau la deal alți doi oameni, care isi duceau caii insequati de căpăstru, inaintand cu bagare de seama si fara de zgomot pe o urma ce le parea cunoscuta.

Când Pinteia isi descarcă in cădere pușca, atat cei doi oameni, cat si jandarmii ramasera pe o clipa nemișcați, apoi oamenii se aruncara in sei, isi trasera cate o carpa vanata peste fata si porniră cu hotarare la deal; jandarmul ramas la trăsură pleca spre pădure, iar Hantl o lua la fuga spre partea pădurii la care se descarcase pușca.

Pinteia trecuse culmea si se afla la vreo mie de pași de la locul unde găsise trupul femeii, când deodata auzi mai intai doua împușcături, apoi o a treia si peste puțin, despre drum, o a patra, descarnata de către jandarmul ramas la trăsură si plecat acum la deal.

— Unde sunteti, mai Pinteo, mai! striga el acum tare, incat răsună toata padurea.

— Hoa-hop! Atineti-va-ncoaa! răspunse Pinteia si, lasand trupul mort la pamant, pleca spre partea la care se descarcasera cele trei focuri, in vreme ce el isi incarca pușca si striga mereu ca ieșit din fire: "Hoa-hop! hoa-hop! după mine, mai!"

leșind iar la culme, el auzi copitele cailor batandu-se de rădăcini si scaparand pe pietre, insa departe-n vale, pana unde nu putea sa-i bata pușca, incat de urmărire

nici nu mai putea sa fie vorba, deoarece, ajungând pâraul, călăreții dadeau prin apa si li se pierdea urma.

Peste puțin el găsi pe Hantl întins la pamant si plin de sânge, insa nu mort.

Plumbul intrase in preajma umărului drept; afara de aceasta, ii era înfipt un cutit prin gat, înspre inima.

Pinteia avea slăbiciune de tovărășii sai; insa cea dintâi pornire a lui fu sa puie mana pe cutitul pe care hoții, fie dinadins, fie din zapaceala, il lasasera, si isi sfasia camasa, ca sa stearga si sa lege rănile lui.

Rănitul, slăbit de dureri si de pierdere de sânge, nu putu rosti decât cuvintele: "Cautati biciul, l-au uitat aici", apoi isi ridica mana in care ținea carpa vanata pe

care o smucise de pe fata celui ce-l înjunghiasa, si-si pierdu simțirile.

Toate aceste se petrecura atat de iute si intr-un sir atat de neingaduit, incat lui Pinteau nici nu-i ramanea timp sa se mai gandeasca la cele ce facea, si când se văzu, târziu după miezul nopții, iar in drum, ii era parca s-ar trezi din somn si nici nu mai cauta sa-si dea bine seama de starea lucrurilor. Simțea numai ca l-a prins, in cele din urma, l-a prins si-l tine strâns pe Lica. Biciul, un bici cu codiristea de os împodobita cu verigi de argint si cu ghintulete de aur, era al lui, il văzuse chiar el in mai multe rânduri la dansul... Apoi cutitul, apoi Hantl nu era mort si putea sa spuie pe cine a văzut când a rupt carpa.

Dar, sosind inspre amurgul zilei la Ineu, Pinteau începu a se dezmetici. Hantl era mort si nu mai putea sa spuie nimic, iara jandarmii ce umblasera sa-i prindă pe Saila si pe Buza-Rupta nu i-au găsit pe aceștia nicăieri, dar au aflat la casa lui Buza-Rupta o parte din argintăria arandasului, ascunsa sub streasina, ba unii din cei de fata erau gata sa jure c-au văzut un cutit ca cel de la Pinteau in mâinile lui Saila. Nimeni nu se mai îndoia dar ca oamenii care l-au rănit pe Hantl nu erau decât oamenii cu fetele acoperite care il calcasera pe arandasul, adica Buza-Rupta si Saila, ca unii ce plecaseră atunci seara la Ineu. Iara cat pentru bici, mai ales comisarul era de părere ca Lica nu e dintre oamenii care isi uita biciul, si un bici ca al lui poate sa aiba si alții.

Pinteau-si puse mâinile in cap. Era de felul lui om care nu suferea nici un fel de împotrivire, si mai ales acum, după zoala prin care trecuse, ii venea sa ridice patul pustii si sa dea orbis in toate părțile, ca sa nu mai ramaie viu nimeni dintre cei ce-l aparau pe Lica.

— Carciumarul de la Moara cu noroc a fugit, ii zise el comisarului; acu degeaba ne-am mai duce sa facem cercetare la casa lui.

Comisarul puse numaidecât doi jandarmi pe drum, ca sa-l aduca pe Ghita legat la Ineu, si numai apoi asculta pe căprarul mai departe.

Pe când acesta ii spunea cum a scos lucrurile la capat, sosiră si jandarmii, care umblasera sa-l prindă pe Lica, si adusera știrea ca el trebuie sa fie chiar in Ineu, unde venise, precum se zicea, inca marți dimineața, ca sa aștepte pe o doamna de la Arad, careia avea sa-i dea prețul unei turme vândute la târgul de la Zarand, unde-i intalnise pe Saila si pe Buza-Rupta.

Obosit si înfierbântat, cum era, de-abia se mai ținea pe picioare. Pinteau-si lua iar pușca si pleca sa-l caute si sa nu-i mai lase timp de răsuflare; si, in adevar, peste vreun ceas dete de el tocmai la marginea Ineului, la casa prietenului sau Acrișor, il lua din pat, unde zacea prins de friguri, si se întoarce cu el la cazarma.

Lica fusese de multe ori prins si avea obiceiurile sale in asemenea împrejurări: el

se dadea prins, fara ca sa mai întrebe pentru ce; insa era știut ca nu da răspuns la nici un fel de întrebare decât înaintea judecătorului.

Pentru asta data el se abatu de la obiceiul sau. La inceput era galben ca ceara si abia ingana cuvintele; insa pe când se întorceau la cazarma era ziua, oamenii umblau pe ulița, si fata cu oamenii Lica pana chiar si-n patul de moarte ar fi stat drept si îndrăzneț. In cele din urma, el începu sa-si roada mustata cu dinții si sa zambeasca in el.

Pintea, care mergea cu pușca pe umăr in urma lui, il urma cu privirea si, cu cat il vedea mai nepăsător, cu atat mai mult se indarjea.

— Am auzit c-ati găsit o trăsură si-un copil mort la marginea drumului, grai Lica intr-un târziu; nu cumva crezi c-o poți pune si asta in socoteala mea?!

— Nu știu! răspunse Pintea stapanindu-se. Depărtare de vreo cincizeci de pași înaintea lor stateau trei oameni de vorba la portita. Lica arunca ochii la dâșii, apoi grai cam incet:

— Când mi-oi vedea eu ceafa cu ochii, atunci sa știu ca incep a crede in hărnicia voastra si a ma teme de voi! Eu sa fiu, mai, in locul tau, te dovedesc si chiar daca n-ai fi vinovat.

Pintea se opri in cale, răsuflă o data din greu, privi mânios la el, dar nu grai nimic.

— Știu eu ce vrei tu, zise apoi după ce trecură de oameni, sa ma scoți din rabdare, ca sa ma dau de gol înaintea oamenilor; dar nu sunt eu omul pe care tu sa-l poți purta după placul tau.

— Apoi, daca vreau, ii răspunse Lica, o si fac, am si facut-o. Sa te vezi tu pe tine însuti, te-ai speria de ceea ce vezi. Parca e sa ma mananci de viu.

Era Lica Samadaul care graia aceste cuvinte, vestitul samadau, care acum trecea urmărit de un jandarm de-a lungul uliței din Ineu, unde se făcuse in noaptea trecuta o calcare si unde lumea era cuprinsa de spaima: Lica știa dar ca e privit din toate părțile si orice mișcare a lui e văzută de o mulțime de ochi.

— Adică ce-i ! ? zise el oprindu-se in cale si tare, ca oamenii ramași in urma lor sa-l poata auzi. Daca voi fi vinovat, voi merge la spanzuratoare, dar acu ma lașa in pace si nu ma carai; tu vezi ca ma duc fara nici o împotrivire.

Pintea puse oarecum fara de voie mana pe pușca si iar o lua, dar mișcarea lui nu scapa oamenilor ce stateau pe la portite, si peste puțin ei începură sa se adune din toate părțile spre dâșii.

— Vezi ca e făcută? grai Lica iar incet: acum rade si tu, cum rad eu. Si sa știi ca azi, nu mai departe, am sa ma plimb cu țigara in gura printre oamenii astia si sa rad de prostia voastra.

— Mai Lica, baga de seama ca pusca-i incarcata si, daca-mi pierd rabdarea, o pierd de tot! ii zise Pinte.

Cu toata cumpătarea lui Pinte, cativa oameni se luara după dâșii, iara unde se aduna in asemenea împrejurări doi-trei inși, peste puțin lumea se îngrămădește. Pe când ei sosiră la cazarma, tot Ineu știa ca Pinte, căprarul, l-a prins pe Lica Samadaul si ca era sa-l impuste pe drum, in mijlocul uliței, si vreo cincizeci de oameni doritori de a afla ceva despre cele petrecute veneau in urma lor. Pinte mergea drept înainte si se facea ca nu vede si nici nu aude nimic.

— Ce cautati aici? le zise oamenilor unul dintre jandarmii ce stateau la poarta cazarmii. Haid! acasa!

— Apoi de! nu te mira, grai Lica, oamenii vor si ei sa vada mania lui Pinte; era sa ma impuste pe drum; zice ca are el sa ma dovedească pe mine si chiar daca n-as fi vinovat...

— Asta n-am zis-o, grai Pinte, dar zic acuma ca, daca n-ajungi tu acum in furci, nu mai e dreptate in lume.

— Asa o fi! zise Lica, apoi se întoarse spre oamenii ce iar se îngrămădiseră spre dâșii. Mai, adauga apoi, sa mearga cineva dintre voi la domnul Vermesy, la curte, si sa-i spuie ca ieri noapte i-au pierit vreo 70 de porci din turma si ca eu am fost prins si nu pot umbla sa-i caut.

Lica-i cunoștea bine pe oameni; nu unul, ci zece plecara deodata, fara ca sa-si dea seama despre ceea ce fac, numai pentru ca sa poata zice ca si ei au făcut ceva in niște împrejurări ca aceste.

— Uite cum se duc! zise el dar mulțumit si intra pe poarta. Înaintea comisarului, Lica spuse ca a văzut cutitul la Saila Boarul, si când ii aratara biciul, el zise dezghețat:

— E al meu. Se vede ca l-ati găsit la Moara cu noroc, de unde cred ca ati luat si cutitul.

Mai departe el nu voi sa spuie nimic, ci ceru sa i se dea voie sa plece, fiindcă are treaba si nu putea sa-si piarda vremea pe nimicuri. Si era destul sa insire numele stăpânilor sai, pentru ca comisarul sa simtă ca nu va putea sa-l tina închis, căci Lica știa sa-si aleaga stapanii si putea sa si-i aleaga după plac, deoarece nimeni nu știa sa pazeasca o turma si sa o vanda atat de bine ca dansul. Alegea dar tot oameni

cu trecere, precum era Vermesy, care, la nevoie, puteau sa-i faca si ei cate o treaba.

Domnul Vermesy Arpad avea trei turme si nu se mai indoia ca in timp de cateva zile le pierde pe toate trei daca se raspandeste știrea ca Lica a fost prins. Nu mai lipsea decât sa afle ca i-au si pierit cei șaptezeci de grășuni din turma si sa intre la comisar cu vorbele: "Pe răspunderea mea sa-i dai drumul, ca sa-mi caute porcii!" Iara răspunderea lui Vermesy mergea foarte departe, căci el era prieten cu judecătorii, din care unul avea si el o turma sub paza lui Lica, si avea mare trecere la dl fispan, care putea sa-l sufle pe comisar, ca sa se trezească tocmai cale de trei poște. Daca Lica e vinovat ori nu, de asta nu prea era vorba: la urma urmelor, parca toti ucigașii se pedepsesc!? Mai ales când oameni prea cumsecade au trebuința de dănșii...

Pe când dar jandarmii se întorceau cu Ghta la Ineu, Lica ieșea cu dl Vermesy pe poarta cazărmii, in fata lumii adunate aici.

— Nu-ti face gânduri grele, ii zise el lui Ghita in treacat. Lasa-te numai pe mine. Ghita nu-i răspunse nimic, ci privi numai la el, ca omul pe care nu-l mai atinge nimic. Plecase de acasa fara de a fi grăit vreun cuvânt cu Ana ori cu batrana, fara de a-si fi pus gospodăria la cale si fara de a fi aruncat macar o privire la copiii sai; nu-i mai pasa de nimic, dar nimic nu mai voia sa știe. Iara Pinteia era obosit si se duse sa se culce, lasand sa mai caute si alții urma făcătorilor de rele.

XI

Vineri după Sfanțul Dumitru se ținu judecata. Raut si Acrișor fuseseră prinși chiar in ziua când il aduseseră pe Ghita la Ineu, Acrișor acasa la el, iara Raut in padurea de la Sicula, unde se aflau turmele. Tot in acea zi jandarmii au mai prins inca vreo sase alți oameni bănuți si au găsit cei trei cai lasati de pripas in hotarul Fundurenilor; insa urma celor doua slugi, feciorul si vizitiul, era pierduta, incat nu se știa daca au fugit ori au fost uciși si îngropați la loc bine ascuns, ceea ce, după sângele aflat pe capra trăsorii si după bălțile de sânge de langa trăsură, pare mai de crezut. Pe Buza-Rupta si pe Saila Boarul nu-i putură prinde decât treizeci si sase

de ceasuri in urma, la Salonta, cale de vreo doua poște inspre Oradea-Mare, si nici nu se mai întoarseră cu ei la Ineu, ci-i duseră drept la Oradea- Mare, unde aveau sa fie judecați si unde se aflau si ceilalți, afara de Lica, pe care judecătorul il ascultase mai nainte decât pe toti ceilalți si-l lasase iar sa-si caute de trebile stăpânilor.

Inca pe când se urmau cercetările, Ana veni la Oradea-Mare, cu popa, varul lui Ghita, aducand, după sfaturile batranei, si bani cu dansa, căci banul, zicea batrana, dreghe toate lurcrurile; dar nu i se dădu voie sa-si vada soțul. Plecând acu

de a doua oara, pentru ziua de judecata, la Oradea-Mare, ea era cu atat mai pierită cu cat o mai muștra si gândul ca n-a făcut nimic spre a ușura soarta soțului sau, pe care, după cele aflate in urma, incepuse a-l crede nevinovat.

— Nu te tulbura fara de vreme, fata mea, ii zise batrana, liniștita ca totdeauna. Asteapta sa vezi, pentru ca nu știi daca in ziua când se va intampla — Doamne ferește! — lucrul de care te temi, el iti va parea atat de grozav cum il vezi acum in închipuirea ta: asteapta sa vezi, si daca durerea-ti va fi adevarata, plângi trei zile de-a rândul, apoi zi: "Tu, Doamne, ai voit asal", te șterge la ochi, cauta-ti un alt izvor de mângâiere si mergi cu el mai departe, căci viata e scurta si n-ai timp sa te oprești mai mult in cale.

Asa vorbea batrana, fiindcă era batrana; Ana insa era tanara si nu indraznea sa privească in viitorul indoișor si parca nesfârșit de lung, iara când ochii o furau, ei i se umpleau de lacrimi.

Dar Ana nu era dintre oamenii in mintea carora gândurile grele se pot incuiba. încetul cu încetul, ea se mangaia cu gândul ca Ghita nu se poate sa fie vinovat, si numai când se văzu in mijlocul lumii ce se adunase la judecata simți iar greutatea pe inima ei.

Cel dintâi adus înaintea judecătorilor fu si asta data tot Lica, omul inalt si uscățiv, care totdeauna știa sa traga asupra-si privirile altora.

Ana se făcu alba ca varul când il văzu intrând, si ochii ei mari ramasera, ca odinioară, atintiti la fata lui aspra si nemișcata. De la acest om atarna soarta lui Ghita, căci daca el scapa, nici Ghita nu putea sa fie osândit: ea urma deci cu încordata luare-aminte, si inima i se incalzea la fiecare cuvânt rostit de dansul.

Lica se știa sprijinit de stapanii sai, dintre care unii erau pătrunși de nevinovăția lui, iara alții, ca oameni cu multa trecere, puteau sa-l apere pe sub mana, deși poate ca-l banuiau; cu toate acestea, el știa de ce e vorba, aflase ca mai mulți dintre judecători il bănuiesc si asa isi dete răspunsurile scurt si deslușit, neabatandu-se intru nimic de la mărturisirile ce făcuse pe când fusese luat pentru

intaia oara la cercetare. Se bizuia Lica pe cat se bizuia pe ajutorul stăpânilor sai, dar mai mult se bizuia pe chiar a sa cumințenie.

înainte de toate el spusese ca nu tine minte sa fi vorbit la Moara cu noroc despre arandas si despre slujnica, ori ca Saila sa fi plecat cu Buza-Rupta drept la Ineu, iara când i se citiră mărturisirile celorlalti, el răspunse scurt:

"Se poate, dar eu nu-mi aduc aminte". In urma el tăgădui ca Raut ar fi venit in noaptea aceea cu o muiere la el, zicând ca n-a venit decât sa-i spună c-a pierit o parte din turma ce se afla in padurea de la Fundureni si ca birtasul si sluga lui

trebuie sa se fi inselat când au văzut si o femeie.

Ana începu sa răsufla mai ușor. Adică, atunci noaptea, s-a dus Lica sa-si caute de turma.

Judecătorii erau insa de alta părere. Era dovedit cu destule mărturii ceea ce Lica tagaduia; ei socoteau dar ca el dinadins nu-si aducea aminte de nimic din cele ce pot sa intareasca banuiala căzută asupra lui Buza-Rupta si a lui Saila, pentru ca era inteles cu dânșii, lara cat pentru muiere, el tagaduia, pentru ca sa nu fie silit a o numi, lucru pentru care mulți dintre cei de fata il laudau, asa, in taina.

Judecătorii fura intariti in aceasta părere a lor. Întrebat daca nu bănuiește ca birtasul de la Moara cu noroc era inteles cu Saila si cu Buza-Rupta, Lica răspunse ca nu crede ca aceștia sa fi fost oamenii cu fetele acoperite ce l-au calcat pe arandas si au savarsit in ziua următoare faptele din drumul de tara, ci ca argintăria arandasului a fost ascunsa de cineva la casa lui Buza-Rupta, poate de vreun om al lui Pinte, care le este vrajmas.

Când ii aratara, in sfarsit, cutitul si biciul, Lica dete din umăr, ca si când nu s-ar simți deloc atins, si zise ca la aceste nu poate sa răspundă nimic, ci asteapta ca lucrul sa se desluseasca din mărturisirile celorlalți bănuți.

Raut, Acrișor si alți martori si bănuți, care fuseseră luați la cerce- tare in urma lui Lica, intarira prin mărturisirile lor parte cele spuse de Lica, parte cele mărturisite de Marti înaintea comisarului, astfel ca, pe când Pinte veni la rând, atat in mintea judecătorilor, cat si a oamenilor ce se aflau de fata, Buza-Rupta si Saila pareau ca dovediți de a fi savarsit faptele rele, iara Lica si Ghita tare bănuți de a fi statut in înțelegere cu dânșii.

Când Pinte intra, aparatorul lui Lica se ridica si spuse ca nu poate primi aceasta mărturie, aratand in puține cuvinte cele petrecute pe când Pinte il ducea pe Lica la cazarma si cerând sa fie ascultați martorii pe care ii adusese in aceasta privința. — Eu il primesc! grai Lica dezghețat. Pinte-si potrivise de mult si de multe ori vorbele, dar cele spuse de aparatorii lui Lica, sângele rece al lui Lica si fetele neincrezatoare ale catorva dintre judecători il scosera din sărite si acum nu mai

știa ce sa zică. Spre marea mirare a celor de fata, el spunea din cuvânt in cuvânt ceea ce spusese si Lica, anume, ca nu-i crede pe BuzaRupta si pe Saila vinovați, ca argintăria arandasului a fost ascunsa de alții la casa lui Buza-Rupta, ca cutitul lui Saila a fost lasat dinadins in trupul lui Hantl, ca Raut nu a venit atunci noaptea cu o muiere la Moara cu noroc, ci singur ori cu vreun tovaras al sau, iara Lica ii radea in fata, si cum il vedea pe Lica rânând, isi pierdea tot mai mult cumpătul si vorbea tot mai aprins, incat se făcu in cele din urma de rasul lumii adunate la judecata. Atunci tăcu si începu sa-si stearga sudorile reci de pe frunte.

Cu toate aceste, lumea ramase cam nedumerita si cei mai chibzuiți dintre judecători puseseră oarecare temei pe cuvintele lui.

Acu intra in sa Buza-Rupta si, puțin in urma lui, Saila Boarul, si aceștia detera cercetărilor cu totul alta fata.

Amândoi erau oameni stiuti ca făcători de rele, bănuți si chiar pedepsiți in mai multe rânduri, iara asta data le venea cu atat mai greu sa se apere cu cat nu isi puteau sprijini spusele prin nici o mărturisire si erau prigonți de către aceia care-si dadeau silința sa-l scape pe Lica.

Buza-Rupta, un om inalt, grasuliu si slut, de-ti era sila sa te uiți la el, tăgădui ca a plecat atunci seara la Ineu si spuse ca pana marți la amiazazi a petrecut cu Raut si cu Saila pe la turme, iara mai departe cu Saila, cu care dimpreună s-a dus la Salonta.

— V-a mai văzut cineva in tot timpul acesta? intreba unul dintre judecători.

— Nimeni, răspunse bănuitul.

— Cum ati umblat asa de nimeni nu v-a văzut? De ce va ascundeati?

— Nu ne-am ascuns, dar, din întâmplare, nu ne-am intalnit cu nimeni.

— Bine! urma judecătorul. Eu in sa nu prea inteleg un lucru. Raut a plecat spre Fundureni, iar nu spre Ineu.

— Luasem înțelegere sa ne întâlnim dincolo de deal si sa mergem mai departe împreuna.

— De ce asta? Buza-Rupta stete un timp nehotărât.

— Ca sa nu știe Lica Samadaul ca ne ducem împreuna, fiindcă Lica ne este vrajmas si s-ar fi maniat pe Raut dac-ar fi aflat ca umbla cu noi.

Raut dovedea in sa cu patru mărturii ca a fost luni noaptea la Moara cu noroc, iara marți pe la prânz la Sicula, dovedea ca Buza-Rupta spuse un neadevăr si ca vrea sa-l napastuiasca.

Saila, intrând, văzu pe Buza-Rupta frânt, simți ca treaba le sta rau si-si schimba in buiguiala sa mărturisirea ce făcuse mai nainte.

El spuse, in deosebire de tovarășul sau, ca s-au inteles cu Raut ca sa fure o parte din turma ce se afla in padurea de la Fundureni si ca in urma s-au dus prin ascuns la Salonta, ca sa afle un cumpărător. Aceasta mărturisire in sa, care mai nainte ar fi

putut sa schimbe parerea judecătorilor, acum ii facea pe cei mai mulți sa rada. Astfel, din mărturisirile lui Buza-Rupta si din ale lui Saila nu ieșea decât un lucru: ca ei sunt vrajmasi ai lui Lica, întocmai ca Pinte, si ca nu puteau sa fi savarsit fapta in intelegere cu dansul, lucru pe care aparatorul lui Lica il puse cu vorbe bine potrivite in vederea judecătorilor, aratand cum Lica li s-a făcut aparator numai pentru ca sa nu para a-si răzbună de dânșii, acum când se aflau in strâmtoare, deși putea sa știe ca numai ei au putut sa-i lase biciul la trupul iubitei sale stapan.

Si in adevar, din doua una: ori biciul lui Lica, ori cutitul lui Saila trebuia sa fie urma lasata dinadins la fata locului, pentru ca sa-i duca pe urmăritori pe o cale greșita, fiindcă despre o intelegere intre Buza-Rupta, Saila si Lica acum nu mai putea sa fie vorba. Lica insa, deși ar fi putut savarsi faptele petrecute in drumul de tara si in pădure, nu putea sa fie unul dintre oamenii cu fete acoperite care il calcasera pe arandasul, fiindcă in timpul când s-a petrecut aceasta fapta, el, după mărturisirea mai multora, se afla la Moara cu noroc. Ce-i drept, Pinte banuia ca el n-a stat toata noaptea la Moara cu noroc si mărturiile erau cam indoioase, tot oameni care puteau sa fie bănuți de tovărășie cu Lica; singurul reazem de banuiala asupra lui Lica erau mărturisirile, cu totul indoioase, pe care le făcuse carciumarul asupra timpului la care sosise si plecase acel om ce venise cu muierea la Lica: de aceea il puseră pe Ghita la urma si acum așteptau cu totii hotararea de la mărturisirile lui. Înalt, lat in umeri, cu ochiul limpede si cu fata nemișcata, Ghita se opri in mijlocul lumii.

Înainte lui erau doi oameni nevinovați, care aveau sa sufere osanda grea; era pătruns de nevinovăția lor, dar acum nu mai putea sa o dovedească, deși era gata s-o apere chiar cu primejdia de a trece drept partas la vina lor: ochii lui se opriră asupra lor ca si când ar voi sa le zică: "Nu va temeti, căci știu eu un lucru prin care pot sa va scap cel puțin deocamdată".

Ana suspina o data din greu, apoi ramase încremenită. Nu mai era el, omul puternic si plin de viata: in cateva zile se făcuse numai umbra din ceea ce fusese odinioară; in cateva zile pielita obrazilor i se încrețise si perii capului ii dăduseră in carunteala.

Cuprins de o durere sfâșietoare, el se întoarse oarecum fara de veste spre partea la care auzise suspinul si, afland cu ochii pe Ana, isi ridica mana, o trase incet peste fruntea sa uscata si se întoarse drept spre Lica, omul care nu-si pierdea niciodată liniștea.

Intr-o clipa el isi simți toata firea prefăcută. Nu o văzuse de mult, si acum când o vedea asa de pierită, cum era, se aduna deodata in sufletul lui toata dragostea pe care o simțise din clipa când o văzuse pentru intaiasi data, toata dorința de a o vedea mereu ferita de rele, toata alipirea către viata a omului pătruns de iubire, si tot ce plănuise in cugetarea lungilor zile petrecute in închisoare se zadarnici in clipa când fata Anei se ivi in ochii lui.

El nu putea sa se pună in primejdie de dragul altora, căci avea nevasta si copii, iara pe Lica il poți speria cu o vorba, dar nu-l poți stârpi, fiindcă el nu e om singur, ci un intreg rând de oameni, din care unii se răzbună pe alții.

Din cuvânt in cuvânt, Ghita mărturisi dar tot ceea ce mărturisise înaintea comisarului, cu deosebirea numai ca el stăruia sa ramana scris ca nu-i crede vinovați pe Buza-Rupta si pe Saila. Iara când i se puse întrebarea hotaratoare, daca poate jura ca Lica a stat atunci toata noaptea la Moara cu noroc, el răspunse: "Nu pot sa jur ca n-a plecat in noaptea aceea, fiindcă n-am stat mereu langa dansul; jur insa ca l-am știut toata noaptea la cârciuma".

Cercetarea era încheiata si peste catva timp judecătorii rostiră judecata: Lica se afla nevinovat; Ghita, ale cărei purtări dăduseră loc la bănuieli, scapa in lipsa de destule dovezi, iar Buza-Rupta si Saila Boarul fura osândiți pe viata.

Unul cate unul — judecători, osândiți, bănuți, martorii si oamenii adunați — toti se departara; numai Ghita statea mereu cu ochii tintiti la pamant, in lupta cu el insusi, cu dorința de a-i grai Anei un cuvânt si cu durerea de a o vedea asa de pierduta cum era. Apoi, când lumea se rari, el se întoarse spre dansa, ochii i se împăienjeniră si fata i se umplu de lacrimi.

— Iarta-ma, Ano! ii zise el. Iarta-ma cel puțin tu, căci eu n-am sa ma iert cat voi trai pe fata pământului. Ai avut tata om de frunte; ai neamuri oameni de treaba si ai ajuns sa-ti vezi bărbatul înaintea judecătorilor. Si n-am păcătuit nimic, Ano, dar cerul m-a lovit cu orbie si n-am voit sa cred si sa inteleg când mi-ai aratat calea cea buna.

— Lașa, Ghita, ca trece si asta... grai nevasta, impacata cu ea insasi.

XII

— Nu te mâhni, dragul meu, grai batrana adanc mișcata. Ma uit la fata ta, ma uit la parul tau, si nu mai intreb ce s-a intamplat: vad eu c-a fost mare nenorocirea prin care ai trecut. Nu-mi spune nimic: ma tem ca nu cumva nenorocirea ta sa-mi para prea mica si sa-ti fac o nedreptate, căci ea este asa de mare cum o simți tu.

Dar zic sa nu te mâhnești: e norocul omului care a trecut prin o mare nenorocire, căci a scapat de multe neazuri mici, care mistuie mai rau decât durerea.

Ghita lua pe unul dintre copii si-l sărută.

— Sărmanilor mei copii, zise el, voi nu mai aveți, cum avuseseră părinții voștri, un

tata om cinstit.

— Laşa, Ghita, grai Ana; noi si toti oamenii buni care te cunosc te ştim cine eşti si ne mustram pentru gândurile rele ce ne vom fi făcut despre tine.

— Nu asta e cinstea, intampina soţul. Cinstit nu e decât omul care a astupat gurile rele, pe care nimeni nu-l poate grai de rau fara de a se da de ruşine; cinstea e sila pe care le-o faci oamenilor rai de a te socoti om intre oameni. Eu nu mai pot sili pe nimeni sa nu le zică copiilor astora: "Tatal vostru e un ticălos!"

— Asa e, răspunse batrana; multe trebuie sa faci de dragul lumii, fiindcă e mare nenorocirea când te strici cu ea. Dar ce sa-i faci? e asa data, si nu altfel. Daca te-ai stricat cu lumea, nu te mai găti de sarbatoare, ci stai acasa si te pune sa-ti torci din fuiorul tau o camasa curata.

— Da, daca eşti muiere!

— Muiere sau barbat: om cu minte sa fii!

— Om cu minte? Hei! mult venin am adunat eu, si ma credeam om cu minte, dar tot numai in mine l-am deşertat.

— Da, mulţumită lui Dumnezeu ca l-ai deşertat, grai batrana. Si batrana avea dreptate: Ghita trecuse in adevar printr-un fel de prefacere.

Nenorocirea il făcuse mai îngăduitor si mai mulţumit cu lumea in mijlocul careia se afla. Odinioară el credea ca omul poate sa faca si sa desfacă; acum simţea ca toate vin cu intamplarea si se mulţumea cu puţinul bine de care avuse parte. Astfel, ii pareă bine când o vedea vesela pe Ana, care se bucura de căpătui la care au ajuns lucrurile, fiindcă ele puteau sa ajunga la un capat si mai rau.

Apoi omul isi cauta, la amaraciune, el insusi mangaierea. încetul cu incetul, Ghita isi puse tare si tot mai tare de gând ca mai sta pan' la primavara la Moara cu noroc, apoi isi aduna toata averea, isi ia nevasta si copiii si se duce departe, unde nu-l cunoaşte nimeni, in fundul Banatului, ori chiar in Tara. "Si, isi zicea el, nu este cu putinta ca purtările bune sa nu strabata cu vremea." Astfel, isi dadea silinţa sa uite cele petrecute, sa le treaca cu vederea, ca si când nu ar fi fost, si sa se piarda intr-un viitor mai bun, pe care si-l închipuia adeseori ca-n aieva.

In putinele zile petrecute in închisoare ii venise de sute de ori gândul sa ucidă pe omul care-l pierduse si nu o data simţea in el ca e prea slab spre a se stapani sa nu-l ucidă, ci sa-l omoare incetul cu incetul si sa-l duca, precum ar fi dorit, de

jumătate sfarsit, la spânzurători; acum parca-i venea sa-si zică: "Dar ce-mi pasa!? cele făcute tot nu se mai pot desface".

"Lasa-l, saracul, cu păcatele lui", zise el când îl văzu iar pe Lica Samadaul, care veni cateva zile in urma la Moara cu noroc, lara Ana îl primi cu inima deschisa pe omul care vorbise atat de frumos in fata judecătorilor si prin a căruia cumintie scapase sotu-sau de primejdia in care se afla.

După ce stete vreun ceas de vorba, Lica isi desfăcu serparul de la brâu, plin de bani, si-l deșerta pe masa.

Ghita, cuprins de o pornire patimasa, privi aspru in fata lui.

— De care sunt astia? întreba el apasand asupra vorbelor. De ai ovreului ori de ai domnișoarei?

El credea ca Lica se va cutremura in auzul acestor cuvinte; ramase rușinat când acesta îi rase in fata si răspunse:

— Si de unii, si de alții; ca hot m-am împrumutat si tot ca hot trebuie sa si plătesc.

— Si daca ma prinde cineva cu ei?

— Cine sa te prindă? banii sunt bani si tu ești carciumar: vin la tine fel de fel de oameni si tu iei ce-ti da fiecare.

— Si daca te-as da eu de gol?

— De asta nu ma tem, răspunse Lica. Ghita se ridica, scoase saltarul mesei, trase banii in el si iar îl închise.

— Vezi, acum ești om cu minte, grai Lica. De ce folos ti-ar fi fost daca-i spuneai judecătorului ceea ce poate ca nici el nu dorea sa-i spui. Peste mintea mea tot nu trece nici unul cu mintea lui, nici tu, nici altul. Lasa-i, sada la racoare, daca sunt prosti. Credeau, prostii, ca eu imi pun credința in niște oameni pe care nu-i tin destul de strâns legați si ca ma vor păgubi pe mine, daca se vor duce cu Raut, ca sa ia vreo suta de porci din turma mea: acum n-or sa mai ia nici unul.

Ghita suspina o data. Era uimit de acest om atat de ager in rautatea sa si se simțea ușurat când afla ca in nedreptatea legilor e o aspra cearta dumnezeiasca.

— Dar cu femeia aceea ce-ai avut? întreba el.

— Ceea ce am cu tine, răspunse Lica rece. Am prins-o ca are slăbiciune de aur si de pietre scumpe si am pus-o sa vanda, ceea ce putea sa faca fara de a cadea la banuiala. Dar muierea tot muiere ramane: era sa ma dea de gol, căci n-a avut inima sa vanda un lanț, care-i placea, precum se vede, afara din seaman.

— Si pentru asta tu ai stins patru suflete, grai Ghita îngrozit. Tu nu ești om, Lica, ci diavol!

— O simți acum?! grai samadaul mulțumit. Ar fi trebuit sa o simți mai de mult si sa înțelegi ca eu atat de mult ma tem de cearta legilor, incat frica imi deschide

mințile si-mi luminează calea pe care umblu. E nebun acela care-mi zice, ca tine, ca are sa ma duca la furci, pentru ca ma face sa bag mai bine de seama. Înțelegi tu acum ca acela care tine cu mine nu are sa se teama de nimic, iara acela care vrea sa ma doboare trebuie sa stea mereu cuprins de îngrijire, pentru ca, de ar fi mai nevinovat decât copilul de trei zile, tot ii frâng in cele din urma gatul. Tu ești om cinstit, Ghita, si am făcut din tine om vinovat; acum pot sa merg lesne si mai departe si sa te duc eu la furcile cu care ma sperii tu pe mine.

— Pentru ce, Lica!? pentru ce? striga carciumarul, cuprins de spaima.

— Nu zic ca te duc, răspunse Lica domol: acu nu-mi vine la socoteala; am trebuința de un om ca tine. Zic numai ca te pot duce daca-mi stai in cale.

— Plec mâine de aici, si-mi da pace.

— Acu nu te las sa pleci; ai stat pana acum din incapatanare; trebuie sa stai de aici înainte de frica. N-am muncit eu degeaba: acum tremuri inaintea mea ca frunza de mestecăn; acu vreau sa stai aici!

— Ce vrei cu mine?!

— Ce vreau? grai Lica râzând. Ghita! mulți oameni au pierit la cârciuma asta si li s-a găsit urma cale de doua poște de aici. De când ești tu aici, n-a murit inca nici unul. Ma înțelegi?

Ghita se ridica si-l privi cu dispreț.

— Si cata vreme stau eu aici, n-are sa moara nici unul, afara poate de mine! zise el hotarat.

Lica iar se rânji la el.

— Vorbești ca fetele mari mai nainte de a fi gustat dulceața păcatului, zise apoi așezat. Poate ca si eu am vorbit odata asa, nu tin minte. Știu numai ca ma aflu in strâmtorare când am ucis pe cel dintâi om: imi pieriseră niște porci din turma si-mi era rușine sa spui c-au pierit si n-aveam bani sa cumpăr alții in locul lor. Apoi am ucis pe al doilea, ca sa ma mângâi de muștrările ce-mi faceam pentru cel dintâi. Acum sângele cald e un fel de boala, care ma apuca din când in când, pentru ca tu nu știi inca, urma el mai cu avant, cum iti fierbe si clocotește tot sângele când te hotărăști odata sa pui un lucru la cale, si ce grozava e plăcerea de a-l lovi pe omul care te supără, de a-l lovi tare, ca sa-l sfarami, când te-a atins c-o

vorba ori cu o privire, de a răsplăti insutit si înmiit. Aduni mereu venin si ura si manie oarba, si când ai adunat destula, atunci verși cu prisos, si nu prea mult iti pasa asupra cui, numai om sa fie. Tu ești om, Ghita, om cu multa ura in sufletul tau, si ești om cu minte: daca te-as avea tovaras pe tine, as rade si de dracul si de muma-sa. Ma simt chiar eu mai vrednic când ma știu alaturea cu un om ca tine.

— Iti sunt tovaras! grai Ghita hotarat si rece.

— Nu te primesc! răspunse Lica tot atat de hotarat si de rece. Pe om nu-l stapanesti decât cu păcatele lui, si tot omul are pacate, numai ca unul le ascunde mai bine. Ca sa le dea mai lesne pe fata, cauta-i slăbiciunea, fa-l sa si-o deie de gol si faci cu el ce vrei, căci unul se manie, altul se rușinează, al treilea se zăpăcește, dar nu e nici unul care nu-si pierde bunul cumpăt si mintea întreaga. E insa o slăbiciune de care ma tem, fiindcă nu știi niciodată cum s-o apuci; e azi mai mare, mâine mai mica, si când ai crede c-ai nimerit-o, dai greș: de oamenii care au asemenea slăbiciune ma feresc, căci ei te dau de gol când lumea ti-e mai draga. Am patit-o odata cu Pintea: n-o mai pat si cu tine.

— Ce fel de slăbiciune? întreba Ghita cam cu jumătate de gura.

— De femei, ba chiar mai rea decât aceasta, de o singura femeie.

Ghita nu-i răspunse nimic, dar după ce Lica se departa, el isi ridica amandoua mâinile asupra lui si grai pătruns de un singur gând: "Te crezi tu mai rau decât minei? Sa vedem! Te duc la spanzuratoare chiar dac-ar trebui sa merg si eu de hat cu tine".

XIII

Banii primiți de la Lica erau pe masa, si Ghita statea singur si cu usa închisa înaintea lor, cercetând cu încordata luare aminte fiecare bucata, ca sa vada daca nu afla vreun semn pe vreuna din ele.

Era hârtie, argint si arama, insa hârtiile, afara de doua bucăți mai mari si de una mica, erau noua-noute, cam mototolite, dar inca neimpaturate. Pe una din hârtiile mari era o pata mare de cerneala, iara dintr-una mai mica lipsea o bucata; dar acestea nu puteau sa fie semne.

Ghita privi catva timp dezamăgit la bani; cu toate acestea, ii pareea bine, căci la urma urmelor el avea drept la o parte din acești bani, muncise pentru ei, ii castigase para cu para si i-ar fi părut rau dac-ar fi trebuit sa-i dea judecătorului, ceea ce era hotarat sa faca cu banii ce-ar fi avand vreun semn.

După ce trase iar banii in saltarul mesei, el se plimba catva timp prin casa. Ii era ca si când ar fi furând oarecum acei bani si se întreba mereu cuprins de ingrijare daca

nu cumva isi pune el insusi o cursa, tinandu-i la dansul. Ar fi voit sa-i ia si sa-i arunce pe fereastra; insa el nu putea, se gandea cat trebuie sa muncească un om ca dansul pentru ca sa adune atata la un loc, si nu-l lașă inima sa-i dea din mana.

A treia zi era sambata, ziua in care se numarau banii si când trebuiau sa fie toti de fata, un obicei bun, ramas inca din vremile bune, si mai ales obiceiul de care Ghita nu s-ar fi putut lepădă niciodată.

Inca de la început Ana era nedumerita, li parea ca sunt prea mulți bani de asta data si nu putea sa depărteze de la sine gândul ca hârtiile noua-noute au venit de la unul si același om.

Iara batrana se bucura ca saptamana aceasta a fost asa de buna.

— E buna aceasta? întreba ea când văzu hartia din care lipsea o bucățică.

— Sa-mi dea Dumnezeu tot de aceste! grai Ghita numarand mai departe.

Ana privi la hârtie cu tot dinadinsul si sângele ii pieri din obraji; dar ea nu grai nimic, deoarece era si batrana de fata.

In urma voi sa-i graiasca lui Ghita, dar nu putea. Il bănuise o data si se temea sa-l mai banuiasca. Asa e! dar gândul rau, încuibat odata in mintea ei, nu o mai lașă sa-si vie in fire, se temea, ea singura nu știe de ce, si mai ales seara, după ce Ghita si batrana adormiră, capul incepu a i se înfierbânta.

"Trebuie sa aflu adevărul, de dragul copiilor mei, daca nu de alta!" zise ea hotarata, apoi se dete jos din pat, cauta cheile, deschise tiptil, ca o hoața, lada si scoase teancul de hârții. Apoi se duse in odaia de langa birt, făcu limina, incuie usa, desfăcu cu mana tremurătoare teancul si incepu sa cerceteze hârtiile.

— Asta e! grai punând la o parte hartia din care lipsea o bucățică. Jur pe sfanta cruce ca am vazut-o in mâinile ei!

Ea cerceta apoi hârtiile noi pe care le bănuise din început. Una dintre ele parca era impunsa cu acul tocmai la mijloc si, cercetând mai departe, ea afla cincizeci si trei de bucăți care erau astfel împunse, ca si când ar fi fost trase pe o sarma subțire.

Ea puse hârtiile una peste alta, apoi se intoarse cu capul ridicat la sotu-sau si-l deștepta din somn.

— Ce-i? ! Ce s-a întâmplat?! întreba el speriat.

— Vino cu mine! ii zise ea. El se ridica cu grăbire si pleca buiguit in urma ei.

— De unde ai tu banii astia? întreba ea, aratand la hârtiile de pe masa.

Ghita tresari, cuprins de spaima ucigaşului prins asupra faptei.

— Mai ştii si eu?! răspunse el. De la drumeţi.

— Ghita! ii zise ea. Nu te juca cu dracul! Banii astia, cati sunt aici, toti i-ai primit de la un singur om. Hartia asta, din care lipseşte o bucata, a fost o data in mana mea: i-am dat-o femeii pe care o ştii si tu, in ziua când a fost ucisa, iara aceste cincizeci si trei de bucăţi sunt insemnate cu acelaşi semn, si tot asa trebuie sa vie de la unul si acelaşi om, si anume, de la ea, căci la ea am văzut bani noi ca si aceştia. Din doua una: ori tu eşti amestecat in trebile aceste, si atunci nu e bine, ori nu eşti

amestecat si nu ştii sa te fereşti de oamenii rai, si atunci iar nu e bine. Daca-i asa, apoi pune chiar acum caii la trăsură, căci vreau sa plec de aici cu copiii mei.

Ea ramase cam zăpăcită când văzu ca el, in loc de a se tulbura, o priveşte cu dragoste si bucurie.

— Copiii aceia sunt si ai mei, zise el, lasa-i numai, ca e grija mea de dânsii. Carevasazica, sunt insemnate hârtiile? Si eu am cautat semne pe ele, dar n-am găsit nici unul. Ce fel de semn e acela?

— Iata, răspunse Ana mai domoala, punând hârtiile in fata luminii; vezi impunsatura aceasta?

— O vad acum! o vad prea bine si-l tin minte pe omul de la care le-am primit. E un om, urma el peste puţin cam in sila, pe care nu-l cunoşti, dar ai sa-l cunoşti intr-o zi.

Grăind aceste, el se apropie de dansa, ii lua capul intre mâini si o sărută mai de multe ori pe frunte.

— Sa nu-ti faci gânduri rele, zise el iar, si sa nu te miri daca ma vei vedea cateodata cam schimbat din fire; eu trebuie sa scot la capat un lucru greu. Acum ma duc, chiar acum, ca sa fiu mâine dimineaţa aici, asa ca nimeni sa nu ştie c-am fost dus peste noapte. M-ai inteles? Du-te si te culca si fa ca si când n-ai sti nimic.

— Dar unde te duci? il întreba ea ingrijata.

— Am sa-ti spui, răspunse el, apoi strânse hârtiile si pleca. Peste puţin el calarea in treapat mare de-a lungul drumului de tara spre Ineu, iara pe la miezul nopţii il aştepta intr-una din odăile mai retrase ale cazărmii pe Pinteia, care se dusesese cu banii la arandasul.

— Putina treaba, grai Pinte, dar tot e ceva. Ar trebui sa ai mărturie ca ai primit banii de la el; insa Lica e om viclean si n-are sa-ti dea decât între patru ochi.

— Atunci ce sa facem? întreba Ghita.

— Multe ar fi de făcut, grai Pinte, numai dac-ai fi tu om mai viclean, daca n-ai fi atat de prost, ca sa-l aperi când vrei sa-l surpi. Știi tu ca sluga ta, Marti, e omul lui Lica?

— Marti?! striga Ghita.

— Nu te aprinde, il intampina căprarul. Acum trebuie sa-l tii, căci altfel ni se strica toata treaba, l-am găsit eu noima si lui Marti. Iti spun numai atat, ca am aflat multe, dar inca nu destule, căci de Lica cu una, cu doua nu te poți apropia. Daca m-ajuta Dumnezeu, in cateva zile am sa dau si de cei doi morți: le sunt pe urma.

Nu s-a sfarsit inca judecata: mai va — fie chiar pana la imparatul! Iaca ce-ti spun eu tie: banii impunsi cu acul sunt de la banca, unde hârțile se tin in teancuri de cate o suta de bucăți, trase pe o sarma subtire, ca nimeni sa nu poata fura din

teanc fara de a rupe sarma ori pecetea de la căpătui ei, si e știut ca domnișoara aceea a luat banii de la banca înainte de a fi plecat de la Ineu; argintul e de la arandasul, insa el a avut mai ales hârții mari, însemnate la un colt cu o slova rotunda si o cruce langa ea, si aur, tot galbeni împărătești, la care tot al treilea zimț e pilit. Te-ai simți tu destoinic sa mi-l dai pe Lica prins, când are galbeni ori hârții astfel însemnate in serpar la el?

— Ti-l dau! răspunse Ghita hotarat.

— Mai domol, grai Pinte; asta-i lucru greu... Ma tem ca ai sa ne strici toata treaba. Sa știi un lucru. Lica are acum trebuința de bani ca sa-si poarte judecata mai departe, si, precum se vede, are de gând sa te pună pe tine sa-i preschimbi si poate chiar sa-i vinzi aur si argintărie. Tu primește orișice, vino la mine, si eu iti schimb, adica il pun pe arandasul sa schimbe, fara ca el sa știe ca ești tu la mijloc. Se intelege, tu de duci totdeauna la Arad ori la Oradea si faci ca si când ai fi schimbat acolo.

— Si dac-as intra in vreo încurcătură!

— Grijă mea de asta! Tu caută numai sa te pui bine cu Lica! In zori de zi Ghita dormea iar in patul sau si visa ca-l da pe Lica prins si vede cum Pinte scoate galbenii cu zimții piliți din serparul lui. Iara Ana isi stapanea răsuflarea ca sa nu-l deștepte din somnul sau dulce.

XIV

Ziua următoare, desteptandu-se din somn, Ghita era neliniștit. Isi aducea aminte cele petrecute peste noapte, dar si le gandea ca si când le-ar fi visat, si parca nu-i venea sa le creada, iar când isi dadea seama ca ele in adevar s-au petrecut, ii era rușine de cele ce făcuse si se temea ca, mai curând ori mai târziu, se va da de gol, si nu numai va strica toata treaba, dar isi va baga totodată si capul in primejdie. "Nu! isi zise el, eu nu pot sa o fac aceasta; n-am in mine inima, n-am, precum Pinte, dibacia pe care ar trebui s-o am, pentru ca sa o pot face."

De aceea, când Ana il intreba despre cele puse la cale peste noapte, el răspunse ca e bine si ca toate s-au făcut si, dând acest răspuns, el nu spunea decât adevărul pe care il simțea atunci in sufletul sau.

Ana insa era adanc jignita; ea ar fi dorit sa afle mai multe, se simțea in drept de a cere sa știe tot si nu putea sa-l ierte pe Ghita pentru lipsa lui de incredere.

— Vorbești cu mine, ii zise ea, cum ai vorbi cu un străin, cu un copil, cum ai vorbi cu o sluga, pe care o tii cu simbrie, fiindcă ai trebuința de ea.

Si Ana avea dreptate. A doua zi, când Lica se întoarse iar pe la cârciuma, Ghita simți ca nu știe ce are sa faca. Intaia oara in viata lui ii era rușine de Lica, se simțea oarecum mai netrebnic decât dansul si se temea inzecit de răzbunarea lui. Iara Lica era vesel, era precum nu fusese mai nainte, om cu inima deschisa.

Bunul Dumnezeu a rânduit ca copilul sa se ia intru toate după oamenii mari, si Petrisor, baiatul lui Ghita, voia si el sa aiba cu orice preț un bici ca nenea Lica, daca nu poate sa aiba deocamdată chiar si unul ca dansul; Ana luase dar un caiet si se pusese sa-i împletească unul.

— Ce are sa iasa de aici? întreba Lica. Un bici pentru Petrisor voinicul. Ei! daca-i asa, las' pe mine: ce-a da târgul si norocul! tine căpătui, sa-i împletesc eu un bici cum il știu eu împleti.

Ana ramase pe laita, ținând căpătui pieței, iara Lica statea înaintea ei si, împărțind fuiorul in opt șuvițe, începu sa împletească in opt coarde, cum ea nu mai văzuse mai nainte. Si cum el împletea, ea privea la degetele lui, care strâneau pleata, răsuceau coarda si-o împleteau cu măiestrie intre celelalte, privea la mana lui, care nu atinsese niciodată sapa, nici coarnele plugului, ci numai biciul ușurel si frâul calului, la mana alba si la degetele lui subțiri si lungi, privea la camasa lui alba ca floricelele, la fata lui rasa neted, la mustata lui lunga, la ochii lui verzui, care acum se mișcau cu atata vioiciune, privea si asculta vorbele vesele, care curgeau întruna peste buzele lui, privea si asculta si-si aducea aminte de omul rece si aspru la fata, pe care-l privise cu uimire copilăreasca atunci, in ziua aceea, când el sosise pentru intaia oara la Moara cu noroc, pe omul tăcut, pe care-l crezuse odinioară

asa de rau si de primejdios si care acum isi petrecea timpul cu dansa si se bucura când vedea ca Petrisor salta de bucurie.

Si pe când Ana privea, asculta si gandea, oarecum fara de voie, la cele ce au fost si la cele ce sunt, pleata scoasa in patru dungi se lungea mereu.

— Frumos are sa iasa! ii zise ea.

— S-ar putea oare sa iasa altfel, răspunse el cam cu jumătate de gura, când o nevasta asa de frumoasa ii tine căpătui? Mie nu mi-ar pasa, adauga apoi peste puțin, dac-ar ieși si lung cat postul Paștilor.

Ana se tulbura si-ar fi voit sa dea căpătui sa-l mai tie si Uta, care statea cativa pași in dosul ei; dar ea se făcu ca nu înțelege si începu sa vorbească cu copilul.

De aici înainte Lica isi rari vorbele, incepu sa subțieze coardele, sa împletească mai iute si încetul cu incetul iar se făcu omul cu fata rece si aspra.

— Nu mai am mult, zise el in cele din urma; sfarsesc numaidecât; codiristea o fac eu apoi singur.

Pe Ana o mahneau aceste cuvinte. Pornita spre veselie, precum era, ar fi dorit sa vada tot fete vesele, si se simțea cu atat mai jignita când știa ca ea insasi a stricat voia buna a cuiva: umbla dar dinadins sa-l aduca iar la voie buna pe Lica, sa-l lase precum l-a găsit, si-i venea oarecum sa planga când vedea ca nu izbutește. Ea ii zambea in ochi, ii arata in toate chipurile ca se bucura de vorbele lui, iara când el se duse sa caute o nuia, din care sa taie codiristea, isi lua copilul de mana si-i zise vesela: "Hai si noi sa-i ajutam lui nenea Lica".

Ghita umbla in vremea aceasta după trebile sale, insa când el se întoarse iar la cârciuma, Lica ședea la masa de sub cerdac si taia cu vârful cuțitului crestaturi pe codiristea făcută gata, iar Ana statea in dosul lui si privea peste umărul lui cum lucrează, si cum statea asa, ea se rezema cu dreapta de masa, iara stanga o ținea pe cellalt umăr al lui.

Ghita ramase o clipa ametit, apoi se departa iute, ca sa nu mai vada.

"Nu! isi zise el, de asta nu m-am temut niciodată si nu ma tem nici acum."

Si in adevar el nu se temea, dara fierbea cu toate aceste in el. Isi aducea aminte vorbele lui Lica despre slăbiciune pentru muiere, înțelegea gândul lui si se tulbura când se gandea ca Lica crede c-ar fi cu putinta si ca Ana, chiar ea, in nesocotința ei copilăreasca, il întărește in aceasta credința. Dar tocmai de aceea el insusi nu voia sa inteleaga nimic, si peste o jumătate de ceas, când se văzu iar singur cu Lica, el se arata mai deschis la inima decât de obicei.

Pintea avuse o buna presimțire. Lica-i aduse asta data lui Ghita patru harții mari si, punandu-le pe masa, ii grai:

— In jumătate: cat tie, atat mie, dar la aceste sa bagi mai bine de seama, fiindcă au semne.

Ghita privi catva timp la harții si la semnele ce acum ii erau cunoscute.

— Te inteleg, zise el apoi; nu ceri decât cincizeci la suta; ceilalți cincizeci sa fie ai mei, ca bani de cheltuiala. Eu te sfătuiesc insa sa-ti alegi vreun alt om pentru treaba asta: nu te temi tu ca iau banii astia si ma duc cu ei la judecătorie, ca sa spun ca-i am de la tine? Ai face bine sa te temi si sa-mi dai pace.

— Dac-ai avea de gând s-o faci, nu mi-ai fi spus-o, răspunse Lica. Poate ca tu crezi c-ai putea s-o faci; te știu insa un om destul de cu minte pentru ca sa simți ce-ar urma de acolo pentru tine, si te știu om care tine la bani.

Ghita se știa si el insusi om care tine la bani, dar tocmai de aceea nu voia s-o afle de la alții. El lua banii si ii puse in lada, apoi scoase un teanc de harții mai mici si dete lui Lica jumătatea ce i se cuvenea, zicandu-si mereu, pe când numără:

"Am sa-ti arat eu tie ca tot nu tin la bani atat de mult cum crezi tu." Si in adevar, el nu aștepta decât noaptea, pentru ca sa plece la Ineu. Seara insa Lica iar se

întoarce la Moara cu noroc si-i aduse zece bucăți de hârtie, ca sa nu-i dea timp de răsuflare.

— Daca n-ai destul mărunț la casa ta, ii zise el, pleaca mâine la Arad, ca sa schimbi.

— Asa imi pare ca am, ii răspunse Ghita, si-i dete aproape toti banii mărunți pe care ii avea la dansul.

Si numai când se intorcea de la Ineu, Ghita simțea ca Lica are dreptate. El ii dăduse lui Pintea cele patrusprezece bucăți de hârtie, dar nu-i spusese un lucru: ca jumătate din bani sunt ai sai, ci, dimpotrivă, stăruise ca jandarmul sa-i schimbe banii deplini, pentru ca Lica sa nu simtă nimic, li fusese in mai multe rânduri vorba pe buze, insa totdeauna isi zicea: "Adică de ce folos ar fi dac-ar mai afla-o si asta!?" Iar acum, când se intorcea la Moara cu noroc, isi punea de gând ca i-o va spune intr-alt rând.

— Intr-alt rând? Da! insa in curând el se încredința ca nu poate sa i-o spună, si cu cat se încredința despre aceasta, cu atat mai dinadins se ferea de Pintea.

Si omul foarte lesne se impaca cu păcatele sale. "Ei! ce sa-mi fac!? isi zise Ghita in cele din urma. Asa m-a lasat Dumnezeu! Ce sa-mi fac daca e in mine ceva mai tare decât voința mea!? Nici cocosatul nu e insusi vinovat ca are cocoașa in spinare: nimeni mai mult decât dansul n-ar dori sa n-o aiba."

Si fiindcă avea un pacat pe care nu-l putea stapani, el nici nu-si mai dadea silința sa-l stapaneasca si se lașa cu totul in voia întâmplărilor. Apoi el nici nu mai era om cinstit; lumea tot il credea rau. Cateodata, când il apuca frica de pedeapsa ori de răzbunarea lui Lica, el isi punea de gând ca are sa plece si sa se duca, incat sa i se piarda urma, insa el iar se dumerea si aștepta ca Lica sa vina iar cu banii.

Astfel, trecu toamna si veni iarna, trecu si iarna si sosi primavara. Pinteau se facea din ce in ce mai nerăbdător, căci aflase in cele din urma si pe oamenii îngropați; arandusul avea fierbințeli de cate ori trebuia sa dea bani mărunți pentru banii pe care ii agonisise cu multa osteneala; Ghita insa nu avea alta vorba decât: "Ti-l dau legat, dar trebuie sa bag de seama, ca sa nu stric toata treaba", lara mai departe el radea in pumni ori tremura de frica.

Căci adunase mulți bani Ghita, atat de mulți, incat in fiecare zi isi zicea: "Mult a strâns arandusul!", dar precum aduna banii, el scapata mereu in gândul sau.

In vremea aceasta Lica traia zile albe. El venea des pe la Moara cu noroc, si de cate ori venea era vesel si bun si om cu dare de mana. Si fiindcă era vesel si bun si darnic, țigarii de la Ineu prinseseră slăbiciune de dansul si treceau foarte des pe la cârciuma ca sa intrebe daca n-a venit cumva ori daca nu are sa vina in curând, ca sa-si petreacă cu tovărășii.

lara când ei il gaseau, se puneau sa-i cânte, si atunci venea rândul la Uta, femeie înalta, smeada si sprintena la vorba.

Lica nu juca decât foarte arareori, si atunci mai ales cu Ana, cu copilul ori, pentru ca gluma sa fie de tot buna, cu batrana. Ii placea sa stea, sa privească si sa asculte, fiindcă era destul de privit si destul de auzit, fiindcă Uta juca cum se joaca la cârciuma si vorbea cum se vorbește la birt, fara multe marafeturi, fara mult înconjur, lara când Uta mergea prea departe cu veselie, Lica ii zicea: "Mai astampara-te, fa! prea te obrăznicești". Dar ea atunci, parca tocmai in ciuda lui, se facea cu atat mai dezmatata.

Batrana dadea miloasa din umeri si zicea asa in ea: "Ei! ce sa-i faci! Asa a lasat-o Dumnezeu! Păcătui ei!"

Ana la inceput se tulbura, in urma se inscarbea si dezmatarile Utei ii pareau sarbede, si numai târziu se deprinse cu ele, ba, când Uta zicea cate una neclatita, stapana ei simțea un fel de mancarime si prindea pofța sa zică una si mai buna. Atunci Lica radea din toata inima si nu lipsea niciodată a zice: "Bata-te sa te bata,

dar de mult n-am ras asa de cu pofta".

Iar Ghita nu radea; se facea ca nu pricepe gluma, si când vedea pe Lica invartindu-se pe langa Ana ori pe Ana tragandu-se la Lica, el se ducea pe ici încolo, ca sa nu vada nimic, fiindca-i era greu sa vada si-l durea inima când simțea cum Ana scapata din ce in ce in gândul sau. Dar cateodata ii pareea ca ea isi da silința sa-l tina pe Lica departe de la sine, si atunci el isi facea muștrări si simțea înzecit ticăloșia la care căzuse el insusi; de aceea parca-i venea sa se bucure când iar o vedea cautandu-l cu ochii pe Lica ori legandu-se de el, căci acum erau deopotrivă. La inceputul Saptamanii Luminate, Pinteau trecu pe la Moara cu noroc si-l lua iar pe Ghita de scurt.

— Ce sa-i fac! răspunse Ghita. E om viclean si nu-l pot prinde. Dac-as sti când are banii la el, te-as vesti ori l-as prinde fata cu cativa drumeți. Ma tem insa sa nu ma dau de gol: si tu știi ca-mi pun chiar capul in primejdie, fara ca sa-l stric pe el. Iti spun drept: imi vine sa-mi iau boscartele si sa fug de aici.

— Bine, bine! grai Pinteau. Dar Dumnezeu sa te ferească pe tine sa nu te pună păcătui sa ma inseli pe mine!

Ghita nu răspunse nimic. Batrana inca de mult umbla cu gândul de a potrivi lucrurile astfel, ca sa-si petreacă Pastile cu totii împreuna la una dintre fetele ei din Ineu si totdeauna se întrista când Ghita zicea: "Daca se poate". Numaidecât după plecarea lui Pinteau, Ghita se duse dar la ea si-i spuse ca se poate si sa-i vestească prin vreun drumeț pe cei din Ineu despre aceasta, ca sa faca din vreme toate pregătirile.

— Bine, ginere draga! grai batrana, cuprinsa de vie bucurie. Dumnezeu sa te binecuvânteze pentru aceasta hotarare a ta, căci, precum tu prea bine vezi, eu sunt batrana, si cine știe daca ne va mai fi dat sa petrecem o zi de sarbatoare împreuna...

Era in adevar mișcata batrana; nu-si aducea aminte sa fi petrecut vreodată in viata ei sfintele sărbători altfel decât împreuna cu cei mai de aproape ai sai, afara de anul trecut, când Pastile căzuseră tocmai in timpul mutării lor la Moara cu noroc si parca nu erau Paști, parca-i lipsea darul pentru tot anul daca mai petrecea si acum ca in anul trecut.

Mare era si bucuria Anei, care de mult nu-si văzuse rudele si prietenele cu care fetise, mare bucuria copiilor, care totdeauna aveau dor de Ineu, unde capatau daruri de la matusile lor si gaseau alți copii ca dâșii.

Ana si batrana se puseră la sfat, deoarece cu mana goala nu puteau sa mearga, si mai ales Ana simțea in ea o puternica pornire de a se arata ca nu mai e saraca, precum fusese odinioară, si parca i-ar fi venit pofta sa risipească acum deodata tot

ce castigase in timp de un an.

Pe când ele stateau de sfat, Ghita se afla singur in odaia de langa birt si-si numără banii, ii numără singur, fara zgomot, si ascutindu-si mereu urechea, pentru ca sa-i ascunda indata ce ar simți ca se apropie cineva.

In clipa când văzuse mania lui Pinte, el luase hotararea de a-si trimite nevasta si copiii de sărbători la Ineu si de a se duce astfel, neștiut de nimeni, sa caute undeva un loc ascuns, unde sa-i cheme in urma la sine si sa-si petreacă zilele vieții pierdut in lume si nesuparat de nimeni, deoarece Lica nu putea sa-l vanda, iar Pinte nu știa nimic. Insa chiar la cel dintâi pas făcut pentru punerea in lucrare a hotărârii sale el incepu sa sovaiasca. Il durea bucuria batranei si parca nu se simțea destul de tare ca sa o curme in ziua hotarata pentru plecare, il durea cu atat mai mult cu cat vedea in ea totodată durerea zguduitoare pe care o vor simți cu totii in ziua când nu-l vor mai găsi. Apoi, daca fugea de frica lui Pinte, nu mai puțin se temea ca, fugind, Lica ii va găsi urma. Acum, in sfarsit, când isi văzu banii adunați atat de mulți la un loc, il cuprinse cu o putere necovârșita gândul, venit ca din senin, ca Lica, stiindu-l ca are bani mulți, va veni intr-o zi sa-i ia de la dansul, si după ce-si puse iar banii in lada si stinse lumina, el se opri îngrozit in mijlocul odăii întunecate: vedea parca, departe, dincolo de dealul despre Ineu, in valea tăcută si pusticioasa, trăsură părăsită la marginea drumului si copilul omorât si aruncat pe iarba stropita cu sânge.

Nu, nu era destul ca se duce; trebuia sa se duca asa, ca nimeni, si mai ales Lica, sa nu-i poata da de urma.

Iar Ana nu simțea nimic; capul ei era plin de colaci, de oua roșii, de plăcinte, gândul ei era dus in lumea careia dorea sa i se arate. Marti seara trecu pe la cârciuma si Lica Samadaul, caruia Ghita ii trimise vorba c-ar fi avand sa-i spună ceva, dar ea nu știa nici când el a venit, nici când a plecat.

Lica nu stătuse mult. Ghita dorise numai sa-l intrebe in taina daca nu are cumva bani de schimbat, fiindcă are de gând sa mearga peste sărbători, neștiut de nimeni, la Pesta, ca sa schimbe ce are la dansul, mai ales galbenii, pe care nu indraznea sa-i dea aici prin apropiere. Asa credea el ca va putea sa alunge orice prepus din mintea lui Lica, pentru ca numai intr-un târziu sa-i vina gândul de a știrici încotro a plecat.

— Am, răspunse Lica. Nevasta când iti pleaca?

— Sambata de cu seara.

— Atunci tu ma asteapta, ca viu neaparat, fie sambata seara, fie duminica dimineța, si-ti aduc, iti aduc fel de fel.

Ghita începu sa tremure. Acum nu mai era vorba numai sa fuga, ci sa-l si fure totodată pe Lica.

"Dac-o fac, sa o fac barem deplina!" isi zise el ametit de acest nou gând si numarand cu neastampar ceasurile ce-i mai ramaneau.

Sambata pe la amiazazi, in sfarsit, când toate erau puse la cale, toate găsite pentru ziua de sarbatoare, el spuse ca nu poate sa plece, cel puțin nu chiar acum, deodata cu ceilalti, fiindcă are sa-l aștepte pe Lica, de la care a primit vorba.

— Atunci nici eu nu ma duc, grai Ana, pentru care aceasta noua hotarare a lui Ghita venea ca un trăsnet căzut din senin.

— Ai innebunit? zise el. Le-ati trimis vorba ca veniti, ati făcut din partea voastra toate pregătirile si acum nu mergeti? Duceti-va voi si va petreceti sărbătorile, ca si când eu nici nu as fi; cu atat mai bine are sa va para daca voi veni mai târziu.

— Eu nu pot sa-mi petrec Pastile fara tine, grai nevasta. Te gândește ce ar zice lumea când te-as lașa singur aici.

— Ei! vorbe degeaba! Vreau sa te duci!

— De ce te rastesti la mine? zise Ana mahnita. Ghita! spune-mi, ce ai tu? De ce nu-mi vorbești pe fata?

Ghita se plimba catva timp prin casa, apoi se opri la fereastra si privi afara.

— Imi stai in cale, zise el in cele din urma. Ana simți in ea pornirea de a pleca fara de întârziere, pentru ca sa nu se mai intoarca niciodată; ii pareea ca nu mai poate trai cu omul care i-a grăit o data aceste cuvinte; era insa in sufletul ei si ceva mai tare decât aceasta pornire.

— Tocmai de aceea voiesc sa raman, răspunse ea, si am sa raman, pentru ca nu ma lașa inima sa plec. Grozav te-ai schimbat tu de catava vreme: abia mai tin minte de când nu m-ai atins cu mana si nu mi-ai zis o vorba buna; dar sa nu crezi ca asa ma vei alunga de la tine. Tin la tine, Ghita, striga ea îndărătnicită, tin cu toata inima, si cu cat te vei face mai aspru, cu atat mai dinadins am sa tin, si ti-o spun aceasta tocmai fiindcă te vad ca nu vrei s-o auzi.

Si in adevar Ghita nu se temea de nimic mai mult decât de niște cuvinte ca aceste, si acum, când le auzi, el se simți ca si când ar fi cuprins de un păienjeniș pe care nu se indura sa-l rupă.

— Grozav ti-e de mine! zise el. Spune drept; vorbește-mi in fata: vrei sa ramai, pentru ca știi ca are sa fie si Lica aici.

— Ești un netrebnic și grozav trebuie să te fi ticăloșit tu în tine pentru că să-mi spui ceea ce nu crezi nici tu însuși, zise ea și se departa fără zgomot. Apoi, din prag, ea îi mai arunca vorbele: Tu ești acela care se pleacă înaintea lui ca o slugă, iar nu eu, Ghita! Să ne ferească pe noi Dumnezeu să nu ai tu cumva ceva pe sufletul tău, că atunci toată viața noastră e mai rea decât o robie!

Ghita o lăsa să se ducă, ba chiar se bucura că ea se duce, fiindcă nu-i mai venea să creadă că acum ea va rămâne și niciodată hotărârea lui de a pleca nu fusese mai tare ca acum. În adevăr, viața ei nu era decât o robie, o robie de care nu mai putea scăpa decât așa, dacă se duceau în lume. Ea putea încă să fie fericită; el însuși, niciodată.

Dar Ghita se înșela. Batrana pleca de cu seara singură cu copiii, singură și mahnită până în adâncul inimii. Ea își sărută la despărțire copilul, o sărută o dată, de două, o sărută de mai multe ori, ca și când s-ar despărți pe veci de dansa, ca și când acum o ar mărită și numai acum ar simți că ea trebuie să împartă bucurii și amaruri cu soțul ei.

Dar inima îi era grea și trebuia să și-o ușureze.

— Eu vorbesc arareori, zise ea, deși totdeauna spun cam multe. Așa-mi este firea. N-am însă obiceiul de a mă amesteca în treburile altora. Voi sunteți copiii mei; n-am stăruit însă niciodată să faceți altfel decât așa cum vă trage inima. Acum însă mă doare inima când văd că pentru Lica voi părăsiți neamurile voastre de sfintele sărbători și nu vă mirați dacă doresc să ascultați o dată și de mine; nu vă lăsați prea departe cu oamenii ca Lica. E bine să-i crezi pe oameni buni, fiindcă așa te bucuri mai mult de dânșii; Lica e însă om rău din fire. Nu v-am spus-o până acum, fiindcă n-aveam pentru ce; acum vă zic să-l țineți mai departe de voi.

Batrana grai și se duse, iar Ghita și Ana rămasera cu Marti și cu Uta la Moara cu noroc, care, ca niciodată mai înainte, parca stătea pustie și întunecată în urma batranei.

— Ei! ce să-mi faci!? grai Ghita, când își văzu zădărnici astfel planul. Se vede că acesta e norocul meu, și dacă-ai nenorocirea mea; cine poate să scape de soarta ce-i este scrisă!? Poate că e mai bine așa.

Atât se simțea de ticăloșit și de slab în el însuși, încât nu mai putea să-și dea seama ce poate și ce nu poate să facă, și așa, încetul cu încetul, se lăsa în voia întâmplării și aștepta cu o leneșă nepăsare sosirea lui Lica.

Sosind duminică, în ziua de Paști, pe la prânzul cel mic, dimpreună cu Raut și cu Păun, un alt tovarăș al lor, toți trei călări, la Moara cu noroc, Lica se simți cam scos din sărite când nu-l găsi pe Ghita singur, precum fusese vorba. El însă nu grai

nimic, si arunca numai o traista cu scule, pe care o adusese cu sine, intr-un colt al casei.

— N-am putut sa ma desfac de dansa! grai Ghita.

— N-ai putut!? Trebuie sa te desfaci, ii răspunse Lica aspru. Vasazica, eu umblu asa după pofta inimii tale. Am adus bani, aur si argintărie, si nu pot sa le port cu mine. Fa-i rând sa plece.

— Cum sa-i fac?

— Ce-mi pasa mie!? Fa-i rând si atat! Cum? asta-i treaba ta. Ghita vedea parca iar trăsură părăsită la marginea drumului, cu copilul mort langa dansa.

— Sa te ferească Dumnezeu de oamenii care au slăbiciune de vreo muiere! urma Lica aprins.

— Slăbiciune nu am, grai carciumarul.

— Nu ai! zise iar samadaul. Bine! înțelege tu ca lucrul asta trebuie sa ajunga odata la un capat. Lașa, ca-i pun eu căpătui! Bine c-a ramas aici. Am astazi o grozava mancarime in mine, adause apoi asa pentru dansul, si împinse cu piciorul traista in dosul unei lăzi ce se afla in apropiere.

După aceste el ieși prin birt, pisca de pulpa pe Uta, care statea rezemata de uschior, incat ea tipa, si se duse mai departe la Ana, care statea înaintea cerdacului, pusa pe gânduri asupra celor ce se vor fi petrecând in casa.

— Fac ramasag, zise el, ca peste jumătate de ceas sunt aici si țigani. Au un miros mai bun decât copoiul. Apoi sa ne facem o zi cum n-a mai fost nici una din cele de pana acum. Am azi un chef din cele mari, si trebuie sa știi ca eu sunt nesățios când ma apuca cheful.

— Si eu sunt la chef, răspunse Ana cam in sila. Lica se apropie mai tare de dansa si-i zise la ureche, asa ca din gluma:

— li fac eu rând lui Ghita sa plece si sa ne lase singuri. Ana-si opri răsuflarea. Era o gluma aceasta; insa, chiar ca gluma, era prea indrazneata si-o atingea tocmai acolo unde era mai simțitoare.

— Numai daca-l poți, ii zise ea, dar cu capul ridicat si privindu-l peste umăr, ca si când ar voi sa mai adauge: "Tare te-nseli daca crezi ca bărbatul meu tine atat de puțin la mine".

— Uite cum se supără, zise el acum zâmbind. Asa-i ca te-am atins la inima!? Ei,

apoi daca n-as sti eu cat de mult isi tine la nevasta, de mult i-as fi furat-o.

Si asta era o gluma, insa una care ii mai placea Anei. Lica avuse dreptate. Nu trecu mult, si țigani sosiră si pe când la lneu oamenii intrau in biserica, la Moara cu noroc se incepu veselia destrabalata si fara frâu.

Ana nu voia sa joace tocmai pe timpul sfintei liturghii si era jignita vazand pe Uta acum chiar mai nerușinata decât totdeauna; dar Lica, neastamparat afara din seaman, o strânse in brațe si o lua cu sila la joc. Ea isi atinti ochii la Ghita; acesta insa, in loc de a se arata suparat, scoase pe Uta din mâinile lui Raut si incepu sa-si petreacă si el, daca sa-si petreacă, precum petrece omul, când se pune in ciuda altuia. Apoi desfrâul are si el farmecele lui, si Ana incetul cu încetul se obicinuise si prinsese o tainica pofta de el.

Pentru ca petrecerea sa fie mai cu haz, Lica scoase peste catva timp din serparul sau plin cu bani patru harții, scuipa pe ele si lipi de fruntea fiecăruia dintre țigani cate una.

— Acum cantati pana ce nu se rup toate coardele! striga el apoi, si iar o apuca pe Ana, care dinadins se lașa in voia lui si se facea cu atat mai neastamparata cu cat Ghita se arata mai nepăsător.

Iar Ghita fierbea in el si nu se stapanea decât cu gândul ca e vai si amar de bărbatul care trebuie sa-si pazeasca nevasta, si era vesel, ca sa arate ca el nu e asemenea barbat.

Era dar o veselie, incat casa parca era sa zboare cu dâșii in aer, Lica o juca pe Ana de abia ii mai atingeau picioarele pamantul; Ghita si Raut luasera pe Uta la mijloc; Păun si Marti bateau in palme si chiuiau in ruptul capului; țigani trageau din toate puterile cu arcușul, zâmbind cu mulțumire si privind din când in când cu ochii galeși la hârțile ce le erau lipite de frunte, iar câinii lui Ghita zaceau cu capul pe labe in pragul birtului si priveau buiguiti la cele ce se petreceau.

Obosit, in sfarsit, de joc, Lica se lașa pe laita, o lua pe Ana pe genunchi si incepu, asa in gluma, sa o sărute si sa o stranga la piept.

Ghita nu se mai putu stapani si, facandu-se ca nu vede nimic, ieși sa se mai racoreasca sub cerdac.

— Acu lasa-ma, grai Ana înecata, ca incepe Ghita sa se supere.

— Apoi nu vezi tu ca nici eu nu vreau alta? răspunse Lica. Sa-l necăjim nițel. Mai Ghita! striga apoi, asa e ca mi-o lași mie acu o data, de ziua de Paști?

— Fa cu ea ce vrei! răspunse Ghita in gluma; dar in dosul glumei se simțea mania

lui oarba si nesatioasa.

Ana se desfăcu din brațele lui Lica, si catva timp veselia pieri din mijlocul lor, deși îndeosebi Ana numai acu era in voie buna si ar fi voit sa-si petreacă din toata inima.

Iar Ghita planuia in el cum sa plece acum la lneu, fara ca sa dea loc la presupuneri, cum sa plece, cum sa-l afle pe Pinteasa si cum sa se intoarca pe nesimțite cu el ca sa i-l dea prins pe Lica. Era pe la un ceas dupa-amiazazi când Lica il apuca la o parte si ii zise:

— Noi ne-am inteles: tu pleci pe ici incolo si ma lași pe mine aici cu dansa. N-ai nevoie sa-i spui nimic: te duci ca sa se pomenească deodata singura cu mine si atat. Am sa le zic celorlalti ca te-ai pus sa dormi in podul grajdului, pentru ca nimeni afara de noi sa nu mai simtă nimic.

Ghita se așteptase la aceasta; acum inasa, când nu mai era timp de a se chibzui, el ramase încremenit.

— Are sa-ti fie greu acu o data, urma Lica; de aici înainte ești lecut pe vecie. Tu vezi ca ea mi se da mie de buna voie: asa sunt muierile.

Ochii lui Ghita se împăienjeniră. In doua ceasuri putea sa mearga calare si pe cai ascunse la lneu si in alte doua ceasuri, pe când se întuneca, sa se intoarca dimpreună cu Pinteasa la Moara cu noroc.

"Asa vrea Dumnezeu! isi zise el; asa mi-a fost rânduit." Si când si le zicea aceste, se simțea asa de tare, incat cu toate cele ce văzuse, nu credea ca e cu putinta ca Ana, Ana lui, sa se dea vie in mâinile unui om ca Lica. "Si daca se da, atunci e mai bine asa, adauga el: sa se hotarasca odata; sa știu cum stau, căci viata mea tot e pierduta daca nu reusesc acum."

— Bine, ii zise dar lui Lica. Si când sa ma întorc?

— Măine dimineața.

— Dar un lucru, adause Ghita, fa ce faci, inasa nu ma face de rușinea lumii: cauta ca ceilalti sa nu simtă nimic.

— Asta de sine se înțelege; altfel nici ea nu m-ar lașa sa ma apropii de dansa, grai Lica, si se departa.

Ghita ramase catva timp privind in urma lui, apoi se întoarse spre grajd, cu avantul omului care, purtat si orbit de un singur gând, isi pune viata in joc ca sa arate ca nu se teme ca o va pierde.

Pe când el își gatea calul în grajd, Lica-l pune la cale pe Raut.

— Carevasazică, grai Raut, în cele din urmă, când se înserează, noi îi lasăm pe dâșii acolo, ne întoarcem, stăm ascunși și nu ieșim decât la semnul dat de tine.

— Huhurez! răspunse Lica, și iar se puse pe veselie. Peste puțin, Raut întreba cine voiește să vie cu dansul la Sicula.

— Punem cai la caruta lui Ghita, zise el, încarcăm țigarii și mergem la nunta. Uta! hai! și tu cu noi! O dată sunt Paști pe an! Îl luăm și pe Marti.

— M-aș duce și eu, grai Lica, dar nu mă lăsa inima; apoi ar trebui să fiu de mult la Fundureni și nu pot să mai pierd vremea pe aici ori pe la Sicula.

— Marti! zise Uta zâmbind prin ascuns. El cine știe pe unde o fi acum. O fi sărind gardurile prin Fundureni, pe la draguta lui de pereche: dar eu mă duc, dacă mă luați. Atât dorea și Ana: să rămână singură cu Ghita.

Într-un târziu, însă, ea baga de seamă că Ghita, care nu fusese de față la plecarea celorlalți, nu se mai întoarce și începu a se nedumeri.

— Ghita doarme prea mult, zise ea ridicându-se.

— S-a dus și el, grai Lica așezat.

— Cine?

— Ghita. N-am zis că-i fac rând să plece? Ana se întoarse cu obraji aprinși de la el și ieși afară ca să-l caute pe Ghita; dar ea îl văzu departe pe vale în sus călărind spre Fundureni, rămase câtva timp răcită în tot trupul, apoi se întoarse.

— Așa-i, zise ea zâmbind, s-a dus. Cu atât mai bine! Lica se ridică și făcu ca și când ar fi voind să plece și el.

— Ce vrei? întreba ea.

— Nu spuneam că trebuie să plec?

— Să nu umblăm cu vorbe deșerte, îi zise ea. Acum rămâi. Tu ești om, Lica, iară Ghita nu e decât o femeie îmbrăcată în haine bărbătești, ba chiar mai rău decât așa.

Grăind aceste, ea-și astampă obraji cu palmele, își ridică cu vârful degetelor parul de pe frunte, apoi grai, privind ca ieșita din fire împrejur:

— Rău ai făcut că i-ai trimis pe ceilalți de aici. Aș vrea să vad oameni împrejurul meu, oameni mulți, să-mi petrec, încât să ti se ridice perii în vârful capului, până

ce nu cad istovita la pamant. Dar acum e bine asa: tu trebuie sa-mi fagaduiesti insa un lucru.

Lica privea cu multumire la obrazii ei aprinși, la ochii ei plini de vapaie salbatica, la buzele ei desfăcute ca si caisa rascoapta si la trupul ei inalt, mlădios si fraged. Se simțea stapanit de dansa si parca voia dinadins sa se lase in stapanirea ei.

— Oricare ar fi acela, ti-l fac, zise el, intinzand mana, ca s-o apuce.

XV

Era in amurgul serii. Peste zi fusese cald ca in zilele de vara, si acum, pe la asfințitul soarelui, se simțea un fel de greutate in aer; deodata se făcu rece si incepu sa bata vântul si sa aduca niște nouri de la răsărit, sa-i intinda la dreapta si la stanga si sa-i mane mereu înainte spre apus.

De departe, ca din fundul pământului, se auzea din când in când cate un tunet molcom si iar se pierdea-n tacerea amurgului.

Lica ședea la masa, cu paharul înaintea sa, de vorba cu Ana, dar neastamparat si tragand mereu cu urechea la câinii ce latrau in depărtare ca si când s-ar apropia cineva, om necunoscut, cu care câinii nu sunt deprinși.

Serparul plin de galbeni, pe care il deschisese catva timp după plecarea lui Ghita, era aruncat jos la picioarele patului.

— Asa crezi tu acum, grai Ana, care ședea in cealalta parte a mesei, fata in fata cu el.

— Asemenea lucruri nu se cred, răspunse el cam necăjit; ele se simt. Ziceam ca dac-as voi sa plec, mi-ar fi greu sa ma despart de tine. Mai multa dovada nu-ti trebuie decât ca ti-o spun, fiindcă oameni de felul meu, mai ales la anii mei, nu prea spun asemenea lucruri. Dar, adause el, lumea ma socotește om rau la fire pentru ca știu sa ma stăpânesc in toate împrejurările; nici acu n-o sa-mi pierd eu sărită.

Grăind aceste, el privi cu ciuda la dansa, apoi se ridica. Ana se ridica si ea.

— Ce-i? intreba ea sperziata. Ce ai de gând?

— Eu ma duc, răspunse el, si scoase traista cu scule din dosul lăzii.

— Nu poți sa te duci si sa ma lași pe mine singura si asa cum sunt.

— Trebuie sa ma duc si nu vreau sa raman, zise el punandu-si palaria in cap.

Ana isi opri răsufierea; ii era ca si când nu el ar pleca, ci ea insasi ar fi data cu rușine afara din casa, in mijlocul drumului, unde toti trecătorii isi întorc fata de la dansa.

Când il văzu dar ca pleaca, ea isi înfipse amandoua mâinile in brațul lui si-i zise cu liniștea incordarii:

— Daca te duci si te duci, ia-ma si pe mine: nu vreau sa-l mai vad; nu pot sa mai dau fata cu el!

— Ei! ce sa fac eu cu tine!? ii răspunse el, si-o dete, asa cam cu sila, cu cotul la o parte.

Ana se retrase si ramase cu ochii la pamant si neclintita in mijlocul casei, apoi, intr-un târziu, isi ridica ochii la el, ca si când ar voi sa-i zică: ce mai stai? ziceai ca te duci!?

Înalt, cu mustata lunga, alba ca varul la fata neted rasa, cu traista plina de scule prețioase in mana si cu palaria rotunda peste pletele răsucite, Lica statea infipt in pamant înaintea ei.

— Si parca vad cu ochii cum ai sa te impaci cu el si sa-ti verși toata mania adunata in sufletul tau asupra mea, zise el, apoi se întoarse in calcai si se departa cu pas iute si mărunț.

Peste puțin el trecea calare pe murgul sau fugaret la deal spre Fundureni, manandu-si calul sau intins ca si când s-ar sti gonit de moarte.

Ploaia incepu sa cada in stropi mari, tunetele incepura sa răsune de-a lungul văii cu niște zguduiri puternice si tot mai puternice; fulgerele sfasiau mai in lung, pe-ntrecute si tot mai pe-ntrecute noaptea căzută in pripa; iar Lica gonea cu frâul slobod si plecat spre gatul calului, incat trecea ca blestemul pământului printre șiroaie indesate, printre tunete si fulgere.

Pe când sosi in preajma satului, ud pana la piele si obosit si ametit de băătură, de petrecerea fara de frâu si de neastamparul sufletului sau, el tremura in tot trupul si abia se mai ținea in scări.

Si totuși, parca-i venea sa-si schimbe calea si sa se intoarca iar la Moara cu noroc. "De femeie m-am ferit totdeauna, si acum, la batranete, tot n-am scapat de ea!" zise el, apoi o lua la dreapta, pe langa sat, ca sa iasa la pădure si sa-si caute un adapost; dar, sosind in dreptul bisericii ce statea singura si părăsită la cateva

împuşcături deasupra satului, el isi opri calul si privi cu veselia gândului bun la usa cea mare.

Fara de a se mai gândi, sari din scări, apuca usa bisericii cu aman- doua mâinile si se izbi in ea, ca sa-i rupă zăvorul, sa o scoata din tatani, in sfarsit, sa o sparga.

Usa se zgaltai, incat răsună toata biserica goala, dar ea nu ingadui cu una, cu doua, si trecu timp la mijloc pana ce samadaul izbuti sa intre.

Acum era la adapost. Ploaia se varsa şiroaie si se batea de acoperamantul bisericii; ferestrele mari zanganeau mereu sub zguduitura trăsnetelor; fulgerele lumineau întruna chipurile sfinţilor, ce priveau tinta cu ochii lor nemişcaţi la omul abatut din cale, care venise sa tulbure liniştea sfanţului locaş.

Lica nu vedea si nici nu auzea nimic. El trecu, ducandu-si calul de căpăstru, spre altar, isi lega calul de strana de la dreapta, apoi intra sa-si caute in altar ceva, o haina preoţeasca, vreun stihar, in sfarsit, o acoperitoare, pe care s-o ia peste sine, si alta, pe care s-o arunce pe cal, cad bietul dobitoc tremura de frig.

El aştepta un fulger, ca sa poata vedea cele de primprejurul sau. Erau nişte ţoale pe un cuier la dreapta, era acoperitoarea de pe altar si erau perdelele mari de la usa din mijloc a altarului.

El trase, inainte de toate, acoperitoarea de pe altar si se duse de o arunca asupra calului plin de spume.

Acum se simţea mai tihnit si, intorcandu-se iar spre altar, ca sa rupă perdeaua de la usa, el incepu sa simtă mirosul tamaiei si al făcliilor de ceara ce arsesera peste zi si parca-i venea greu de ceea ce voia sa faca. Gândurile, care il părăsiseră din clipa intrării sale in biserica, iar se iviră unul cate unul in mintea lui. Vedea pe Ana, pe Ghita si pe Pinte, pe oamenii din sat, vedea, oarecum asa, cum vezi mai nainte de a dormi, una peste alta, o lume întreaga, si de cate ori calul isi batea copitele in pardoseala de piatra, il trecea un tremur de ingrijare, căci multe făcuse in viata sa, dar cele sfinte inca nu le atinsese.

El apuca perdeaua de un colt si o smuci cu o opintire îndărătnică, ca s-o traga la sine.

Perdeaua era insa groasa si căptuşită cu matase si nu ingadui. El o smuci cu îndoiita putere. Perdeaua incepu a se destramă cu un foşnet ascutit si pătrunzător, si acest sunet era asa de tare, de aspru si de sfâşietor, incat il razbatea ca un junghi prin creieri pana in măduvă oaselor si-l făcu sa scape din mana perdeaua pe jumătate rupta si sa ramaie cuprins de fiori si împietrit la usa altarului. Inspaimantat, el singur nu ştia de ce, făcu un pas înapoi si privi tragandu-si capul intre umeri, împrejurul sau.

Nu era nimeni aici, nici o suflare omeneasca, nici un ochi sa-l vada, nici un glas care sa-l dea pe fata, nici o minte care sa treaca peste a lui, nimeni si nimic decât tacerea, mirosul de tamaie si de făclii, sfinții de pe pereți si bataia din când in când a copitelor de cal in piatra de pardoseala. Era insa un gând care aici trebuia sa-i vina oricărui om: ca este o putere tainica ce lucrează prin oameni si le luminează mințile, ca toate vin de la aceasta putere, pe care nimic nu o covârșește, pentru ca ea pune șirul întâmplărilor prin care trece omul. Dumnezeu era acela care-l scapase de atatea primejdii, Dumnezeu ii lumina mintea si întuneca pe a celorlalți; cu Dumnezeu n-ar fi voit sa se strice.

Dar nu! el voia sa aiba perdeaua; voia sa o taie cu cutitul, ca sa nu ii mai fosneasca in urechi. Insa cutitul rămăsese in serpar.

— Serparul meu! tipa el tare si sfâșietor, incat calul sari sperios la o parte.

Serparul meu! striga iar, si incepu sa se pipăie mereu la trup, ca si când i-ar fi arzand camasa pe el, sa se dea pas cu pas inapoi pana ce nu ieși din altar spre mijlocul bisericii.

li era frica, incat ii venea sa se arunce pe cal si sa mearga si sa fuga mereu pana ce nu va scapa de el; insa Dumnezeu e pretutindenea, fiindcă pretutindenea, in tot locul si in toate timpurile soarta omului atarna de intamplari a căror tainica legătură el cu mintea lui mărginită nu poate sa o cuprindă. Afara tuna, si el se cutremura la fiecare trăsnet; afara fulgera, si fiecare fulger ii trecea ca un fior prin inima; icoanele sfinților il priveau, si el statea împietrit sub ele, căci oriunde s-ar fi dus, el tot acolo ramanea; el isi puse mâinile in cap, isi rupse in urma baierile camasii; ii venea sa-si scoata inima din piept, ii venea sa se repeada cu capul in zid, ca sa ramaie sfaramat la treptele altarului.

Dar el nu putea sa moara; de nimic nu-i era mai frica decât de moarte; ar fi voit sa traiasca mult si lung, cat ținea lumea, ca sa scape de viata cealalta, si o hotarare aspra ii cuprinse mintea.

— Unul cate unul, striga el ridicandu-si mana dreapta in sus, unul după altul, om cu om, toti trebuie sa moara, toti care ma pot vinde, viata cu viata trebuie sa se stingă, căci daca nu-i omor eu pe ei, ma duc ei pe mine la moarte!

Grăind aceste, el se repezi pe cal, ieși calare pe usa cea sparta, se întoarse spre pădure, dete un ocol, intra din alta parte in sat, trecu de-a lungul uliței pana la casa preotului si bătu la portita.

Era cam pe la noua ceasuri, si popa ședea inca la masa, când auzi bataia in portita si ieși.

— Sa ma ierți, părinte, ii zise el, dar viu cu graba. Astăzi, chiar in ziua de Paști, mi-a pierit o parte dintr-o turma.

— Mulți oameni rai sunt pe fata pământului... răspunse preotul cuprins de mâhnire sufleteasca.

— Si te rog, urma Lica fara sa mai tina seama de vorbele preotului; n-ai văzut cumva pe Raut trecând pe aici?

— Nu!

— Atunci mananc ceva, apoi mai dau o raita prin pădure, si inca mâine de cu zori sunt la Ineu, unde cred ca va fi plecat si el. Iara daca s-ar intampla sa ma insei si sa mai vina pe aici, sa-i spui ca sa ma caute la Ineu. Noroc bun! si sa ma ierți, părinte. Grăind aceste, el pleca, dete o raita spre pădure, apoi ieși in drum si slobozi calul la vale, spre Moara cu noroc.

XVI

Mai nainte de a pleca, Ghita il cautase pe Marti, ca sa-i dea de lucru, insa nu l-a putut găsi in pripa si nu avea destula rabdare ca sa-l caute mai cu dinadins. El se departa dar in graba, ca omul care nu are timp de pierdut.

In urma, catva timp după ce plecase, privind in urma sa, el văzu caruta in drumul de tara, dar nu putea sa-i treaca prin gând ca in acea caruta sunt oamenii pe care ii lasase la cârciuma, fiindcă aceștia veniseră calare.

Cu toate aceste, el începu a se nedumeri. Sosind, in sfarsit, aproape de Ineu, el il găsi pe Marti in drum. Ungurul plecase sa-l vestească pe Pinteia despre cele ce se petrec la Moara cu noroc.

Ghita ramase catva timp buiguit, ca lipsit de simțiri. "Dar ce sa fac, isi zise el in cele din urma, daca Dumnezeu nu mi-a dat gândul cel bun in ceasul potrivit? Daca e rau ce fac, nu puteam sa fac altfel."

Si de aici înainte el simțea ca Ana e pierduta si nu se mai gandea decât la răzbunarea lui.

Insa niciodată nădejdea nu piere cu desavarsire din sufletul omului, si asa, el tot isi mai zicea: "Si daca totuși s-ar intampla sa ma întorc la timp..." De aceea el grăbi.

El sosise inca din vreme cu Marti, cu Pinteia si cu alți doi jandarmi in preajma Morii

cu noroc, dar temandu-se ca nu cumva Lica sa ii zareasca si sa fuga de la cârciuma, ei descalecara in culmea dealului si se hotarara sa aştepte întunecimea, ca sa se poata apropia pe nesimţite.

Ghita, galben la fata, ca si când i-ar fi secat tot sângele din vine, statea întins pe pamant, culcat pe brânci, privind tinta si cu ochii insetati in vale.

— Tare om eşti tu, Ghita, grai Pinteia pe gânduri. Si eu il urase pe Lica; dar n-as fi putut sa-mi arunc o nevasta ca a ta drept momeala in cursa cu care vreau sa-l prind.

— Nevasta, răspunse Ghita, mi-am pierdut-o eu de mult. N-ar fi trebuit sa iau eu pe Uta la casa mea, căci numai Uta a stricat-o, adause apoi intr-un târziu, asa pentru dansul, si iar tăcu si aştepta cu încordare caderea întunecimii apropiate. Deodata el sari ca ieşit din fire in picioare.

— Ne-au zapsit! striga el. Iata-l calare. Pleaca! A fost singur, singur cu dansa! Săriţi pe cai! După el! Sfinte Doamne, câinii pe care i-am pus la casa mea ca sa ma apar de el, câinii mei ma vând si-l scapa din mana mea!

Când rosti cele din urma cuvinte, ei se aflau toti patru calare, porniţi de-a curmezişul peste coaste drept in urma lui Lica. Dar ei înaintau mai anevoie la vale

decât Lica la deal, caii lor nu se puteau măsura cu murgul lui Lica, si asa depărtarea creştea mereu intre urmărit si urmăritori.

Ajunşi in preajma satului, ei il pierdură din vedere si se opriră zăpăciţi.

— Daţi voi la dreapta, grai Pinteia, ca noi dam la stanga; ocolim satul si apoi ne întoarcem ca sa vedem daca nu cumva s-a oprit aici, fiindcă pe vremea asta unde dracu sa se duca!...

— Ei! ce mai vorba! L-am scapat, si socoteala curata, răspunse Ghita râzând. Voi mergeţi mai departe; eu ma intorc acasa sa-mi inchei socoteala cu dansa.

Grăind aceste, el smuci frâul calului si se intoarse la vale, drept spre Moara cu noroc.

Ana, care petrecuse tot timpul acesta plângând, se ridica si isi sterse lacrimile din fata când auzi copitele calului batandu-se de pietrişul de dinaintea cârciumii, apoi inima începu sa-i bata tare.

Dar mai trecu mult timp la mijloc pana ce el intra. Descalecand, el socoti ca trebuie sa-i dea calului fan, apoi ca trebuie sa-l stearga de sudori si sa-l acopere cu o cerga, iar după ce le făcu toate aceste, el ramase catva timp in usa grajdului, isi

dete seama despre cele ce voia sa faca, apoi isi lua palaria din cap, isi făcu de trei ori cruce si pleca spre cârciuma.

Intrând, el inchise usa in urma sa, o încuie si arunca cheia intr-un colt.

Ana se cutremura in tot trupul, apoi se îndrepta, se dete un pas inapoi si grai înecata:

— Nu vreau sa mor, Ghita! Nu vreau sa mor! urma ea tare, si se arunca in genunchi la picioarele lui. Fa ce vrei cu mine, dar nu ma omori.

Ghita isi dete trupul inapoi, se pleca, ii apuca cu amandoua mâinile capul si privi dus in fata ei.

— Nu-ti fie frica, ii zise el induiosat; tu ştii ca-mi eşti draga ca lumina ochilor! N-am sa te chinuiesc: am sa te omor cum mi-as omori copilul meu când ar trebui sa-l scap de chinurile călăului, ca sa-ti dai sufletul pe nesimţite.

— Dar de ce sa ma omori? zise ea agatandu-se de braţele lui. Ce- am păcătuit eu?

— Nu ştii! răspunse el. Simt numai ca mi s-a pus ceva de-a curmezisa in cap si ca nu mai pot trai, iara pe tine nu pot sa te las vie in urma mea. Acu, urma el peste puţin, acu vad c-am făcut rau, si daca n-as vedea din fata ta ca eu te-am aruncat ca un ticălos in braţele lui pentru ca sa-mi astampar setea de răzbunare. Daca mai adineoara l-as fi găsit aici, poate ca nu te-as fi ucis.

Ana se ridica si privi ca trezita din somn la el.

— Unde ai plecat tu? intreba ea.

— M-am dus ca sa-l aduc pe Pintea, pentru ca sa-l prindem aici pe Lica cu serparul plin de galbenii luaţi de la arandasul. El e omul de la care am primit hârtiile pe care gasisesi tu atunci noaptea semnele.

— Ghita! Ghita! de ce nu mi-ai spus-o tu mie asta la vreme!? zise ea inabusita de plâns, si-l cuprinse cu amandoua braţele.

Afara se auzi tipatul unui huhurez, apoi iar se făcu linişte. Ghita incepu si el sa planga, o strânse la san si ii sărută fruntea.

— Pentru ca Dumnezeu nu mi-a dat gândul bun la vreme potrivita, zise el, si deodata se întoarse spre usa.

Afara se auzeau paşi, si peste puţin cineva încerca sa deschidă usa.

— Pinte! cu jandarmii! șopti bărbatul scotându-și cutitul din tureac. Ană! fă-ți cruce! fă-ți cruce, că nu mai avem vreme.

— Săriți, că mă omorâ! săriți, mai oameni! striga nevasta luptându-se cu el, săriți, săriți!

Când ușa căzu sfărâmată din tatani și Rău se ivi cu Lica în ea, Ana era întinsă la pământ și cu pieptul plin de sânge cald, iar Ghita o ținea sub genunchi și apăsa cutitul tot mai adânc spre inima ei.

— Da foc! zise Lica, și Rău își descarcă pistolul în ceafa lui Ghita, care căzu înapoi fără să mai poată afla cine l-a împușcat.

Nemăsimțind greutatea genunchilor lui, Ana se opinti să se ridice.

— Tu ești, Lica, tu? gemu ea cu ochii tintiți la el. Vino și mă ridică.

Când Lica se plecă asupra ei, ea tipa dezmiardată, îi mușcă mâna și își înfipse ghearele în obrajii lui, apoi căzu moartă lângă soțul ei.

Lica se ridică iute și începu să-și steargă sângele de pe obrajii zgariați, să-l steargă fără de astampăr, că și când mâna ei ar fi otrăvită, apoi își lua serparul de la piciorul patului și îl înclină.

— Voi căutați că trebuie să găsiți bani mulți în casă, le zise după aceste, și când socoteți că eu mă apropiu de Fundureni dați foc pentru că să pot privi cârciuma arzând, de la Fundureni, dimpreună cu sătenii. Tu, Rău, vii pe cealaltă cale la Ineu, iar tu. Păune, te întorci la Sicula.

Toate aceste el le zise iute, că și când i-ar fi fost groază să mă stea sub acest acoperământ și stergându-și mereu cu mâneca la față, iar după ce își dete astfel poruncile, se depărta spre șirul de răchite, unde-și lasase calul.

Murgul făcuse prin ploaie calea până la Fundureni și iar o dată înapoi; era obosit și se culcase.

Asta era un semn rău pentru Lica, fiindcă el încă în noaptea asta trebuia să mă facă tot pe acest cal obosit drumul până la Ineu, cu înconjur și pe drumuri rele, pe la Fundureni.

Iară zgârietura din față îl ustura și-l făcea mereu să se întrebe: "Ce vor zice oamenii dacă mă vor vedea zgariat la față și mușcat la mână?"

Murgul nu voia să se ridice, apoi nu voia să plece, ci stătea zgribulit în loc, apoi nu voia să o ia la treaptă, iar deodată el își adună toate puterile, o rupse la fugă

încordata și o ținu așa cale de câteva împușcături, apoi căzu frânt la pământ, încât își arunca stăpanul cât colo între cioate.

"Acu m-a ajuns mania lui Dumnezeu! grai Lica după ce se ridica anevoie de la pământ. Ce să fac eu acum!? Calul meu!? Măine imi găsesc oamenii calul aici, și eu cu fata zgariată, și cârciuma arde."

Încă pe când plecase de la Moara cu noroc, îl apucasera fierbințele; acum începu să-l treacă sudorile și tremura încât abia mai statea pe picioare.

El se gândi să-și ia calul și să-l țarasca până la râulețul umflat, ca doară o să-l ducă valurile departe la vale: dar nu avea destulă putere. Lua dar șaua de pe el, îi lua frâul din cap și plecă spre râuleț, ca să o ia pe jos până la Ineu. Râulețul era înșă umflat. "Nu-mi pasa!" își zise el hotărât și, aruncând șaua și frâul în valuri, intra în apă. Dar abia făcuse un pas, doi înainte, și valurile repezi îl apucară și îl făcură să se retraga înspăimântat spre mal. El căuta un alt loc de trecătoare mai la deal, apoi un al treilea, apoi un al patrulea, și așa umbla mereu pe mal, privind neîncetat împrejurul sau spre focul de la Moara cu noroc și stergându-și din când în când sângele de pe obraji.

Deodată el se opri înveselit în loc. Ghita plecase calare la Ineu, și calul lui trebuia să fie la Moara cu noroc, un cal odihnit și luat din grajd, cu care, pe lângă tot înconjurul, putea sosi la vreme în Ineu.

El se întoarse iar la vale, deși era secăt de puteri și parca nu se mai simțea destul de tare a-și ține trupul până la cârciuma cuprinsă de flăcări.

În vremea aceasta Raut se depărtase spre Ineu, Parvu o luase spre Sicula, iară Pinteă, văzând focul la Moara cu noroc, îi lăsa pe săteni să creadă că a trăsnet din cer, și aducându-și aminte de vorbele lui Ghita, se întoarse drept pe zărea de lumină ca să sosească, dacă mai era cu putință, la vreme.

Când ajunse la murgul lui Lica, calul îi sari speriat în lături.

— Un cal?! Murgul lui Lica! striga el sărind din scări. Sfinte Doamne, încotro s-a dus? Imi scapă, iar imi scapă! La deal n-a putut să meargă, fiindcă l-am văzut.

El aștepta un fulger, ca să poată privi împrejur. Fulgerul nu-i fu trimis din cer, dar Lica se văzu trecând prin zărea focului pe care îl pusese la Moara cu noroc, pentru

ca să arunce vina păcatului sau asupra lui Dumnezeu, făcând lumea să creadă că a trăsnet.

— Stai! striga Pinteă tare, încât răsună toată valea. "Uf! Saracul de mine! își zise apoi! L-am scapat! Acu fuge."

Asa-i! dar asta data Lica nu mai putea sa fuga si, daca fugea, tot prins era, prins de mana lui Pinte, prins cu toate dovezile.

El se îndrepta incat parea îndoit asa de nalt ca mai nainte, privi împrejurul sau, isi tinti ochii la un stejar uscat ce statea la depărtare de vreo cincizeci de pași, scrasni din dinți, apoi isi încorda toate puterile si se repezi înainte.

Pinte il găsi cu capul sfaramat la tulpina stejarului si ramase neclintit si cuprins de fior in loc.

"A scapat! zise el intr-un târziu. Dar asta nu are s-o afle nimeni in lume."

Grăind aceste, el il apuca pe mort de un picior si il trase după sine pana la un râuleț, apoi împinse trupul cu piciorul in valuri.

XVII

Luni pe la prânzul focul era stins cu desavarsire si zidurile afumate stateau părăsite, privind cu tristete la ziua senina si înveselitoare.

Din toate celelalte nu se alesese decât praful si cenușa: grinzi, acoperamant, dușumele, butoaie din pivnița, toate erau cenușa, si numai pe ici, pe colo se mai vedea cate un cărbune stins, iara in fundul gropii, care fusese odinioară pivnița, nu se mai vedeau decât oasele albe ieșind pe ici, pe colo din cenușa groasa. Batrana ședea cu copiii pe-o piatra de langa cele cinci cruci si plangea cu lacrimi alinatoare.

— Se vede c-au lasat ferestrele deschise! zise ea intr-un târziu. Simțeam eu ca nu are sa iasa bine; dar asa le-a fost dat!...

Apoi ea lua copiii si pleca mai departe.